

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra genderových studií

Bc. Eva Brabcová

**Ocelové matky versus chůvy: mediální prezentace instituce
nájemní domácí práce v České republice**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Petra Ezzeddine, Ph.D.

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v repozitáři Univerzity Karlovy, kde bude dále sloužit ke studijním účelům v souladu s autorským právem.

V Praze dne 15. 5. 2014

Bc. Eva Brabcová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce Mgr. Petře Ezzeddine, Ph.D. za čas, který mi věnovala a za její podnětné připomínky. Své díky bych ráda vyjádřila i Mgr. Marii Heřmanové, která mi poskytla materiál k analýze. Nemohu zapomenout ani na mé blízké, kteří mi poskytli zázemí pro moji výzkumnou činnost.

1	ÚVOD.....	1
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	3
2.1	Domácí práce	3
2.1.1	Teorie domácí práce.....	5
2.1.2	Domácí práce a akademický sexismus	7
2.2	Nájemní domácí práce.....	10
2.2.1	Transnacionální praktiky	11
2.2.2	Charakter nájemní práce v domácnosti.....	13
2.3	Média.....	15
2.3.1	Reprezentace	15
2.3.2	Publikum.....	17
3	EMPIRICKÁ ČÁST	19
3.1	Metodologie	19
3.1.1	Obsahová analýza	21
3.1.2	Diskurz, kritická diskurzivní analýza (CDA)	23
3.1.3	Sběr vs. produkce dat.....	25
3.1.4	Vygenerovaný vzorek	27
4	ANALYTICKÁ ČÁST	28
4.1	Typologie	28
4.2	Deskripce.....	32
4.3	Analýza	34
4.3.1	Volba schopných.....	34
4.3.2	Cokoliv si budete přát	36
4.3.3	„Chůvák“	38
4.3.4	Ocelové matky jako praktika minulosti	41
4.3.5	Chůva je stále žádanější „zboží“	45
4.3.6	Když zvolíte agenturu	53
4.3.7	Češky vs. migrantky z jiného světa	56
4.3.8	Cizí element vs. člen rodiny	65
5	ZÁVĚR.....	71
6	Použitá literatura a elektronické zdroje	74
7	Seznam obrázků.....	81
9	Přílohy	82

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá analýzou mediálního diskurzu instituce nájemní domácí práce v České republice. Práce vznikla na základě diskurzivní analýzy mediálních článků vygenerovaných databází Anopress, přičemž analyzuje způsob mediálního zobrazování instituce nájemní domácí práce. Ve své práci se snažím poukázat na mediální produkci obrazu pracovnice v domácnosti jako atraktivního zboží a obrazu instituce nájemní práce v domácnosti jako prostředek pro sladování veřejného a soukromého života žen. Prostřednictvím konceptů feministického výzkumu také doložím, že mediální diskurz vychází z esencialistických a diskriminačních praktik, které mají zásadní vliv na formování obrazu instituce nájemní domácí práce a na aktéry, kteří jsou s touto institucí spojeni. Mediální produkce takto konstruovaného sdělení, má zásadní vliv na pojmání instituce nájemní domácí práce ve veřejnosti.

Klíčová slova: nájemní domácí práce, pracovnice v domácnosti, mediální diskurz, diskurzivní analýza

Abstract

This master thesis deals with an analysis of media discourse of domestic workers in the Czech Republic. The work was based on discourse analysis of media articles generated by Anopress, which is a professional supplier of media monitoring. Through analyzing the way how media portrays institution of domestic workers, the paper tries to point out the media discourse that produces an image of domestic workers as an attractive products and organization of domestic work as a mediator for balancing public and private lives of women. Through concepts of feminist research I am going to try to prove that the media discourse is based on essentialist and discriminatory practices that have a major impact on shaping the image of institution of domestic workers and actors who are connected with this institution. Since this is a media production of information's construction thus it has a significant influence on the conceptualization of institutions of domestic workers in public sphere.

Keywords: rental housework, domestic workers, media discourse, discourse analysis

1 ÚVOD

Můj osobní zájem o problematiku dělby práce v domácnosti sahá do nedaleké minulosti, kdy jsem s partnerem založila společnou domácnost. Zároveň ale velice úzce souvisí se způsobem mé výchovy, a tudíž jako prvotní impuls k pokládání otázek ohledně dělby práce v domácnosti považuji již můj mladý věk (cca 12 let).

Jelikož jsem vyrůstala převážně v rodině s jedním rodičem a toho druhého jsem navštěvovala o prázdninách, byla jsem vystavena odlišným interpretacím péče a práce v domácnosti, které se však ve svých základech příliš nelišily. V době, kdy dítě poslouchá své rodiče, jsem představovala pomocnou ruku mé maminky, od které jsem se učila techniky domácích prací. Nebojím se říci, že obdobně tomu bylo i u mých vrstevnic. Již v té době jsem však nesouhlasila s nespravedlivou dělbou pomocných domácích prací mezi mnou a mým sourozencem, který se zkrátka odmítal účastnit těchto činností. Přesto jsem tušila, že obdobné práce v domácnosti jsou důležitou součástí života, které stejně musí někdo vykonat.

Zlom nastal v momentě, kdy jsem založila společnou domácnost se svým partnerem, což znamenalo vyjednávání pozic nejen při dělbě práce v domácnosti¹. V té době jsem již měla jistou představu o nespravedlivém uspořádání dělby práce v domácnosti, a proto jsme si stanovili s partnerem pravidla, která se sice mohou proměňovat v různých situacích, ale hrají důležitou roli ve filozofii našeho soužití. Už z těchto důvodů se pro mě téma domácích prací jeví jako důležité. Nejen proto, že se týká mě samotné, ale i celých generací žen.

Že existuje i trochu jiná forma domácí práce a péče, a to ta nájemní, jsem se podrobněji seznámila až v kontextu vysokoškolského studia. Musím se přiznat, že jsem o této organizaci domácí práce a péče nikdy významně nepřemýšlela, a i z tohoto důvodu se pro mě téma stalo zajímavým. Propojení něčeho, co bezpečně znám, a toho čemu jsem doposud nevěnovala pozornost, mě přesvědčilo, že bych se o tuto problematiku měla zajímat více.

V rámci mého předešlého studia jsem se setkala s daty, které jsem si musela „sama vytvořit“ a seznámila jsem se s technikami pozorování či technikami založenými na rozhovorech. Své znalosti z terénu sice nepovažuji za naplněné, přesto mě oslovila

¹ Značnou roli, v tom odehrávalo jistě studium na vysoké škole, které mě ovlivnilo v různých směrech.

práce s daty, které vznikají ne za účelem zkoumání. Rozhodla jsem se proto pro rozšíření znalostí v metodách, s kterými ještě přímou zkušenost nemám. Rozhodla jsem se pro kvalitativní obsahovou analýzu takového mediálního sdělení, které se běžně vyskytuje v mém okolí. Data, se kterými jsem pracovala v mé diplomové práci, většinou znám a často jsem se s nimi setkávala v běžném životě. Bylo pro mě velice zajímavé a přínosné pracovat se stejným materiálem z kritické perspektivy, která mi v běžném životě byla poměrně cizí.

Nejvýraznějším rysem současné dělby práce v domácnosti je, že stále většinu práce v domácnosti zastávají ženy – ať už zaměstnané či nikoliv (Shelton a John, 1996, Brines, 1993). Femininní povaha nájemní domácí práce, i té neplacené, se odráží v její devalvaci a v jejím druhotném postavení až zneuctění jako zaměstnání na pracovním trhu. Domácí práci jako takové není věnována dostatečná pozornost, která by odpovídala její společenské důležitosti a potřebnosti. A proto chci prostřednictvím svého výzkumného bádání přispět ke zviditelnění tématu domácích prací a upozornit na nerovné podmínky, které instituce nájemní domácí práce vytváří. Zároveň chci upozornit na mediální diskurzivní praktiky, které obraz nájemní domácí práce stereotypně reprodukuje.

2 TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části mé práce zpočátku nastíním koncepci domácí práce a to, jakým způsobem je na ní nazíráno, a srovnám ji s organizací nájemní domácí práce. V souvislosti s placeným charakterem nájemní domácí práce nastíním i hlavní aspekty doprovázející tuto organizaci práce. V druhé části se budu zabývat médii a jejich vlivem na publikum.

2.1 Domácí práce

Domácí práce se na první pohled jeví jako téma, kterému není třeba věnovat pozornost, především z důvodu, že se v našich životech zautomatizovala. Zautomatizovala se nejen pro členy domácnosti, ale i pro ty, kteří ji vykonávají. Domácí práce představuje stále se opakující činnost, která je důležitou součástí společenského života všech, přesto za ni odpovídá specifická část členů domácnosti. Ty může spojovat např. ekonomické postavení v soukromé nebo veřejné sféře či gender. Podle mého názoru v sobě domácí práce skrývá základ společenského života a z toho důvodu by neměla být přehlížena.

Domácí práci jako kategorii vědeckého zájmu lze vymezit velice těžko. Obecně se jí rozumí jako činnost vykonávaná v domácnosti, která zajišťuje potřeby jejích členů a provoz domácnosti, přičemž je vykonávaná bezplatně a v rámci rodiny (Chaloupková, 2007, Shelton a John, 1996).

Péče o domácnost je tradičně sociálně konstruovaná jako ženská práce (Glazer-Malbin, 1976; Hochschild, 1989; Wharton, 2000, Brines, 1993). Nespokojenost se situací žen-hospodyň projevovaly už myslitelky jako Betty Friedan se svým „problémem beze jména“ (1998:62), kdy žena mohla dojít ke „skutečnému naplnění“ života pouze prostřednictvím role „*hospodyňky a matky*“. Nebo Simone de Beauvoir, která pracuje s kategorií *druhého pohlaví* (1967), jež předurčuje a diferencuje ženu vztahem k muži. Ženy jsou historicky přesunuty do domácnosti, která jim brání nejen v přístupu do veřejného sektoru, ale podepisuje se i na rozvoji jejich schopností a nadání, což má negativní vliv na sebevědomí a pojetí sama sebe (Beauvoir, 1967). Žena se v domácnosti může realizovat díky tomu, že právě tato sféra jí náleží, na druhou stranu se soukromá sféra jeví jako vězení, netolerující překročení jeho hranic. Oakley ve své knize *Sociology of Housework* (1974) shrnuje sociologická tvrzení o práci žen, kdy ženy „patří“ do rodiny a muži do práce, přičemž muži pracují, a ženy ne, jelikož domácí práce není považována za formu práce. Domácí práce je tak devalvovaná činností, která se podepisuje na postavení její vykonavatelky. Kdo za domácí činnost odpovídá, je automaticky spojován

s neproduktivní činností, které na první pohled není zapotřebí věnovat pozornost. Domnívám se, že domácí práce jako neproduktivní činnost spojená pouze s ženami je dnes natolik zautomatizovanou praxí, že není podrobena kritické reflexi, kterou si zaslouží.

Charakteristiky domácí práce udávají její ambivalentní povahu. Na jedné straně je chápána jako neproduktivní a méněcenná práce, která je pro ženy překážkou k seberealizaci, a na straně druhé je vyzdvižována její pospolitostní a emocionální povaha (Chaloupková, 2007:6). Studie Young (2010) přehodnocuje pojem domov. Uznává feministickou kritiku, která označily domov za místo útlaku, zároveň se však snaží k domovu přidružit pozitivní hodnotu. Pracuje s pojmem „uchovávání“, ve smyslu uchovávání naší vlastní individuální identity. Podle Young domov poskytuje hodnoty, konkrétně *bezpečí, umožňuje individualizaci a umožňuje uchovávání rodinné a individuální historie.*

Jak uvádí Giddens (1999) ženy, které jsou v domácnosti a vykonávají domácí práce, zastávají společensky významnou úlohu, na které je závislá celá část pracující populace. Nefigurují ve statistikách o nezaměstnanosti, přesto bývají za nezaměstnané považovány z důvodu samotné devalvace práce v domácnosti a jejího neplaceného charakteru. I přes svou ekonomickou významnost se stala práce v domácnosti neviditelnou a společensky nedocenenou (Giddens 1999, Oakley in Glazer-Malbin, 1976).

Na tomto místě je též dobré reflektovat, že si jsem vědoma odlišnosti anglosaské a české literatury i zkušeností. Vyjednávání pozic v domácnosti v rámci historického kontextu na našem území probíhalo zcela odlišně, než tomu bylo jinde. V průběhu socialistické éry nebyla problematika domácí práce zvláštním způsobem reflektována (Havelková, 1995), čemuž mohou nasvědčovat odlišné zájmy režimu, než pro sociologické vědy. Komunistický režim se přesto snažil o emancipaci žen v podobě masivního návratu na pracovní trh či zvyšování vzdělanosti žen. Tato emancipace však nepřesáhla hranice soukromého sektoru, který byl neustále založen na tradiční dělbě práce a na modelu ženy, která pečuje o domácnost i děti (Vodochodský, 2007). Ženy se tak musely vypořádat s *dvojím břemenem* placeného zaměstnání a neplacené práce v domácnosti, což mělo široký dopad na rodinný život. *Je zřejmé, že se různé autorky víceméně shodují na tom, že proces ženské emancipace, charakteristický zejména pro první polovinu období komunismu, se podařilo naplnit pouze zčásti. Vyzdvihují sice pokroky, kterých se podařilo na poli rovnoprávnosti žen v porovnání se západními společnostmi dosáhnout, přitom jsou si ale vědomy ambivalentních nebo přímo negativních dopadů, které tento nedokončený projekt měl na ženské i mužské životy* (Vodochodský, 2007: 15). Zdánlivá emancipace žen

tak měla vedlejší důsledky v rodinném a společenském životě. Vedle emancipace ve vzdělání a na pracovním trhu působila na životy žen i dělba práce v domácnosti podle tradičních hodnot, segregace na trhu práce nebo koncept muže, jako živitele rodiny.

2.1.1 Teorie domácí práce

Odlišné teorie zaujímají rozdílná stanoviska k organizaci domácí práce v domácnosti. Ekonomické teorie se zajímaly o dělbu práce v domácnosti z hlediska časové dostupnosti, kdy se kladly rozdílné nároky na jednotlivé členy domácnosti dle jejich časových možností, a z hlediska efektivity rozdělování práce v domácnosti. Jiné teorie, které se v tématu domácí práce zrcadlí, chápou práci v domácnosti jako prostředek legitimizování genderové příslušnosti.

Ekonomická *teorie lidského kapitálu* (Becker, 1985) předpokládá časovou investici do určité činnosti a je založena na porovnávání mezi investicemi do fyzického a lidského kapitálu. Hlavní myšlenkou *teorie lidského kapitálu* je ovlivnitelná budoucí produktivita prostřednictvím investic do jednotlivých kapitálů. Gary S. Becker (1985) vychází z předpokladu, že členové domácnosti se odděleně podílí na placené práci ve veřejném sektoru a na neplacené práci v sektoru soukromém. Časová alokace mezi jednotlivými činnostmi je uspořádána efektivně dle dovedností, které každý člen domácnosti nejlépe ovládá a aplikuje je buď ve veřejné, nebo soukromé sféře, což vede k maximalizaci celkového blaha pro všechny členy domácnosti (Brines, 1993). Tato investice do specifického lidského kapitálu podle Beckera (1985) podporuje genderové rozdělení práce mezi členy domácnosti, přestože se časová alokace jeví jako genderově neutrální. Ženy se vzhledem ke své biologické podstatě a sociálně přisuzované pečovatelské roli podílí na činnostech v domácí sféře časově více. Tyto strukturální rozdíly v produktivitě určují genderové dělení úkolů, a proto rozdíly v akumulaci specifického lidského kapitálu posilují genderové nerovnosti (Becker, 1985: 36).

Vykonávání domácích prací je zároveň fyzicky, ale i časově náročné. Účinky domácí práce mohou být zachyceny *modelem alokace energie mezi různé činnosti* (Becker, 1985). Pokud péče o dítě a jiné domácí práce poptávají relativně velké množství „energie“ v porovnání s volným časem mužů, ženy odpovědné za domácnost mají přirozeně méně „energie“ pro realizaci ve veřejném sektoru. V důsledku toho je domácnost, vnímaná jako ženská odpovědnost, zdrojem nerovností a segregace zaměstnání mezi muži a ženami (Becker, 1985: 35, 42-51).

Model relativních zdrojů, který vychází z práce Wolfa a Blooda, vnímá domácí prostředí především z mocenské perspektivy. V domácnosti se střetávají snahy členů domácnosti o hromadění více ceněných zdrojů, které by opravňovaly snížení podílu na domácí práci (Brines, 1993: 307). Jako nejvíce oceňované zdroje považuje Brines (1993) peníze, prestižní zaměstnání nebo vzdělání člena domácnosti. Členové domácnosti vyjednávají své vlastní pozice v rodině prostřednictvím nejvíce oceňovaných zdrojů, a ten s jejich převahou má „možnost“ se podílet na neplacené práci v domácnosti méně. Teorie *relativních zdrojů* pracuje s předpokladem, že domácí práce je aktivitou, které se všichni členové domácnosti snaží vyhnout. Domácí práci staví do pozice, která se podepisuje na její devalvaci a znehodnocuje ji.

Přístup, který prezentují Joan Huber a Glenn Spitz (in Hochschild, 1989) pojímá genderovou dělbu domácí práce stejně, jak kulturně, tak ekonomicky. Podle jejich studie je výše výplaty ženy hlavním elementem, který je přímo úměrný množství práce, na které se v domácnosti podílí muž.

Feministická literatura a výzkum pracují se zkušeností ekonomické závislosti ženy. Rodinné povinnosti, které drží ženu mimo veřejný sektor, mají vliv na příležitost a příjmy a vytváří ženu závislou na muži a jeho příjmu (Acker, 1988). *Model ekonomické závislosti* je považován za zásadní pro „domácí pracovní kontrakt“ mezi členy domácnosti, který předpokládá, že hlavní živitel rodiny si nárokuje právo na práci těch, kteří jsou na něm závislí, přičemž ti, kteří jsou na něm závislí, mají nárok na jeho zisk (Brines, 1993). Tento nepsaný kontrakt vyčleňuje ženu opět do domácí sféry.

Ekonomické teorie a rozborů domácí práce jsou právoplatně kritizovány za údajnou genderovou neutrálnost, se kterou pracují. Podle nich jsou mimo rozsah působnosti genderu, „tváří“ se neutrálně, na druhou stranu se však počáteční podmínky pro ženy či muže liší (Acker, 1988: 303), a z toho důvodu nemohou být neutrální. Genderový rozměr vnáší do tématu domácí práce až názory, které vycházejí především z teorií socializace a které pracují s behavioristickými koncepty *posilování a modelování* (Curran and Renzetti, 2005), jež mají zásadní vliv na proces učení genderovým rolím.

Teorie genderové ideologie pracuje s konceptem, který rozděluje ženy a muže vzhledem k veřejné a soukromé sféře a předurčuje tak sociální roli ženy a muže ve společnosti. Tato teorie je založena na představě oddělených sfér pro placenou práci a rodinné povinnosti, které vždy náleží buď muži, nebo ženě, přičemž hodnoty spojované s rolí ženy a muže ve společnosti si lidé osvojují v rámci socializace (Davis, Greenstein, 2009: 89, Hochschild, 1989: 15-17). Podobně jako *teorie lidských zdrojů* pracuje tato

s oddělenými sférami, které však nepodléhají ani tak časové alokaci jako spíše socializačnímu procesu, který se zásadně podílí na genderové dělbě práce.

Teorie vnášející do tématu domácí práce genderový rozměr vychází z principu *doing gender* West a Zimmermana (1987). Gender je konstruován prostřednictvím psychologických, kulturních a společenských prostředků, které vytváří a udržují vlastní genderovou identitu v prostředí každodenní sociální interakce člověka (West, Zimmerman, 1987: 127). Princip *doing gender* pracuje s domácností jako s prostředím, v rámci kterého si členové vyjednávají vlastní pozice, a tím ukotvují tradiční roli muže a ženy. Žena tak prostřednictvím práce v domácnosti a péčí o děti ukotvuje vlastní roli matky a pečovatelky, kdežto muž pracující ve veřejné sféře roli živitele a hlavy rodiny.

Genderová neutralita ekonomických modelů, které zkoumala Brines, byla vyvrácena socializačními teoriemi. Ukázalo se, že do procesu přerozdělování domácích prací mezi muže a ženu vstupuje gender, který hraje důležitou roli. Domácí práce zůstává ženskou dominantou, i když dle ekonomických teorií by měla též přejít na zodpovědnost manžela (Brines, 1993: 330-334). Teoretičky a teoretikové, které/kteří považují gender za sociální konstrukci, nahlíží na domácí práci jako na činnost produkující nejen domácí zboží a služby, ale i dělbu práce na základě genderu.

2.1.2 Domácí práce a akademický sexismus

Téma domácích prací nebylo v historickém kontextu teoretičkami a teoretiky považováno za významné, především z důvodu druhořadé a na první pohled neproduktivní povaze práce, která je spojována s přirozeností ženy. Sociologické výzkumy 19. a 20. století zaměřené na zaměstnání se soustřeďovaly převážně na placenou práci. Ta neplacená, vykonávaná ženami doma, nebyla zvláště významňována, a proto došlo ke zneviditelnění a k vyloučení tohoto tématu z vědeckých analýz (Wharton, 2000: 169; Acker, 1988: 474, Shelton a John, 1996). Zároveň byly tyto výzkumy velmi často založeny na biologickém determinismu, jelikož teoretické perspektivy nahlížely na domácí práci a její dělbu jako na ženskou či mužskou zodpovědnost za „femininní či maskulinní úlohu“ ve společnosti (Glazer-Malbin, 1976). Dějiny západní filosofie obsahují reflexi žen a nahlíží na jejich postavení přímo z misogynické perspektivy. Tradiční etika, která čerpala už z Aristotela a jeho konceptu méně hodnotných ctností u žen, podporovala paternalismus patriarchální společnosti. Dokazuje, že ženy by měly být podřízeny mužům, protože jsou vzhledem k nim v něčem méněcenné (Jaggar, 1992: 782). Akademické disciplíny jako

sociologie nebo jiné sociální vědy měly společného jmenovatele, který ignoroval ženy. V protikladu k tradiční ignorující až misogynické tradici figuruje tradice feministická, která ženy a jejich postavení přesouvá do středu svého zájmu. K nejdůležitějším aspektům feministického hnutí patří snaha ukázat, že i na domácí práci může být nahlíženo stejnou optikou, jako na tu práci, která je placená (Wharton, 2000).

Větší zájem o domácí práce propuknul až s druhou vlnou feminismu, která kromě snahy o to, aby legislativní změny první vlny měly reálný dopad, věnovala svou pozornost nerovnostem, které reprodukuje kulturní společnost. Se svým východiskem „osobní je politické“ se badatelky snažily upozornit na provázanost domácí sféry s veřejnou. Příčiny útlaku a podřízení žen je nutné artikulovat skrze strukturální aparáty, které ovlivňují jejich postavení ve společnosti. Naopak veřejná politika ukotvuje svoji legitimitu prostřednictvím organizace domácí sféry. Domácí situace žen a společností očekávaný rozsah jejich služeb ostatním je *společenským problémem, který je třeba reflektovat a pojednávat jako politikum* (Havelková, 2004: 181).

Marxisticky inspirovaný feminismus vytvářející pouze malý prostor pro ženské otázky měl možnost tematizovat nové okruhy zájmu. Nově se zabýval problémy, které se vztahují k práci žen, upozornil na přisuzování nejméně atraktivních a nejhůře placených prací ženám, věnoval se devalvaci práce v domácnosti jako neproduktivní činnosti a jejímu zneuznání (Tong, 1998). Marxistický feminismus obrátil pozornost k domácím pracím jako k produktivní činnosti, kterou vykonávají ženy zajišťující nepostradatelné funkce každodenního života, ale na niž stále není nahlíženo jako na legitimní produkci. Východiskem marxistického feminismu v otázce postavení žen a práce v domácnosti byla socializace, tedy „*zespolečnění*“ domácí práce natolik, aby se přesunula ze soukromého prostoru a nebyla už tak snadno přehlédnutelným a opomíjeným tématem (Benston in Tong, 1998).

Marxistická analýza přistupovala k otázce žen v domácnosti z hlediska vztahu ke kapitalismu, který představuje systém mocenských i směnných vztahů. Označuje patriarchát a kapitalismus jako spojené příčiny znevýhodnění žen a obdobně jako východisko „osobní je politické“ přistupuje k diskriminaci jako k produktu sociálních, ekonomických a politických podmínek obklopujících jednotlivce (Tong, 1998). Svržení kapitalismu však není považováno za jediné řešení, je nutné brát v úvahu i jiné než ekonomické faktory. Juliet Mitchell (in Tong, 1998) je přesvědčena, že příčiny útlaku žen jsou zakořeněné hluboko v lidské psychice a tvrdí, že stejně jako kapitalismus, tak patriarchát musí být svržen ve jménu humanizované společnosti. Propojuje dělbu práce

mezi manželem, který pracuje mimo domov, a manželkou, která se stará o domácnost, k rozvoji kapitalismu, ale nebere v úvahu samotnou domácí práci. Mariosa Dalla Costa dále považuje práci žen v domácnosti za izolující od kontaktů s jinými ženami, které vykonávají stejnou práci. Ženy jsou omezeny na domácí prostor a zbaveny znalosti o sociálním světě (Glazer-Malbin, 1976: 916-17).

Žena se svou prací v domácnosti z hlediska marxistických feministek podílí na vytváření hodnoty. Konkrétně se jedná o služby společnosti v takovém rozsahu, který odpovídá reprodukci pracovní síly. Péče o domácnost a děti je tak vnímána jako produktivní činnost, která přináší nadhodnotu. V procesu vývoje kapitalismu je ženám upírána účast na práci a na život mimo domov, a ženy jsou tak udržovány ve vztahu závislosti a podřízenosti na muži. Na druhou stranu muž představuje mzdu a hlavu rodiny a je tak specifickým nástrojem k vykořisťování ženy (Glazer.Malbin, 1976: 917).

To, proti čemu marxistický feminismus bojoval, považuje Oakley ve svém díle *Sociology of Housework* (1974) jako základní principy přehlížení a zneviditelnění domácí práce nejen na akademické půdě. Mainstreamové společenské představy o domácí sféře jako typicky ženské dominantě a pohledy na domácí práci jako na soukromou neproduktivní práci, která neodpovídá parametrům zaměstnání, se podepsaly na druhořadém postavení domácí práce nejen ve veřejné, ale i domácí sféře (Oakley, 1974; Wharton, 2000).

V 80. letech se formuje nový feministický pohled na péči a práci v domácnosti vycházející z odlišných východisek. Na rozdíl od marxistického feminismu, který se soustředil na vztahy práce a výroby, *feministická etika* vychází z morálních teorií a vývojové psychologie. Představitelé a představitelky se zaměřili na tradiční etiku, která zpochybňovala schopnost žen být plnohodnotnými morálními osobnostmi. „*Upozornily na to, že domov byl přesně tou sférou, do níž byly ženy historicky odkázány, a že začal být symbolicky asociován s ženskostí, ačkoliv hlavy domácností byly paradigmaticky mužské*“ (Jaggar, 1992: 784).

Carol Gilligan se svou prací *Jiným hlasem* (2001) vnesla do *feministické etiky* nový pohled na domácí práci nikoli z hlediska samotné práce, ale z pohledu intersubjektivních vztahů. Pojímá odlišný mravní vývoj žen a mužů, které podpořila empirickými daty. Rozlišuje dva typy morální reflexe. *Perspektivu spravedlnosti* asociovanou s rozumem, autonomií a všeobecnou platností, připisuje mužům. *Perspektivu starostlivosti a péče*, kterou charakterizuje senzitivita a kontexty vztahů a citů, připisuje ženám (Gilligan, 2001). Paternalistické konotace tradiční etiky vytvořily kategorii ženy, která je méně schopná,

tedy i její morální perspektivu starostlivosti a péči označovaly jako méněcennou. „*Pouze když teoretici životního cyklu rozdělí svou jednostrannou pozornost a začnou žít se ženami, tak jako doposud žili s muži, obsáhne jejich vize zkušenost obou pohlaví a jejich teorie se tak stanou plodnějšími*“ (Gilligan, 2001: 51). Právě rysy charakterizující ženskou starostlivost, jako je péče o druhé a citlivost vůči jejich potřebám, způsobují podle Gilligan (1994), že ženy jsou v morálním vývoji klasifikovány jako méněcenné.

Neplacená domácí práce byla předložena do světla teoretického zkoumání a uznána jako zásadní pro kapitalismus, protože reprodukuje pracovní sílu a přispívá k hromadění kapitálu (Acker, 1988). Zájem feministických badatelů a badatelek upozornil na devalvací domácí sféry a s ní spojené aspekty, a pomohl ke zviditelnění tématu domácí práce. Zájem o toto téma se začal probouzet i v dalších vědních disciplínách, a to připravilo půdu pro nové teorie, které souvisí s dělbou práce v domácnosti (Brines, 1993).

Vzhledem k těmto okolnostem se domácí práce dostala mezi diskutovaná témata a prostřednictvím feministických směrů bylo upozorněno na negativní aspekty domácí práce, což jistě přispělo ke zlepšení postavení žen.

2.2 Nájemní domácí práce

Nájemní domácí práce² obsahuje obdobné prvky neplacené domácí práce, ale vzhledem k jejímu mzdovému charakteru vytváří novou kategorii organizace domácí práce. Nájemní domácí práce představuje primární formu péče a zároveň nabourává soukromou sféru a do rodiny přináší prvky trhu. Instituce nájemní domácí práce je běžně součástí transnacionálních praktik, kdy práci v domácnosti vykonávají ženy-migrantky a tím je práce v domácnosti zasazena do globálních měřítek nerovností (Uhde, 2012a).

Od počátku 18. století byly propagovány zásady osvícensko-měšťanské morálky, které spočívaly ve formě dělby práce dle pohlaví. Mužům a ženám tak byly přiděleny ostře sledované sféry působnosti a nebylo povoleno překročení jejich mezí. Ženám, jako představitelkám „přírody“, byly přisuzovány pasivní a emocionální vlastnosti, mužům aktivní a racionální. Na základě povahy přidělených vlastností byly ženy předurčeny pro osobní služby orientované k rodině a lidem, a muži pro produktivní činnost ve veřejné sféře (Frevert, 1986). Tento model ztratil na své přesvědčivosti a v posledních desetiletích se ženám otevřel prostor pro vstup do veřejného sektoru. Získaly možnost ekonomické

² Ve své práci se zaměřuji na nekvalifikovanou domácí práci a péči, tedy odborná zdravotní péče není v mém středu zájmu.

nezávislosti a podílení se na rodinném rozpočtu (Hendlová, 2007). V současné době je participace žen na pracovním trhu v evropských státech srovnatelná s mužskou participací. V roce 2012 pracovalo v členských zemích Evropské unie 68,4 % žen ve věku mezi 20 a 64 lety, u mužů se jednalo o 74,5 %³ (Eurostat, 2012).

Nejen ekonomická nezávislost žen se stala důsledkem jejich zvýšené výdělečnosti a účasti na pracovním trhu. Nová situace zároveň zvýšila hodnotu času stráveného nad péčí o domácnost nebo o děti (Becker, 1985). Revoluční expanze žen ze soukromého sektoru do toho veřejného měla v souvislostech s nerevolučními tendencemi dělby práce v domácnosti zásadní vliv na rodinné struktury. Dvoukariérní rodiny (Tronto, 2012) se staly novou společenskou formou uspořádání rodiny, pro kterou jsou typičtí dva živitelé budující vlastní pracovní kariéru, přičemž ženě stále náleží *druhá směna* v podobě domácích prací či péče o děti (Hochschild, 1989). V takto podobně organizovaných rodinách se nejčastěji vyskytuje nájemní domácí práce (Augustín, 2003; Tronto, 2012).

Tato poptávka je vysoká v globalizovaných městech, kde se zvyšuje zájem nejen o kvalifikované a odborné profese, tudíž kde více žen nachází uplatnění, ale zároveň i o nekvalifikovanou práci, která kompenzuje vysoké časové nároky odborných profesí (Sassen, 2004). Zvyšování takové poptávky je dáno kombinací demografických, ekonomických a sociálních faktorů, které mění tvář pracovního trhu. Poptávka po nájemní nekvalifikované domácí práci se zvyšuje prostřednictvím zlepšování situace zaměstnávání žen-matek, tedy prostřednictvím státní podpory modelu rodiny s dvěma živiteli, která je často spojena s nedostatečnou podporou širší rodiny (Redlová, 2013: 175). K vyšší poptávce po nekvalifikované domácí práci jistě přispívá i nedostatečná státní podpora v oblasti pečovatelských služeb pro děti či seniory, a v neposlední řadě hraje důležitou roli proces stárnutí obyvatel.

2.2.1 Transnacionální praktiky

V zahraničí, ale i v České republice, nájemní domácí práci vykonávají zejména migrantky z méně vyspělých oblastí, které v zemích ekonomicky vyspělého západu hledají příležitosti, jak lépe zabezpečit svou rodinu (Anderson, 2003; Pedraza, 1991). V takovém

³ Předmětem šetření jsou všechny osoby žijící v soukromých domácnostech a nevztahuje se na osoby žijící v hromadných ubytovacích zařízeních, jako jsou penziony, studentské ubytovny a nemocnice. Zaměstnané obyvatelstvo sestává z osob, které v průběhu referenčního týdne pracovaly alespoň 1 hodinu za mzdu, plat nebo jinou odměnu, nebo sice nebyly v práci, ale měly formální vztah k zaměstnání.

případě je nájemní domácí práce spojena s transnacionálními praktikami, a kvůli charakteru práce samozřejmě s genderem.

Je obecně vnímáno, že migrační toky se skládají převážně z mladých ekonomicky motivovaných mužů (Huston in Pedraza, 1991), ale v druhé polovině století jde především o ženy, které migrují ze svých zemí. Ženy se do středu pozornosti metodologických analýz dostaly až v momentu, kdy se samy odpoutaly od svého „působíště“ – domácnosti, a začaly být aktivní ve veřejné sféře (Pedraza, 1991). Dřívější model muže bez majetku, který se pro migraci rozhodl z důvodu hromadění kapitálu, nahradil model ženy z chudého jihu, která ve své zemi původu zanechává rodinu, aby se stala součástí *globálního řetězce péče* (Hochschild, 2008). Vysoký nárůst žen v procesu migrace způsobilo její feminizaci.

Dle Hochschild (2008) se v momentě najmutí migrující ženy, aby v hostující zemi vykonávala tradičně přisuzovanou práci ženám, vytváří *globální řetězec péče*. Jedná se o sériové propojení osob na celém světě a především žen, které vykonávají placenou či neplacenou pečovatelskou práci. V tomto řetězci se projevuje globální ekonomická hierarchie, jelikož chudé ženy pečují o domácnosti nebo děti lépe situovaných žen či mužů, a ještě chudší ženy suplují roli migrantky-matky v zemi původu. Tento globální řetěz propojuje chudé země s bohatými a navíc se podílí na reprodukci hierarchického genderového řádu a ekonomické nadvlády bohatého severu nad chudým jihem (Hendlová, 2007).

Za svůj odchod ze země původu jsou navíc ženy, zejména matky, ostrakizovány. Zatímco na mužskou migraci je nahlíženo jako na tu, která finančně zajišťuje rodinu, migrující ženy bývají charakterizovány jako ty, které „utíkají“ od svých rodin (Parreñas, 2001). I přesto, že, mnoho žen opouští rodiny za účelem obživy a zlepšení životní úrovně rodin v zemi původu, připravují tyto ženy potomky svým odchodem o část péče. Parreñas (2005) například uvádí, že Filipínská vláda na jednu stranu v mnoha směrech ženskou migraci podporuje, jelikož z ní profituje, na druhou stranu ženy obviňuje z citového strádání a separační úzkosti opouštěných dětí, které jsou pak náchylné k trestné činnosti a poklesu morálních hodnot.

Migrace žen z rozvojových států umožňuje na jednu stranu příležitost k odpoutání od tradičních rolí asociovaných s ženami v zemi původu, na druhou stranu zařazení do genderového řádu tím, že ženy přijímají zaměstnání, která jsou nadále přisuzována převážně ženám v hostující zemi. Studie Parennas (2001) došly k závěru, že migrace žen zahrnuje pohyb, který je typický přesunem z jednoho systému genderové stratifikace do

druhého. Zdánlivý emancipační charakter migrace tak ve skutečnosti nemusí obsahovat osvobozující prvek.

Práce v domácnosti, jak ji známe, však odráží genderově nerovné rozložení zodpovědnosti za péči. Vzhledem k druhořadosti povahy této práce je tak spojena i s jejím nedostatečným oceněním. Jelikož ve většině případů péči zajišťují ženy, představuje klíčové kritérium pro posuzování emancipace žen. Uhde (2012b) hovoří o *deformované emancipaci*, která vede k sociální polarizaci a vytváření nových forem dělby práce mezi ženami. „*Velmi hojně užívaný argument, že vytvoření nových pracovních míst v oblasti soukromého sektoru pečovatelských služeb otevře pracovní příležitosti většímu počtu žen a umožní větší ekonomickou nezávislost, se jeví jako zavádějící v důsledku druhořadosti, která je tomuto sektoru přisuzována*“ (Uhde, 2012a:13). Emancipační prvek migrace se tak projevuje spíše v samotném rozhodnutí o migraci a úniku od tradičních rolí asociovaných s ženami v zemi původu a v souvislosti se mzdou za odvedenou práci (Pedraza, 1991), než v postavení ženy jako takovém.

2.2.2 Charakter nájemní práce v domácnosti

Obecně vnímaná trivialita domácí práce se odráží v samotném postavení nájemní domácí práce. Nájemní domácí práce má na rozdíl od té neplacené zvláštní specifika, která udávají právě její placený charakter. Je důležité si uvědomit, že se jedná o soukromou činnost, která se dnes ve větší míře přesouvá na trh a komodifikuje.

Přes placený charakter domácí práce je ta v kapitalistické společnosti vnímaná jako zneuznaná aktivita, která je: „... *konceptualizovaná jako ne-práce, jako reprodukční a zaopatřovací aktivita, kterou není možné vyčíslit v hodnotách peněžního zisku, a tudíž v logice tržního hodnocení vyjádřit její společenskou hodnotu*“ (Uhde, 2009: 11). K obtížnému hodnocení přispívá právě soukromý charakter nájemní domácí práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o pracovní činnost odehrávající se v soukromé sféře, dochází k jejímu zneviditelnění. Pracovní kontrakty jsou vytvářeny v soukromí, a tedy i určování pracovní náplně a způsobu jejího výkonu spočívá především v rukou zaměstnavatelky/le. Jelikož neexistuje standardizovaný postup práce v domácnosti, protože každý může interpretovat úklid či péči zásadně odlišným způsobem (Hondagneu-Sotelo, 2001), nemůže logicky existovat standardizovaný postup hodnocení.

Pokud však dochází k přehlížení a zneuznání domácí práce a s ní automaticky i její vykonavatelky, tato práce, dle Augustín (2003), vykonávaná migrantkami, je dvojnásobně

nebo dokonce trojnásobně ostrakizována. „*Takové přehlížení domácí a pečující práce společně s privilegováním tržních aktivit tvoří faktor, který konstruuje diskurz sociální exkluze*“ (Augustín, 2003: 380). Takto charakterizovaná práce nejen, že vytváří nízko placený sektor péče (Uhde, 2012b), ale negativně se podepisuje na sociální mobilitě migrantky. O *rozporuplné sociální mobilitě* hovoří Parreñas (2001), kdy dochází k poklesu sociálního a zaměstnaneckého statusu⁴, který představuje proces dequalifikace.

Pro nájemní domácí práci, především v pečovatelské oblasti a její soukromý charakter je typické i její emoční zatížení. Určitě výraznější emoční zatížení pociťují migrantky - matky, které musely zanechat své rodiny s dětmi v rodné zemi a odcestovaly přes značnou část zeměkoule, aby se staraly o děti cizí (Hochschild, 2008). Právě tyto ženy se snaží kompenzovat emoce k vlastním dětem, které nejsou schopny na dálku projevovat způsobem, jakým chtějí, prostřednictvím dětí cizích (Hondagneu-Sotelo, 2001). Emoční charakter nájemní domácí práce vytváří opět kategorii, kterou lze jen těžko zohlednit v pracovním kontraktu, ale i v rámci samotného hodnocení.

Teoretikové a teoretičky se shodují, že asi nejvíce problematickou formou nájemní domácí práce je live-in forma (Hondagneu-Sotelo, 2001). Ta je charakteristická tím, že pracovnice/ík v domácnosti žije společně s hostitelskou rodinou. Do takové instituce se nejvýrazněji promítají úskalí, která s sebou nájemní domácí práce přináší. Jedná se o výkon práce, který se odehrává v soukromé sféře, v této sféře se však odehrává i ostatní život pracovnice/íka v domácnosti. Lehce tak může nabýt vykořisťovatelského charakteru, jelikož pro svoji „neviditelnost“ poskytuje ideální prostor pro nedodržování smluvních kontraktů. Trochu odlišnou formu nájemní domácí práce tvoří live-out forma, která je typická tím, že pracovnice/ík v domácnosti do hostitelské rodiny pravidelně dochází.

Jednotlivé charaktery nájemní domácí práce mají společně nejen potencionální riziko vykořisťování pracovnice/íka v domácnosti, ale i obtížnou formalizaci. Všechny aspekty mají společnou už samotnou interpretaci, prostřednictvím které by měla být práce spolu s jejím hodnocením formalizovaná ve smluvních kontraktech. Zároveň vykořisťování není nutnou součástí instituce nájemní domácí práce. Lidé zaměstnávající pracovnice/íky v domácnosti nemusí být vždy rasisté či jinak motivovaní utlačovatelé, pouze je nutné zdůraznit, že status nájemní domácí práce, který jsem výše popsala, poskytuje prostor pro obdobné praktiky. Ti, kteří vykořisťovatelské praktiky užívají, zároveň reprodukují koloniální vzorce (Hendlová, 2007).

⁴ Parreñas (2001) ve svých rozhovorech zjistila, že většina žen, které vykonávají domácí práce, dosáhly v zemi původu vysokoškolského vzdělání.

Hondagneu- Sotelo (2001) dále hovoří o určité hierarchii mezi prací v domácnosti a prací s dítětem a péčí o něj. Tvrdí, že pracovnice/ici v domácnosti se pohybují v méně stresujícím prostředí, jelikož jim často nikdo „nestojí“ za zády a nekontroluje provedenou práci. Dostávají se tak zřídka do konfliktních situací, jelikož je oběma stranám příjemnější, když se v domácnosti nepotkají. Domnívám se však, že hierarchizování jednotlivých typů nájemní domácí práce přispívá ke zviditelnění jednoho typu práce na úkor druhého, přesto, že mají společné rysy. Pro oba druhy výkonu práce platí následující výčet charakteristik: je to práce „neviditelná“, devalvovaná, špatně formalizovaná a oba druhy představují pro vykonavatelky/e potencionální riziko. Z toho důvodu si nemyslím, že je správné hierarchizovat nájemní domácí práci.

2.3 Média

Pod pojmem média si v této práci představuji tiskoviny, rozhlas, televizi či ta média, která jsou založená na digitálním zpracování. Avšak s tímto pojmem mohou být spojena i taková odvětví, která bychom napoprvé netipovali, jako jsou např. přírodní vědy – biologie, fyzika či chemie. Samotné slovo médium prozrazuje, že se jedná o širší pojem. „*Vychází z latiny a znamená prostředek, prostředníka, zprostředkující činitel – tedy to, co něco zprostředkovává, zajišťuje*“ (Jiráček, 2003: 16).

Média jsou v dnešním světě zodpovědná z velké části za produkci vědění, zvláště ta masová. Využíváním mocenských praktik se zásadně podepisují na vnímání společenské reality. Média představují zprostředkovatele určitého sdělení, dostávají se tedy do vztahu s něčím skutečným a stávají se svědectvím o této skutečnosti⁵ (Jiráček, 2003).

Právě média hrají v mé výzkumné práci zásadní roli. Za textovou analýzou, které jsem se věnovala, se schovává mediální producent, který odpovídá za předávání sdělení. Vytváří tak mocensky ukotvený diskurz, který má různé dopady na publikum. Jelikož jsem ve své práci pracovala s textovým materiálem, přiblížím nejdříve úlohu textu a poté jeho potencionální dopady na publikum.

2.3.1 Reprezentace

Hall (1997) vysvětluje koncepci *reprezentace* jako pojítko významu a řeči s kulturou. „*Reprezentace je vytvářením významu pojmu v našich myslích prostřednictvím jazyka. Je*

⁵ Obdobně se však dá zprostředkovat i něco „fiktivního“.

to spojení pojmu s jazykem, které nám umožňuje odkazovat ke „skutečnému“ světu objektů, lidí a událostí, nebo k imaginárnímu světu fiktivních objektů, lidí a událostí“ (Hall, 1997: 17). Podle něho se reprezentace jako taková skládá ze dvou procesů. Jedním z nich je přístup ke sdílenému jazyku, tedy *znaku* a druhým je *pojmová mapa*, která představuje systém pojmů a obrazů v našich myšlenkách. „*Je možné, že pojmová mapa, kterou mám v hlavě, je naprosto odlišná od té vaší,*“ (Hall, 2003: 8) říká Hall. Na druhou stranu hovoří i o určitém sdíleném obsahu pojmů, který máme v rámci jedné kultury všichni stejný. Oba procesy se podílí na určování významu a zastřešuje je Hallův pojem *reprezentace*.

Právě reprezentace hraje důležitou roli v mé výzkumné práci. Média odpovídají za reprezentaci osob, událostí či témat a za užití nejrůznějších praktik produkuje určitý obraz, který předávají svému publiku. Nebojím se tvrdit, že média užívají manipulativních praktik nejen v textu, ale i ve způsobu, jakým sebe sama prezentují. Za manipulativní praktiky, které se v mediálním sdělení běžně objevují, považují *aprioristické hodnocení*, kdy se problematika nezkoumá porovnáváním argumentů, *účelovou selektivnost* faktů či jejich zjednodušování, *generalizaci*, *stereotypizaci* či *jazykový sexismus* a jim podobné (Knotková-Čapková, 2007). Je důležité si proto uvědomit, že mediální reprezentace je mnohvrstevnatě zatížená, což můžeme odhalit pouze kritickým pohledem, který jsem se ve své práci snažila zahrnout.

Jelikož Hall (1997) zároveň považuje jazyk za arbitrární, jiné nahodilé uskupení písmen by mohlo mít stejný význam, proto je důležité, jakým způsobem jsou pojmové mapy sdíleny. To vysvětluje Hall (2003) prostřednictvím sdílených *kódů*, které vytváří vztah mezi pojmovým a jazykovým systémem, přičemž fixace pojmů a znaků je sociálně konstruována. Bez sdílených kódů by samotná reprezentace nemohla fungovat. Za sdílenými kódy si představuji takové pojmy, které jsou obecně asociované například s ženami či muži⁶. Jednoduché mediální sdělení, které se na první pohled zdá například genderově nezatížené, se ve skutečnosti jeví jako vysoce segregující.

Hlavní poznatek, který nám přináší Hallův obrat k jazyku⁷, je tvrzení, že: „... *ani věci samy o sobě, ani jednotliví mluvčí nemohou fixovat význam v jazyku. Věci*

⁶ Například pojem *domácnost* je přijímaná jako sféra, která náleží převážně ženám a naopak pojem *veřejný prostor* je mužskou dominantou.

⁷ Obrat k jazyku představuje odklon od pozitivistického přístupu k jedné realitě ke konstruktivistickému přístupu, kdy je jazyk pojímán jako kulturní konstrukt. Tento nový přístup k jazyku umožňuje přehodnocení reality, jelikož jazyk vytváří pouze strukturu, která umožňuje se vyjadřovat, místo aby popisovala opravdovou realitu. Hall věnoval pozornost jazyku a tomu, jak je strukturován. Volá po strukturách, díky kterým jsou utvářeny významy a sjednáván konsenzus ve společnosti (Havlíček, 2007).

neznamenají: význam konstruuje me my a používáme k tomu reprezentační systémy – pojmy a znaky“ (Hall, 1997: 24). Obdobně jako média konstruují významy, tak i já se v mé práci zabývám konstruováním významů. Ze své perspektivy bych to spíše označila za dekonstrukci významů mediálního aparátu, jak dále přiblížím v metodologické části mé práce. Způsoby jak média konstruují významy, jsou součástí určitých obrazů o skutečnostech, jež mají různé vlivy na své příjemce/čtenáře.

2.3.2 Publikum

Stuart Hall (1997) se dále ve svých pracích zabýval tím, jak s nabízeným významem nakládá publikum a zjistil, že jednotlivé skupiny ve společnosti si do procesu mediální komunikace přinášejí vlastní sdílenou zkušenost, prostřednictvím které je publikum schopno „vepsanou ideologii“ identifikovat a různým způsobem ji „přečíst“. Podle něj je tak publikum aktivní a dynamické. Tradiční komunikační proces nebyl vnímán jako cirkulační obvod, a proto byl kritizován pro jeho lineárnost. Podle Halla (1997) nejsou produkce a recepce mediálního sdělení identické, ale ve vzájemném vztahu, proto se jeho *teorie kódování a dekódování* týká vztahu mezi procesem produkce, čtenářstvím a mezi texty jako sémantickou strukturou.

V rámci modelu *kódování/dekódování* podle Halla (2005) je jedna z nejdůležitějších fází komunikace ta první, která představuje produkci významu do sdělení prostřednictvím dominantního významu, která zároveň vytváří *znak*. Fáze cirkulace představuje cestu tohoto sdělení k recipientům, která je zároveň ovlivněna sociálními vztahy uvnitř mediálního aparátu. Distribuce sdělení se týká především publika, které význam interpretuje podle sebe a dále ho transformuje do vlastních sociálních praktik. Ty mají vliv na poslední fázi, a to reprodukci, která se odehrává skrze artikulaci významu.

Dekódovací fáze se přesouvá v komunikačním obvodu na stranu publika, od kterého se očekává vyčtení informace. Podle Halla (1997) je tato fáze rozdělena na denotativní a konotativní rovinu. Denotativní rovina je pevně zakotvená a disponuje uzavřenými kódy, kdežto konotativní rovina podléhá sociálnímu, kulturnímu a politickému vlivu, které zároveň vytvářejí dominantní kulturní řád společnosti. K samotnému dekódování může dále podle Halla (2005) docházet prostřednictvím několika „klíčů“, především však tzv. opozičního klíče, kdy recipient na jednu stranu chápe sdělení a záměrně ho dekóduje opačně. Podle Halla je to znak nejaktivnějšího publika. Prostřednictvím tzv. vyjednaného kódu, který obsahuje jak adaptivní, tak opoziční prvky, příjemce sdělení s některými fakty

nesouhlasí a právě s nimi dále pracuje podle vlastních interpretačních rámců. Dekódování v rámci dominantního kódu příjemce zcela akceptuje ideologii obsaženou ve sdělení.

Abychom mohli zjistit opravdový vliv diskurzivních praktik mediálního sdělení na publikum, museli bychom ho zařadit do výzkumné činnosti. V kontextu mé diplomové práce se tato skutečnost jeví minimálně jako problematická a zahrnovala by několik dimenzí speciálně navrženého výzkumu. Studium publika se v zájmu zadání mé výzkumné práce zabývat nebudu, je však důležité si uvědomit, že zjištěné diskurzivní praktiky mediálního sdělení, které jsem analyzovala, v souvislostech s aktivním charakterem publika (Hall, 1997) nepředstavují soubor praktik, které jsou publikem vždy nekriticky přijímány, „...*publikum je tedy ve vztahu k nabízenému sdělení interpretačně aktivní*“ (Jiráček, 2003: 109). Mediální diskurz, který jsem ve své práci analyzovala, na jednu stranu považují za zásadní při reprodukci mediálního sdělení a přejímání významu publikem, ale na druhou stranu, obdobně jako Hall, příkládám publiku aktivní roli, a proto očekávám, že interpretační praktiky jsou různého charakteru a ne jen čistě nekritickým přijímáním mediálního sdělení.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

V empirické části se budu věnovat metodologii mé práce v souvislostech feministického výzkumu (Ramazingolu, Holland, 2004). Jsem přesvědčena, že metody založené na feministické perspektivě analyzují sociální realitu s kritickou reflexí, která u jiných metodologií často absentuje, a proto jsem ji zvolila jako stěžejní pro moji práci.

Dále se dotknu vlastního vztahu k mé diplomové práci, jelikož jsem si vědoma, že nejsem schopna sociální realitu zcela nezatíženě reflektovat a interpretovat, tedy ani výsledky a závěry mé práce nemohou být zcela obecného charakteru.

V empirické části také představím metodu výzkumu, pro kterou jsem se rozhodla a která odpovídá charakteru zadání práce a jejím postupům. Nepostradatelnou součástí je též reflexe fáze sběru dat, kterou však nepovažuji, jak bude zřejmé později, za pouhý a nezatížený sběr dat.

3.1 Metodologie

V kontextu diplomové práce budu vycházet z feministické perspektivy, která pro mě představuje jeden z nejsilnějších nástrojů, jak prohlédnout do organizace nájemní domácí práce prezentované v médiích, a rozklíčovat její základní diskurzivní praktiky.

Podle Ramazonglu a Holland (2004: 10-11) je nutné metodologii spojovat se *sociálním a politickým procesem vytváření vědění*. V důsledku nepropojení společenských aspektů do metodologie vznikají obecně platné znalosti, které se feministicky inspirovaná metodologie snaží zpochybnit. Obecně platné znalosti v kontextu své práce považuji za mediální diskurz, který produkuje určitý obraz instituce nájemní domácí práce. Po vzoru feministické perspektivy se budu snažit zpochybnit validitu těchto tvrzení.

K sociálním a politickým procesům, které by měly být součástí metodologické reflexe, neodmyslitelně patří i určitý vliv výzkumnice či výzkumníka. Feministická perspektiva je pro mě zásadní také z pohledu vztahu badatelky či badatele k samotnému výzkumu. Vnáší totiž do výzkumného procesu i morální odpovědnost výzkumnice či výzkumníka za její či jeho politiku a použité praktiky (Ramazonglu, Holland, 2004).

Považuji za nutné, abych v první řadě vyjasnila pozici v ontologické, epistemologické a metodologické otázce mého výzkumu, jelikož různé teoretické koncepty ze kterých badatelky a badatelé mohou vycházet podléhají odlišným interpretacím, které ustanovují dané znalosti sociální reality jako platné (Ramazonglu a Holland, 2004: 12).

Ontologická pozicionalita mé práce vychází z již zmiňovaného konceptu *genderové ideologie*. Socializační teorie vycházejí z předpokladu sociálního učení, které je konstruováno prostřednictvím *posilování* a *modelování* (Curran and Renzetti, 2005). Na základě těchto teorií dochází k opakovanému procesu reprodukce chování, které je konstruováno jako typicky ženské či mužské. Ontologická rovina proto koresponduje s esencialismem, který legitimizuje genderovou polarizaci a androcentrismus: „...*jako přirozený a nutný produkt vrozených biologických rozdílů mezi pohlavími*“ (Curran and Renzetti, 2005: 103). Zároveň je spojena s pozitivismem, který předpokládá, že se „objektivně“ zkoumá jedna daná realita a bytí v ní (Guba, Lincoln, 1994).

Epistemologická úroveň mé práce se pohybuje na základě uvědomění si, že nejsem schopna produkovat *objektivní poznání* a že interpretace je do velké míry mocensky zatížená, protože je to zpravidla sám zkoumající, kdo rozhoduje o relevantních významech. Nejsem to pouze já osobně, kdo není schopný produkovat *objektivní zkoumání*, této produkce, ale vzhledem k výše zmíněnému toho není schopen nikdo (Ramazonglu a Rolland, 2005). Zároveň sociální realita genderové dělby práce, ale především mediálního diskurzu předávání sdělení, existuje nezávisle na tom, zda si ji lidé uvědomují. Média, a hlavně způsoby předávání sdělení, tak hrají důležitou roli v potvrzování či vyvracení „společenských pravd“. Epistemologie mého výzkumu pracuje s konstruktivismem, který předpokládá, že se o vědění nedá hovořit, bez toho aniž bych zohlednila, jak je konstruováno (Guba, Lincoln, 1994).

V politice lokace se odráží zkušenosti, které považujeme za příliš automatické, tedy v každodenní zkušenosti si je neuvědomujeme (Lorenz-Meyer, 2005). Svůj vztah k výzkumné činnosti bych měla dále reflektovat skrze kategorii ženy, pro kterou je, jak jsem poukázala v teoretické části, domácí práce „přirozenou aktivitou“. S čímž souvisí i má vlastní životní zkušenost s dělbou domácí práce v rodině, kde jsem vyrůstala. Tuto zkušenost bych popsala jako tzv. automaticky danou a reprodukovanou skrze proces generačního předávání zkušeností z matky na dceru či z babičky na vnučku. Za další ovlivňující prvek mého vztahu k výzkumné činnosti považuji zkušenost s nájemní domácí prací v podobě pravidelného uklízení v domácnosti a pečování o dítě předškolního věku, které jsem vykonávala při studiu na vysoké škole. Ke zkoumání mediálních diskurzů

nájemní domácí práce přistupují též z pozice studentky genderových studií, která má již jisté povědomí o manipulativních praktikách mediálního sdělení.⁸

3.1.1 Obsahová analýza

Obsahová analýza nepředstavuje jednu metodu, je nutné na ni nahlížet jako na pojem, který zahrnuje různé způsoby postupů, odvíjející se od záměrů badatelky či badatele. Obsahová analýza pracuje s obsahy jakýchkoli kulturních produktů. Představuje široké pole působnosti, jelikož badatelé a badatelky mají možnost pracovat se vším, co zhodnotí jako významné pro ovlivňování chodu kultury (Rheinharz, 1992). V takovém kontextu jsou metody obsahové analýzy v různých oborech nazývány odlišným způsobem. Sociologové/ky mluví o *obsahové analýze*, historikové/ičky o *archivním výzkumu*, v rámci filosofie a studia literatury je obsahová analýza pojímána jako *textová nebo literární analýza*. V případě feministických snah můžeme mluvit o *diskurzivní* či *rétorické analýze* nebo *dekonstrukci* (Rheinharz, 1992: 148).

Obsahová analýza pracuje již s existujícími psanými aj. artefakty, proto může předcházet samotné fázi sběru dat v terénu, čemuž se nevyhnou metody založené na rozhovorech, pozorování apod. V pojetí mé práce mě zajímala periodika, která veřejně vycházejí, a tudíž plánovitě neslouží jako data pro jakýkoli výzkum. Data, se kterými pracuji, existují nezávisle na mém zkoumání, což je pro moji práci stěžejní. Takové články představují kulturní produkty, které vypovídají o chodu kultury samotné a představují diskurz předávání informací veřejnosti. Rheinharz (1992) tyto artefakty nazývá jako *naturalistické*. Jelikož se metody obsahové analýzy obejdou bez práce v terénu a sběru dat specifickými způsoby, označuje je také jako *neinteraktivní*. Má vlastní výzkumná interpretace je *kulturním artefaktem*, který Rheinharz (1992: 147) považuje za *produkt individuálních aktivit, sociální organizace, technologie a kulturních vzorců*.

⁸ Také institucionální zakotvení dle Ramazonoglu a Rolland (2004) může mít zásadní vliv na provádění výzkumu. Hovoří o metodologických nebo přístupových limitech, financování výzkumu, problematice hierarchie postavení ve skupinovém výzkumu nebo pozici výzkumnice/íka a využití jeho/její empatie, které mohou mít limitující vlastnosti. Institucionální kontext mého výzkumu je zakotven na akademické půdě v rámci Univerzity Karlovy a Katedry genderových studií, zároveň je zařazen do grantového projektu Specifického výzkumu UK, i přesto si však nemyslím, že bych byla limitována výše uvedenými argumenty. Téma mé diplomové práce vykrystalizovalo v rámci absolvovaného kurzu na katedře, které splňovalo požadavky zadání Specifického výzkumu, na druhou stranu jsem se ho zhostila zcela dobrovolně a se zájmem o tuto problematiku. Institucionální zakotvení na akademické půdě mi poskytuje přístup k informačním zdrojům a zázemí pro vědeckou tvorbu, proto nepociťuji zásadní limity v rámci institucionálního zakotvení.

Prostřednictvím metody obsahové analýzy je na jednu stranu zaručena určitá distance výzkumnice či výzkumníka v kontextu s *neinteraktivní* povahou metody, na druhou stranu však právě ona či on se podílí na procesu výběru dat (a na dalších fázích výzkumu) z dat již existujících dat, a proto je interpretace „zabarvena“ pohledem výzkumnice či výzkumníka a považována za kulturní produkt.

Obsahová analýza poskytuje široké uplatnění, které se odvíjí i ve způsobu interpretací, které mohou být pojaty jak z kvantitativní, tak z kvalitativní perspektivy (Rheinharz, 1992). V prvopočátcích vědy, v metodologických přístupech, se dle Morrow (1994) projevuje mocenská nevyváženost, která vytváří vcelku radikální dichotomii mezi kvalitativními a kvantitativními vědami. „*Bez ohledu na snahu o syntézu, kvantitativní badatelé a badatelky pohlíží na kvalitativní jako na nepřesnou, neobjektivní a neefektivní ...*“, stejně jako kvalitativní badatelé a badatelky, kteří: „*...kritizují kvantitativní, že „je naivně objektivní a nedokáže popsat konstrukci reality“*“ (Morrow, 1994:202). Vědecký diskurz prostřednictvím pozitivně hodnocených vlastností kvantitativní metodologie staví tu kvalitativní do nižší pozice a ta kvantitativní je chápána jako dominantní s vyšší hodnotou (Morrow 1994, Guba, Lincoln, 1994). Tento diskurz rozděluje nejen samotnou metodologii, ale i její představitelky a představitele, a svým způsobem jistě omezuje způsob vytváření vědy. Důležitou roli v této dichotomii vědy na *tvrdé* a *měkké* hraje kvantifikace. Vyšší míra kvantifikace, typická pro „*tvrdé vědy*“, je doprovázena dle Oakley (in Letherby 2003: 86) racionalitou, spolehlivostí a objektivitou a je asociována s muži, kdežto kvalitativní metody se zdají být femininní, intuitivní a subjektivní. Takové rozdělení kvantitativních a kvalitativních metod vede k nebezpečí označení metod jako dvě vzájemně se vylučující kategorie, a zároveň genderová kategorizace znevýhodňuje jednu skupinu badatelek či badatelů na úkor druhé (Letherby, 2003).

Přesto, že kvantifikace je v mnoha případech považována za důležitou v určování „legitimního“ vědění, osobně s tímto tvrzením nesouhlasím. Kvalitativní metody považuji za jeden z nejlepších nástrojů k hlubšímu pochopení jemných dat oproti kvantitativním analýzám, které toho schopny nejsou. Na jednu stranu si jsem vědoma, že přistupuji na model dichotomizované vědy a tudíž ho svým snažením i reprodukuji, na druhou stranu se však budu ve své práci snažit poskytnout kvalitní data, která přispějí k prosazení kvalitativní metody jako způsobu analyzování dat, jež má hluboký potenciál a tudíž jejich klasifikace podřadnosti již nebude považována za legitimní.

Kvalitativní analýza dokumentů je vhodná nejen k prozkoumání *osobních nebo skupinových, vědomých nebo nevědomých postojů, hodnot a idejí* (Hendl, 2005: 132), ale

i k analyzování absentujících témat v mainstreamové společnosti (Rheinharz, 1992). K těmto účelům mi nejlépe posloužila kritická diskurzivní analýza.

3.1.2 Diskurz, kritická diskurzivní analýza (CDA)

Jedním z hlavních cílů mé práce je dojít k určité představě o tom, jakým způsobem je konstruován veřejný diskurz instituce nájemní domácí práce v médiích. Při analyzování dat v mé práci jsem se inspirovala pojetím kritické diskurzivní analýzy (dále jen CDA), kterou Fairclough (1995) považuje za *analytický rámec pro zkoumání vztahů mezi jazykem, mocí a ideologií*. Podle této charakteristiky je kritická diskurzivní analýza považována za kombinaci *analýzy textu, analýzy procesu produkce, spotřeby a distribuce textu a sociokulturní analýzou diskurzivní události* (Fairclough, 1995: 23).

Pojetí diskurzu jednoho z hlavních představitelů CDA Normana Fairclougha (2003: 3) spočívá v tvrzení, že *„jazyk je neredukovatelnou součástí společenského života, dialekticky propojenou s ostatními elementy sociálního života.“* Autor nahlíží na jazyk jako na součást sociální praxe a upozorňuje na vzájemný vliv jazyka a společnosti. Jazyk je jak sociálně konstruován, tak determinován. Analýza textu tak představuje přirozenou součást diskurzivní analýzy, bez které by se výzkum neměl obejít a proto je součástí i mé diplomové práce. Jelikož samotná lingvistická analýza by si v mém pojetí vyžádala mnohem větší prostor, rozhodla jsem se textovou analýzu pojmout především jak úvod do analytické práce s články, abych poskytla určitý obraz materiálu, jehož samotný lingvistický obsah ovlivňuje ten diskurzivní. Takto koncipovaná diskurzivní analýza je kritická ve smyslu snahy o ozřejmění na první pohled neviditelných propojení jazyka se společenskými vztahy moci a ideologie (Wetherel, 2001). Prostřednictvím kritické diskurzivní analýzy můžeme úzké vztahy jazyka a sociální reality využít k rozklíčování mocenské a ideologické konstrukce mediálního sdělení.

Role diskurzu ve Faircloughově pojetí hraje roli ve třech různých sférách: jako část sociální aktivity, která konstituuje *žánry*; jako reprezentace, která dává vzniknout diskurzům; jako způsob bytí, který konstituuje rozličné styly (Vašát, 2008: 102). Trojdimenzionální model diskurzu je složen z určitých zásad, které vymezují, co a jakým způsobem může být řečeno. Mezi diskurzem a sociální praxí je přitom dialektický vztah, který představuje obousměrný vliv a vzájemné formování jak diskurzu, tak sociální praxe. V takovém pojetí diskurzu není subjekt pojímán jako „výtvar“ diskurzivních praktik, ale je mu přisuzována aktivní role (Fairclough, 2001: 172).

Diskurz vyobrazování pracovníc v domácnosti jsem se rozhodla rozklíčovat v člancích periodik vycházejících na území České republiky. Fairclough (2003: 3) považuje text v širokém spektru od *nákupního seznamu, novinových titulků, po přepisy rozhovorů, televizní programy či internetové stránky*. V mém případě se jedná o speciálně vybrané články, které se věnovaly fenoménu pracovníc v domácnosti. Analýzu diskurzu jsem prováděla ve třech dimenzích, které Fairclough vymezuje jako *text, diskurzivní praxe a sociální praxe*, a následně je koncipovala do tří fází: *deskripce, interpretace a explanace* (Titscher, 2000: 150-154).

Lingvistická analýza textu podle Fairclougha znamená zajímat se o *fonologii, gramatiku či slovní zásobu* (Titscher, 2000: 150). Proto je důležité si v první řadě ujasnit lingvistické náležitosti textu, se kterým budu pracovat. První krok tedy pro můj výzkum představoval ujasnění a nastínění formální vlastnosti textu. V druhé fázi bylo důležité se podívat na interpretaci, jaký diskurz text produkuje v souvislosti se způsobem produkce a distribuce, a jaké je následné zasazení do sociálního kontextu.

Mediální diskurz je součástí kulturních praktik, které mají tendenci privilegiovat určitý typ informací a propagovat je. Ať už jsou důvody privilegovaného sdělení jakékoli, představují dominantní perspektivu, která čtenáře předurčuje k dominantnímu čtení. Hall (2005) hovoří též o *preferovaném čtení*, které není nic jiného než příjemkyním či příjemcům naznačené sdělení, jak text interpretovat. Dominantní perspektiva, která vychází z mediálního diskurzu, vytváří mylnou „pravdu“ o nájemní domácí práci a proto mým úkolem tedy byla, po vzoru feministicky zaměřeného výzkumu, dekonstrukce tohoto dominantního čtení. Ve své práci jsem se snažila nabídnout jiné možnosti interpretace textu z jiné než dominantní perspektivy. Obdobně jako feministické techniky *subverzivního čtení*, které se snaží o dekonstrukci takové „pravdy“ (Rheinharz, 1992: 149).

Velké množství mediálních textů se na první pohled mohou jevit jako ideologicky neutrální, po bližším zkoumání prostřednictvím kritické diskurzivní analýzy však dojdeme k závěru, že většina materiálu produkuje stereotypní kategorie asociované s muži či ženami, čímž zásadně ovlivňuje čtenářky/e a jejich chápání sdělení (Mills, 1998). Podle Rheinharz je jedním z hlavních cílů feministické literární analýzy kritika normativní představy o feminitě, tak jak je prezentována například v časopisech, které nereflktují skutečnou žitou realitu (Rheinharz, 1992: 151). V kontextu mé diplomové práce to znamená, že budu kritizovat normativní představy o pracovnících v domácnosti a dalších aktérkách/ech, které jsou mediálním diskurzem produkovány.

3.1.3 Sběr vs. produkce dat

Před samotnou fází sběru dat bylo důležité si ujasnit cíle mé výzkumné práce. Vzhledem ke znalostem, které jsem nabyla v průběhu studia jsem si zvolila základní a doplňující otázky, na které se ve své práci pokusím najít odpověď:

Jakým způsobem je mediálním diskurzem konstruovaná nájemní domácí práce?

- **Jak vypadá a co musí splňovat „ideální“ nájemní domácí pracovnice?**
- **Co nájemní domácí práce vůbec obnášejí?**

Texty, které ve své práci analyzuji, pochází z jednoho hlavního internetového zdroje, kterým je databáze *Anopress*, dodavatel profesionálního monitoringu médií.⁹

Vzorek generovaných článků byl vybírán dle klíčových slov: *chůva, pomocnice/pomocník v domácnosti, pracovnice/pracovník v domácnosti, guvernánka, uklízečka, hospodyně, domácí práce*. Další kritéria pro výběr byla specifikována pětiletým časovým obdobím od roku 2009-2014¹⁰ a výběrem mediálních zdrojů: *celostátní, regiony, časopisy + ostatní, internet*.

O reprezentativnosti tímto způsobem získaného materiálu mohou být pochybnosti. Sama jsem si během této fáze výzkumu pokládala otázky, zda databáze mediálního sdělení obsahuje skutečně všechny články, které se v periodících za určité období objevily. Tuto nevýhodu jsem se snažila vykompenzovat prostřednictvím rozmanitých klíčových slov, které jsem pro vyhledávání užívala. I přes kompenzační snahy nejsem přesvědčena, zda mi databáze vygenerovala opravdu všechny existující články, které v periodících na území České republiky vyšly. Pokrytí celého pole mediálního sdělení v českém prostředí nicméně není v plánu mého výzkumu, a proto jsem se vzorkem článků pracovala jako s materiálem, který byl vygenerován za určitých okolností. Uvědomila jsem si, že institucionální zakotvení databáze *Anopress* se stává dalším činitelem, který ovlivňuje můj výzkum.

⁹ Přístup do této databáze mi byl umožněn prostřednictvím neziskové organizace *Člověk v tísni*, se kterou jsem navázala spolupráci, a tímto bych ji chtěla vyjádřit poděkování. V samotném procesu sběru dat, jsem se setkala s technickými závadami na uživatelském účtu *Člověk v tísni*, a proto jsem využila přístup do databáze i na univerzitní půdě, konkrétně přes elektronické zdroje *Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy*.

¹⁰ Udávané časové rozmezí reprezentuje šestileté období, přesto si ho dovoluji nazvat pětiletým, jelikož z aktuálního roku jsou použity pouze články z období leden-únor 2014.

Vedle badatelky je dalším činitelem, který vstupuje do samotného vědeckého procesu¹¹, a ovlivňuje její. Jsem si proto vědoma limitů v procesu výběru dat, přesto jsem se vzorkem pracovala čistě jako s vygenerovaným.

Ramazongulu a Holland (2004: 154) přichází s konceptem *data production*, kdy jsou data „tvořena“ zkoumajícím prostřednictvím udávání významů sociálnímu světu. Dle Ramazongulu a Holland nemůžeme fázi výběru dat nazývat sběrem dat, jelikož nereflektuje osobní ani etické zatížení. Proto raději pracuji s konceptem produkce dat.

Vygenerovaný obsah jsem postupně pročítala a nadále třídila na relevantní články a ty, které nesloužily k mému účelu. Ty články, které jsem považovala za relevantní, se zabývaly otázkami zaměstnávání pracovníků v domácnosti, způsobem zaměstnávání, pracovními podmínkami, nebo poskytovaly „recept“ na tu správnou pomoc pro domácnost. Jednalo se o články, které se tématu nájemní domácí práce explicitně věnovaly. Články, které obsahovaly pouze zmínky o nájemní domácí práci, jako např. jednou z možných variant způsobů sladování rodinného a pracovního života, jsem do vzorku nezahrnovala. Články, které jsem vybírala do užšího výběru, dokázaly odpovědět alespoň na dvě z níže položených otázek. Ve finální verzi výběru bylo celkem 74 článků z nejrůznějších časopisů/novin a tematických příloh, jejichž přehled je součástí této práce jako příloha 1.

- 1) Věnuje se článek procesu zaměstnávání pracovníků v domácnosti, ať už z perspektivy zaměstnavatelky, pracovníce v domácnosti, zprostředkující agentury nebo jiné?
- 2) Pracuje článek s definicí pracovníce v domácnosti?
- 3) Objevuje se v článku tematika sladování rodinného a pracovního života s vyústěním využití služeb pracovníků v domácnosti?
- 4) Pracuje článek s genderovanou definicí domácí práce?

¹¹ Mám na mysli proces přiřazování klíčových slov k jednotlivým článkům a další technické náležitosti, které články v databázi kategorizují. Za obdobné technické procesy odpovídá lidský element či počítač, který se nenápadně stává aktérem výzkumného procesu.

V první řadě bylo třeba vygenerovaný vzorek článků opětovně přečíst¹² a rozpoznat kategorie, které jsem lokalizovala prostřednictvím přečtené literatury, prostupující napříč mojí prací. Takový postup je velice blízký *kódování*, které popisuje Hendl (2005: 247) : „Výzkumník provádí otevřené kódování prvním průchodem daty. Přitom lokalizuje témata v textu a přiřazuje jim označení“. Mezi lokalizované kategorie patřili například: *emancipace, soukromí, kvalifikace* apod. Takto okódované části textu, které odrážely informace vztahující se k výzkumné otázce, jsem dále soustřeďovala do obecnějších tematických celků.

3.1.4 Vygenerovaný vzorek

Mediální vzorek, se kterým v mé diplomové práci pracuji, byl vygenerován na základě zmiňovaných klíčových slov, časového horizontu a z určitých zdrojů. Mezi tyto zdroje byly zahrnuty noviny a jejich tematické přílohy, časopisy a v menší míře články na webových serverech zmiňovaných novin či časopisů. Tímto způsobem vygenerovaný vzorek čítal celkem 74 článků.

Vygenerovaný vzorek obsahoval i obrázkové materiály, jež v mé diplomové práci užívám jako pouhý doprovodný materiál. Fotografie, které se vyskytují v mé práci, slouží pouze jako ilustrační materiál, který jsem podrobila pouze základní kategorizaci.

V teoretické části mé práce jsem nastínila domácí práci jako sféru, která je přisuzována ženám. Dichotomie prostoru je patrná i ve vygenerovaném vzorku článků, podle toho, kdo o nájemní domácí práci píše. V drtivě většině případů se jedná o ženy, které jsou autorkami článků o nájemní domácí práci jako o povolání v soukromé sféře¹³. Tento trend můžeme připisovat i druhům časopisů a jejich cílovým skupinám, které představují ženy. Přesto se jedná o ženy, které se snaží čtenářky/e přesvědčit o svých závěrech prostřednictvím manipulativních technik jako *úcelové selektivnosti, generalizací, simplifikací* či *vytržením z kontextu* (Knotková-Čapková, 2007).

¹² Proces pročitání jsem několikrát opakovala a zpřesňovala kódy.

¹³ Reflektovala jsem pouze tři případy, kdy autory článků byli muži, v dalších 28 případech nebyl/a autor/ka zveřejněn/a.

4 ANALYTICKÁ ČÁST

V analytické části se budu nejdříve věnovat typologii vygenerovaného vzorku a aktérům, které jsem ve vygenerovaném vzorku článků analyzovala. Poté se budu věnovat části, kterou Fairclough (in Titscher, 2000) nazývá *deskripce*, ve které ozřejmím lingvistické souvislosti. A v rámci kritické diskurzivní analýzy nastíním proces *interpretace a explanace*, prostřednictvím kterých rozklíčuji základní diskurzivní praktiky českých médií.

4.1 Typologie

Ve vygenerovaném vzorku článků lze identifikovat hned několik aktérek/ů, kteří reprezentují určitou pozici. Jak poukazují Letherby (2003) a Reinharz (1992), feministický výzkum je specifický ve své snaze nechat zaznít ženské hlasy. V kontextu mé práce jsem přímou řeč považovala za určitý prostor/hlas, který je poskytnut aktérce/ovi v textu. U teoretiček a teoretiků je přímá řeč úzce spojena s orální historií nebo výzkumy založenými na rozhovorech (Reinharz, 1992), přesto nalézám spojitost i v souvislosti s mojí analýzou.

Na jednu stranu přímou řeč považuji za tu nejméně zprostředkovanou část textu, která udává hlas, avšak na druhou stranu přímá řeč představuje i nástroj pro manipulaci s textem, a tedy figuruje v procesu preferovaného čtení (Hall, 2005). „*Média vybírají, co stojí za pozornost, a určují pořadí, co je a co není důležité – jinými slovy, „nastolují agendu“ veřejného mínění... Způsob, jak média vybírají témata, strukturují rozhovor a kontrolují diskusi – proces, který zahrnuje zásadní vynechávky -, představuje hlavní aspekt jejich vlivu*“ (Baehr in Renzetti, 2005: 183). Přesto, že si jsem vědoma mocenského a manipulativního zatížení užívání přímé řeči, stala se pro mě kategorií, která byla zásadní nejen při typologii aktérů a článků, ale zároveň i při samotné analýze.

Jelikož má data mají lingvistický charakter, aktérky a aktéry jsem označovala právě prostřednictvím přímé řeči. Jsou to:

Aktivistky/ti	= ta/ten, která/ý prosazuje určité cíle, které jsou v mnoha případech v rozporu s mainstreamovou společností; bojující za práva migrantů a migrantek; neziskový sektor, akademičky/ci.
Odborné autority	= autority ve vědních disciplínách jako psychologie, pedagogika či jiné. Odborníci „z oboru“.
Zaměstnavatelky/zaměstnavatelé (jednotlivci i agentury)	= ty/ti, které/kteří zaměstnávají pracovníci v domácnosti; jednotlivci či zprostředkovávající agentury.
Pracovnice/pracovníci v domácnosti	= člověk vykonávající nájemní domácí práci.
Slavné osobnosti	= mediálně známé celebrity z českého i zahraničního prostředí.

Tito aktérky/ři jsou ve vygenerovaném vzorku zastoupeni nerovnoměrně, přičemž největší pozornosti se dostává zaměstnavatelkám či agenturám, které zprostředkovávají službu v domácnosti. Aktérky/ři využívají odlišných diskurzivních praktik k prosazení vlastního zájmu, ale v rámci jedné skupiny se shodují na určitých tématech, kterým dávají vlastní významy, a prosazují tak vlastní perspektivu.

Podle přítomnosti akterek/ů jsem dále provedla typologii článků, v rámci kterých lze lokalizovat společné diskurzivní praktiky. Jsou to:

Aktivistické články	= prosazují zájmy aktivistek/ů, problematizují kategorie či aspekty spjaté s institucí nájemní domácí práce.
Autoritativní články	= využívají aktérky a aktéři odborných autorit pro prosazení vlastního zájmu.
Články vycházející ze zkušeností	= pracují s aktérkami/ry pracovníc/pracovníků v domácnosti či zaměstnavatelky/zaměstnavatele a na základě výpovědí z vlastních zkušeností konstruují předávaný obsah.
Bulvární články	= využívají aktérky/y slavných osobností, kteří najímají pracovnice/pracovníky v domácnosti a jejich prostřednictvím konstruují předávaný obsah.

Ve vygenerovaném vzorku jsem mimo jiné typologizovala články jako *Aktivistické*, které měly společného aktéra *Aktivistky/y*. Pro tyto články bylo charakteristické, že v porovnání s ostatními, tematizovaly nájemní domácí práci z odlišné perspektivy. *Aktivistické články* reagovaly na organizaci nájemní domácí práce kriticky, problematizovaly právní vztahy a podávaly perspektivu organizace nájemní domácí práce prakticky z opačného úhlu pohledu, než u jiných typologizovaných článků. Představovaly tak protichůdný mediální diskurz. *Aktivistické články* obsahovaly důležitý aspekt, který představuje organizaci nájemní domácí práce jako možnou hrozbu pro jejich vykonavatelky/e. Zaujímalý opačné stanovisko diskurzivních praktik oproti předešlým zkoumaným článkům, které svoji pozornost soustřeďovaly výhradně na zaměstnavatelku. Zabývaly se stinnou stránkou organizace nájemní domácí práce a tematizovaly problematiku nelegální práce, vymezení pracovní náplně nebo téma soukromí.

Tyto články mimo jiné bylo velice těžké charakterizovat jako homogenní skupinu, jelikož vznikaly převážně v souvislostech celorepublikových kampaní neziskových organizací¹⁴ nebo jako podkladový materiál pro další mediální produkci. Z důvodu vzniku

¹⁴ Řeč je převážně o kampani *Cizinky na úklid* (2014), která představovala imaginární agenturu nabízející služby pracovníc v domácnosti poněkud kontroverzním způsobem. Tato imaginární agentura byla vytvořena na základě reálných zkušeností pracovníc v domácnosti a vznikla za účelem zviditelnění problematiky instituce nájemní domácí práce.

těchto článků v odlišných souvislostech, v jiném prostředí a s jiným cílem nejsou jednoduše porovnatelné s ostatními články. Po úvaze¹⁵ jsem se proto rozhodla, že tyto články do své analýzy nezahrnu.

Jako *autoritativní články* jsem označila ty, ve kterých se vyskytovala skupina aktérek a aktérů *Odborné autority*. Autoritativní články představují takové, ve kterých je hlas propůjčen odborníci/kovi v oboru, která/ý buď potvrzuje, nebo vyvrací tvrzení dokreslující samotné znění celého článku. Jako odborníci a odbornice se v článcích většinou objevovali zástupkyňe a zástupci oborů jako psychologie, medicína, pedagogika nebo vychovatelství.

Jako články *vycházející ze zkušeností* jsem označila ty, které reflektovaly perspektivu aktérů *Zaměstnavatelky/zaměstnavatelé*. Vycházely z reálných zkušeností v zaměstnávání pracovníků v domácnosti, dokreslovaly tak obraz nájemní domácí práce o zkušenosti z praxe.

Poslední kategorie – *Bulvární články* - představovala takové články, ve kterých byly uváděny příklady z praxe a života slavných osobností.

U článků, které jsem označila jako autoritativní, vycházející ze zkušeností a bulvární se domnívám, že lidé „z oboru“, na základě vlastních zkušeností nebo lidé, kteří představují kulturní ikonu, jsou pro čtenářky a čtenáře určitou významnou autoritou, která jim napomáhá orientovat se v tématu a utvořit si vlastní názor. Obdobně jako Giddens (2003) pracuje s konceptem expertních systémů, i já se domnívám, že zástupci aktérů v jednotlivých typech článků představují v mediálním diskurzu určitý model expertního systému, na který se „můžeme“ spolehnout, aniž bychom znali specializovaný obor. Užívání těchto aktérů podle mého názoru napomáhá k ukotvení instituce nájemní domácí práce, k vytvoření určité uvěřitelné iluze o ní a k lepšímu přejímání „obecných pravd“, o což každý článek usiluje.

Na základě typologie aktérů a článků jsem rozpoznala diskurzivní praktiky, které se v rámci jednotlivých kategorií více či méně lišily, a které představuji v analytické části mé diplomové práce.

¹⁵ A po konzultaci s vedoucí diplomové práce Mgr. Petrou Ezzeddine, PhD.

4.2 Deskripce

Jak jsem již uváděla v metodologické části mé práce, v první řadě je nutné si uvědomit formální vlastnosti textu, se kterým pracuji. Proto se budu nadále věnovat *deskripci*, která se zabývá lingvistickou analýzou textu.

Ve vygenerovaném vzorku jsem analyzovala nejtypičtější vyjadřovací techniky mediálního diskurzu, které se nejčastěji objevovaly v souvislostech s pracovnící v domácnosti či zaměstnavatelkou/zaměstnavatelem.

Při odůvodňování najímání pracovníce v domácnosti jsem se setkávala s tvrzením, které má dle mého názoru implicitní, a o to víc silný, vliv na postavení pracovníce v domácnosti a formování vztahu k ní. Většinou byla volena taková slova, která nejčastěji vidáme ve spojení s nabýváním určitých věcí do domácnosti či s pořizováním si domácích mazlíčků. Zejména je to možné spatřovat ve tvrzeních jako:

Máte pocit, že by vám nebo vaší domácnosti prospěla paní na úklid nebo chůva? A máte na ní alespoň občas prostředky? Pak si je bez váhání a bez ohledu na to, co si myslí sousedka nebo přísná sedmdesátiletá tetička, pořídte.
(časopis Marianne, Nástrahy mateřské dovolené)

Vcelku rozšířeným a oblíbeným řešením poslední doby se stává využití chůvy. (časopis Maminka, Jak vybrat tu nejlepší chůvu)

Pokud se zaměřím na kořen slova *pořídít*, vyvstane z něj slovo *řídít*, které se stává samotnou kategorií určující vztah k pracovníci v domácnosti. Nejen, že použitím tohoto slova stíráme pracovní-právní vztah, který nájemní domácí práce vyžaduje, vypovídá také o hierarchizovaném vztahu zaměstnavatelky k pracovníci v domácnosti. Pokud si pořizujeme něco, v tomto případě někoho, „řídíme“ jeho následné uplatnění/umístění apod. V případě vázy se rozhodujeme, kam ji postavíme, aby nejvíce ladila s interiérem bytu, ale v případě „pořizování“ pracovníce v domácnosti se dle mého ocitáme na tenkém ledě.

V druhém případě se setkáváme se slovem *využít*. Obdobná slova jsou nebezpečná z toho důvodu, že jsou velmi často spojována s negativními konotacemi. Slovo *využití* představuje to, že určitá věc, v tomto případě člověk, má speciální důvod pro svoji existenci. Jakmile však nepatrně přeneseme význam tohoto slova, můžeme lehce nabýt dojem, že tato podmíněná existence je využívána za jiným účelem, tedy může být zneužita.

Tato tenká hranice mezi oběma významy slova *využít* je pro mě natolik podezřelá, že ji též shledávám za nepřijatelnou pro užívání v takovém spojení.

Z tohoto důvodu se domnívám, že mediální diskurz používáním slov jako *pořídít* či *využít* přispívá k samotné komodifikaci pracovníků v domácnosti, jelikož je prostřednictvím takového užití slov staví do pozice „zboží či věci“, se kterou si najímatel může nakládat podle svých představ.

Pracovnice v domácnosti jsou v některých případech mediálním diskurzem rovnou nazývány etnickou příslušností. Příkladem mohou být tvrzení jako:

Hitem posledních let a bohatých rodin jsou Filipínky.

[...]

*V češtině se zabydluje synonymum pro uklízečku či hospodyni:
Ukrajinka. (LN, Cizinky u mě doma)*

To, že mediální diskurz pracuje s etnickými kategoriemi jako takovými, které předurčují pracovní náplň, se mi zdá po vzoru Gerlindy Šmausové (1999) poněkud rasistické. „Biologické“ pojmy, jako je stáří, pohlaví či „rasa“¹⁶, mylně vyvozují *privilegia pro vlastní skupinu a deprivaci pro skupinu cizí*. Z těchto důvodů nelze chápat „rasu“ jako neutrální pojem, naopak jako sociální konstrukci, jelikož tyto pojmy: „...*nikdy nepřecházejí do každodenního, politického nebo společenského diskursu bez předchozí hodnotové interpretace*“ (Šmausová, 1999: 433).

Domnívám se, že nazývání uklízeček Ukrajinkami či pečovatelek o děti Filipínkami, v sobě skrývá rasistický podtext. Jakmile nejsou jedinci posuzováni podle skutečných individuálních vlastností, dovoluji si je označit jako diskriminační, a ve spojitosti s „rasou“ jako rasistické.

Domnívám se, že tento rasistický podtext opět implicitně ovlivňuje obraz pracovníků v domácnosti. Generalizace vlastností a schopností v rámci jedné „rasy“ přispívá ke stereotypizaci a ovlivňuje celou skupinu.

Mediální diskurz pracuje též s aktéry, které jsem označila jako odborné autority. Tyto autority nejčastěji figurují ve vědních disciplínách jako psychologie, pediatrie

¹⁶ Přesto, že je rasa pojem, který biologie zamítá, je užíván v souvislostech s odlišením určitých společenských skupin a přiřazování jednotlivých povinností a práv příp. stereotypních představ.

či pedagogika. Odborné autority se v článcích většinou zabývají psychosociálními vlivy na dítě či matku/zaměstnavatelku. V jiných případech se může jednat o aktérky/y z řad *aktivistek/ů*.

Na častém hlídání dítěte cizí osobou není nic špatného. Dokládá to i dětská psycholožka Věra Drtinová, která navíc upozorňuje, že problémy často vznikají spíše na straně matky. Některé totiž svého malého potomka nedokážou opustit s pocitem, že se o něj bude starat někdo jiný. (Deník.cz, Dětská psycholožka: I malé dítě dokáže pochopit, že ho hlídá chůva)

Dle odkazování k autoritám z uznávaných vědních disciplín (obdobně jako u slavných osobností, či aktérek/ů, kteří vypovídají o vlastní zkušenosti s nájemní domácí prací) se domnívám, že autor textu se snaží legitimizovat svou „pravdu“. Mediální diskurz hojně využívá autorit z akademické či jiné oblasti pro dosažení vlastního záměru.

4.3 Analýza

Vygenerovaný vzorek mediálních článků jsem analyzovala na úrovni témat, která se vyskytují napříč všemi články bez ohledu na aktérství či typologii článků, jelikož se jedná o nalezené diskurzivní praktiky, které jsou společné všem. Až v rámci jednotlivých témat jsem se zabývala i typologií časopisů, popř. jejich aktérů.

4.3.1 Volba schopných¹⁷

Nenechte se zmást většinovým přístupem, mít hospodyně není žádný prvorepublikový přežitek hodný hanby, je to naopak vracející se styl života schopných. (časopis Topp Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

V souvislostech s historickými trendy v České republice, kdy *druhá směna* byla chápána jako přirozená součást ženy, a nenaplňování tohoto modelu přivádělo ženy do deprivacních stavů, se dnes diskurz ohledně najímání pracovník v domácnosti zcela změnil. Dokládá to i mediální diskurz, který analyzuji. Přesto, že je „pořizování“ pracovník v domácnosti v mediálním diskurzu pojímáno jako dnes již běžný způsob organizace péče

¹⁷ Bejčková, L. 2013. „Hospodyně a chůvy v Čechách“. Top Class 24. Května 2013: str. 139.

o domácnost či děti, který je navíc přístupný všem bez ohledu na ekonomickou situaci rodiny, stále je prezentováno jako prostředek zvyšování statusu a jako záležitost schopných.

Už samotný název časopisu, ze kterého výše uvedený úryvek pochází, potvrzuje moji domněnku, že mediální diskurz podporuje třídní systém ve společnosti. Podle Webera (in Katrňák, 2005) je třída definována jako soubor osob, kteří si v tom co mohou společnosti nabídnout, konkurují. Třídy jsou podle něj výsledkem postavení na trhu práce. Mediální diskurz operuje s konceptem těch „schopných“, čímž se vyhýbá definici cílové skupiny, explicitně však prosazuje zájmy těch, kteří si mohou pracovníci v domácnosti dovolit, a proto se můžeme domnívat, že právě tato skupina lidí je označována za tu „schopnou“. Oslovuje tak „třídu“ lidí, které spojuje dostatečný výdělek, tedy i postavení na trhu práce.

Mít doma člověka na výpomoc posouvá váš společenský status o několik příček nahoru. Dokazujete tím, že jste natolik profesionální, že vás ve vaší práci nemohou postrádat, a zároveň jste schopni zabezpečit svou domácnost a děti. (časopis Top Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

Mediální diskurz představuje pracovnice v domácnosti jako prostředek, skrze který si domácnost (rozuměj žena) odpočine od domácí práce či péče o děti a navíc si zvýší sociální status. Tato nadřazenost, která vyplývá z toho, zda domácnost má, či nemá pomocnici v domácnosti, se odráží nejen v hierarchii rodin ve společnosti, ale i v hierarchii organizace nájemní domácí práce. Určitou souvislost mezi zvyšováním statusu prostřednictvím pracovnice v domácnosti vidím i ve vztahu, který mezi zaměstnavatelkou a pracovnící je¹⁸. Podle Rollins (in Uhde, 2012a: 17) je totiž pro maternalistický vztah charakteristické, že: „... obě ženy zaujímají podřízené postavení ve společnosti na základě genderových struktur.“ Na základě toho se domnívám, že hlavní tendence zvyšování statusu spočívá právě v „podřadném“ postavení ženy jako takové. Je proto důležité, aby si zaměstnavatelka vytvořila nejdříve nadřazený statut ve vztahu k pracovníci v domácnosti, a teprve poté může docházet ke zvyšování statusu samotné domácnosti.

¹⁸ Rollins (1985) mluví o vztahu mezi zaměstnavatelkou a pracovnící v domácnosti výlučně jako o vztahu mezi ženami, který je v organizaci nájemní domácí práce nejčastější. Mediální diskurz tento argument potvrzuje tím, že muže z organizace nájemní domácí práce vylučuje. V mé práci se proto explicitně věnuji vztahu pracovnice v domácnosti a zaměstnavatelky jako vztahu mezi dvěma ženami, není-li uvedeno jinak.

Mediální diskurz s nadřazeným vztahem pracuje explicitně a zcela automaticky, dodává tak zaměstnavatelkám pocit, že je přirozeným vztahem mezi zaměstnavatelkou a pracovnící v domácnosti. Takto vytvořený nadřazený dojem může mít fatální dopady na vymezení pracovní náplně, výši mzdy nebo na celkovou atmosféru výkonu nájemní práce, jak dále představím.

4.3.2 Cokoliv si budete přát¹⁹

Dle Úmluvy o domácích pracovnících (2011, článek 1)²⁰, ze které vycházím, je domácí pracovnice/ík každá osoba, která vykonává domácí práci v rámci pracovního poměru, přičemž domácí práce znamená každou práci, která je vykonána v domácnosti nebo pro domácnost.

Parreñas (2001) na základě rozhovorů s pracovníci v domácnostech v Římě rozeznává tři typy pracovníc, které zastávají domácí práce. První skupinu tvoří ženy, které vykonávají domácí práce v podobě úklidu a péče o domácnost na částečný úvazek, druhou skupinu tvoří ženy, které se starají o starší členy domácnosti, a třetí skupinu reprezentují ženy, které figurují jako hospodyně, což se zdá být vyústěním obou předchozích skupin, a zahrnuje jak péči o domácnost tak péči o ostatní členy domácnosti, především o děti.

Samotný pojem pracovnice v domácnosti nepředstavuje v mediálním diskurzu monolitickou kategorii, ale je organizována a také hierarchizována prostřednictvím služby, kterou nabízejí. Obdobně jako Parreñas (2001), která typologizovala pracovnice v domácnosti, i v člancích lze analyzovat dva základní typy pracovníc v domácnosti, které se víceméně překrývaly s dalšími jinými pojmy:

- Chůva (nebo také pečovatelka, au pair)
- Hospodyně (nebo také uklízečka, pomocnice v domácnosti)

¹⁹ Bejčková, L. 2013. „Hospodyně a chůvy v Čechách“. Top Class 24. Května 2013: str. 139.

²⁰ Úmluva o pracovnících v domácnosti, kterou přijala v roce 2011 Mezinárodní organizace práce (ILO), je výrazným mezníkem v přístupu k organizaci nájemní domácí práce. Státy, které úmluvu ratifikují, se zároveň zavazují k dodržování základních pracovních standardů v instituci nájemní domácí práce. Česká vláda odmítla Úmluvu předložit k ratifikaci, jelikož nepovažuje tento fenomén za relevantní vzhledem k neúplným statistikám, které uváděly pouze 49 osob pracujících v cizí domácnosti (www.pracovnicevdomacnosti.cz).

Přesto, že je nájemní domácí práce členěna do jednotlivých kategorií, které se liší náplní práce, je její opravdová hranice je mediálním diskurzem stírána. Nejčastěji se jedná o odvolání na individuální nároky zaměstnavatelky.

Ta (pokud se bude starat jen o vaše dítě) by měla mít přesně stanovená pravidla, která by měla bez výjimek respektovat a dodržovat. (časopis Maminka, Babička, nebo školka?)

Dětská chuva je dítěti k dispozici třeba i celý den či noc, aktivně se mu může věnovat, dbá na jeho rozvoj, navštěvuje s ním různé kroužky a pohlídá ho i v době jeho nemoci. (MF Dnes, Hlídaní dětí je v kurzu)

Jako největší riziko v rámci instituce nájemní domácí práce považují proces vymezení náplně domácí práce. Jelikož se mediální diskurz úspěšně vyhýbá definicím pracovní náplně jednotlivých pracovníků v domácnosti, přispívá k tomu, že se tato definice nachází ve vzduchoprázdnu, se kterým může každý nakládat po svém. Hondagneu-Sotelo (1997) upozorňuje na to, že domácí práce nepodléhá standardizaci služeb, která by určovala, co a jakým způsobem má být vykonáváno. Nevymezení práce pracovníků v domácnosti může podle ní způsobovat konflikty jak ze strany zaměstnavatelek/lů, tak zaměstnankyň/ců, jelikož otázky, které jsou spojeny s vymezením pracovní náplně, jsou otevřeny několika možným interpretacím. Jedná se o práci, která je veřejnou aktivitou, ale odehrává se v soukromém sektoru. Pracovní podmínky jsou tak určeny zákonem, ale jejich vymahatelnost je velice obtížná již ze samotného charakteru práce. Nájemní domácí práce je institucí, pro kterou je typické emoční vypětí a navazování vztahů. Tento fakt je velice těžce uchopitelný ve smluvních ustanoveních, stejně jako samotné vymezení pracovní náplně domácí práce.

Jelikož mediální diskurz nepracuje s interpretací pracovní náplně nájemní domácí práce, předává otěže zaměstnavatelkám, které mohou nabýt dojmu, že organizace nájemní domácí práce je pouze v jejich rukou. V takových případech se může nájemní domácí práce stát vykořisťovatelskou, na což upozorňují především aktivistické články, kterým se budu věnovat později.

4.3.3 „Chůvák“²¹

Tip: nebojte se ani kluků. Já sama měla svého času pro starší syny místo obvyklé hlídačky hlídače. Nejenže zvládl zkrotit moje syny, ale ještě u nás při tom stačil poklidit (časopis Vitalita, Hledá se: Ideální chůva).

Jak jsem již v teoretické části mé práce uvedla, práce v domácnosti je obecně přisuzovaná ženám. Mediální diskurz v roli pracovnice v domácnosti též tematizuje především ženy, na druhou stranu se zmiňuje i o mužské komunitě vykonávající nájemní domácí práci. Ta však představuje specifickou skupinu.

Absence mužů či jejich menší zastoupení v organizaci nájemní domácí práce lze vysvětlit hned z několika důvodů, které spolu bezesporu souvisejí. Jedním vysvětlením může být segregace na trhu práce rozdělující trh na jednotlivé kategorie povolání, které jsou určeny především ženám anebo mužům. Taková segregace na trhu práce může být zapříčiněna samotnou segregací vzdělávacího systému na typicky „ženské“ a „mužské“ odvětví (Valentová, 2007). Na druhou stranu obecná absence mužů v domácnosti a organizaci domácí práce v neplacené formě je „předurčena“ tradičním modelem rodiny a nastaveným pohlavně-genderovým systémem v české společnosti.

V případě zastoupení mužů v pozici „chůváka“ se objevila společná témata, která může spojovala se dvěma základními charakteristikami, a to s věkem jeho i věkem dítěte, a s chybějícím mužským elementem v rodině. V protikladu k ženám, které vykonávají nájemní domácí práci jako chůvy, kde například věk nehraje natolik důležitou roli.

Pro časté a pravidelné hlídání najděte chůvu schopnou vymýšlet zajímavý a rozvíjející program (výtvarné činnosti, sport, hudba, jazyky...). Klukovi zhruba od čtyř let se nebojte najmout „chůvu“ v podobě sympatického a odpovědného mládence, nejlépe studenta. (časopis Dáša, Placená tetička)

Máte chlapce? Pokud už není žádné batole, hledejte mu spíš společnost z řad studentů. Od staršího kamaráda se dočká více dobrodružných činností a mohou podnikat další aktivity, které jsou jeho srdci blízké. Starší chlapeci chůvu muže určitě uvítají. „Zvláště pokud v rodině chybí mužský element,“ říká

²¹ Vitalita.cz. 2011. „Hledá se: Ideální chůva“. Vitalita.cz 25. srpna 2011.

Čerstvá z agentury BIBO. (časopis Super Spy, Chůva vašich dětí: Můžete jí opravdu věřit?)

Mediální diskurz pracuje s kategorií věku „chůváka“ či dítěte, o které je pečováno, jako s tím určujícím pro samotný výkon práce. Mediální diskurz podmiňuje práci „chůváka“ starším věkem dítěte, o které by mělo být pečováno, a zároveň ji podmiňuje mládím „chůváka“. Z definice *biologického esencialismu*, který vychází z „přirozenosti“ člověka a přisuzuje typické znaky ženám či mužům (Curran and Renzetti, 2005), se lze domnívat, že soukromá sféra pro svoji povahu „náleží“ ženám. Péče o dítě a domácnost je tak přisuzována ženám. Muži jsou o tuto zkušenost ochuzeni a společenským diskurzem jsou tlačeni do sféry veřejné s minimálním podílem na sféře soukromé. Muž pečující o děti figurující v soukromé sféře vzbuzuje proto minimálně podezření. I v případě placeného, tedy veřejného sektoru, který představuje nájemní domácí práce, je toto odvětví chápáno jako nedostatečně ceněná práce, ne v pravém smyslu slova *-práce*. Z esencialistických praktik, které přijímají muže jako živitele rodiny, což mediální diskurz otevřeně přiznává, když tvrdí, že: „...někteří tatínkové automechanikům a zedníkům dávají bez zaváhání vysoké sumy a s chůvou potom smlouvají“ (Vlasta, Konečně je tady pravá profesionální chůva). Je proto nepravděpodobné, že by zájem o nájemní domácí práci ze strany mužů byl valný. „Chůvák“ tak představuje minimálně podezřelou organizaci práce pečovatele o dítě. Domnívám, že dostatečně vysoký věk dítěte a dostatečně mladý věk „chůváka“ představuje pro mediální diskurz jedinou možnou cestu organizace péče o dítě pro muže, která není spojována s podezřelými praktikami.

Mediální diskurz reprodukuje pohlavně-genderový systém společnosti, který je nastaven na typicky mužský a ženský svět a podporuje segregaci napříč společenským spektrem. To znamená, že dochází ke genderované stereotypizaci aktivit „typických“ pro muže či ženy. Samotný nízký věk „ideálního chůváka“ k této dichotomizaci světa přispívá. Jeho nízký věk představuje nejen aktivní období mladého člověka, který je plný elánu, ale mladistvá energie, která je do něj vložena, vždy „nabízí“ o trochu víc, na rozdíl od mladé slečny.

Některé rodiny najímají mužské aupair, zvláště když mají doma malé kluky, kteří pak s aupairákem mohou hrát fotbal a dělat „mužské“ věci, na rozdíl od slečen. (iDnes, Au-pair: holka pro všechno, služtička, člen rodiny?)

„Chůvák“ je též spojován s absentující rolí mužského elementu v rodině. Mediální diskurz tak otevřeně produkuje heteronormativní systém ve společnosti.

Požadavek to není zcela běžný, ale třeba ekonomicky silné ženy, které jsou s dětmi samy, hlídací pány žádají a vítají. „Pán-chůva totiž mírně nahrazuje v jejich rodině absentující mužský prvek,“ vysvětluje Monika Svobodová. (časopis Květy, Dělat chůvu není hračka)

Péče o děti je obdobně jako domácí práce přisuzována „přirozeně“ ženám pro jejich empatii a sklon k domácí sféře. Role pečovatele o děti se tak jeví jako progresivní krok, pro který jsou zaměstnavatelky mediálním diskurzem sice nabádány, ale i tak tvoří vysoce organizovanou kategorii. Pokud se zaměříme na kategorii věku opatrovaného dítěte, která je s „chůvákem“ spojována, zjistíme, že se ve většině případů jedná o odrostlejší děti. Na jednu stranu jsou podporovány genderově nestereotypní organizace péče o děti, na druhou stranu se však mladší věk hlídaného dítěte stává tabu. A tak péče o děti v opravdu nízkém věku se zdá být pro „chůváka“ nedostupná. Samotný věk „chůváka“ je převážně stylizovaný do teenage období, které představuje aktivní období člověka, plného energie.

Absentující mužský prvek v rodině je jedním z hlavních důvodů, proč by se o děti měl starat právě „chůvák“. Tento diskurz nejen, že jde proti představě péče o děti jako „typicky“ ženské doméne, zároveň nepočítá s jinými důvody pro volbu tohoto povolání u mužů, jako je například pozitivní vztah k dětem nebo zájem o práci v podobě péče o děti, která může i muže naplňovat, obdobně jako ženu.

Genderová ideologie pracuje s procesem identifikace člověka s jednotlivými rolemi v domácnosti, a s tím, do jaké míry jedinci podporují tradiční model rodiny. Prostřednictvím této identifikace s rolemi, jako jsou ty mateřské, otcovské a jiné, se utváří tradiční genderový obraz rodinného života (Davis, Greenstein, 2009: 88). Ten spočívá v rozdělení soukromé a veřejné sféry mezi ženu a muže. Diskurz zaměstnávání pracovníků v domácnosti v případě „chůváka“ tak reprodukuje utkvělou představu o nezastupitelné

roli ženy-matky v nízkém věku dítěte, a tedy nevytváří prostor pro mužský element, ať už v případě otce či „chůváka“. Kategorie péče není „přirozeně“ spojena s mužským elementem, a pokud ano, představuje speciální skupinu mužů, kteří jsou omezeni neformálními pravidly. Mediální diskurz nejen že uzavírá cestu ze soukromého sektoru ženě, která představuje jedinou možnou organizaci péče o tak malé dítě, ale uzavírá ji i směrem dovnitř, a to pro muže.

4.3.4 Ocelové matky jako praktika minulosti

Rostoucí expanze žen ze soukromého sektoru do veřejného má zásadní vliv na formování nových rodinných struktur. Důsledkem zvyšování participace žen na pracovním trhu vznikla nová společenská forma uspořádání rodiny, a to dvoukariérní rodina²². Na druhou stranu s reformou na pracovním trhu nedošlo k redefinici domácí práce (Hochschild, 1990) a přerozdělení odpovědnosti za péči v domácnosti. Jsou to stále ženy, kterým je domácí sféra přisuzována. Přestože tráví v domácnostech méně času než dříve, nebyly zbaveny zátěže neplacené domácí práce (Robinson in Brines, 1993: 302).

Model dvou-kariérních rodin zajišťuje v určité míře finanční nezávislost žen a má emancipační potenciál. Na druhou stranu jeho nevýhodou je značná zátěž pro ženy v podobě *druhé směny* (Hochschild, 1989), známé nejen ženám v období socialismu (Tong, 1998 : 106). Ideál emancipované ženy znamená vedle placené práce zastávání se i té neplacené v domácnosti (Perrons, 2005: 5). „Ideální žena“, která zvládá pracovní zátěž i péči o domácnost a děti, v podobě *druhé směny*, musí vynaložit mnoho úsilí pro sladění působení ve veřejné i v soukromé sféře. Podle *modelu alokace energie* je zcela zjevné, že žena v podobné situaci musí hledat kompromis, který omezuje působení buď ve veřejné, nebo soukromé sféře, a nachází se tak v pozici, kterou její partner řešit nemusí.

Mediální diskurz implicitně pracuje s modelem dvoukariérní rodiny, jelikož předpokládá, že žena, která využívá služeb v domácnosti, má vlastní kariérní dráhu, ke které se prostřednictvím nájemní domácí práce může vrátit. Naopak explicitně pracují s předpokladem, že nájemní služby v domácnosti jsou potřebné, jelikož ženám pomáhají sladovat pracovní a rodinný život. Mýtus ocelové matky či superženy, která zvládá obě

²² Tronto (2012) mluví o mužích a ženách z vyšších tříd a vyšších středních tříd, kteří vychovávají děti v dvoukariérní domácnosti. Dvoukariérní domácnost je odlišná od dvoupříjmové v tom, že oba rodiče mají povolání s nadměrnými a nepředvídatelnými časovými požadavky.

dvě směny v podobě kariéry a domácnosti se zdá být vyřešen v podobě nájemní domácí práce.

Dnešní doba je zaměřená na výkon, a tak není divu, že můžete lehce nabýt dojmu, že pokud nebudete „superženou“, nemáte šanci uspět. Každý člověk však má své limity a těžko můžeme fungovat na 100% na všech frontách. (časopis Katka, Když je všeho moc!)

Průměrní lidé si často myslí, že musí volit mezi kariérou a rodinou. Nechápu, že obě role - jak profesní, tak rodičovskou – mohou zvládat bez velkých problémů současně. Stačí jen využít příležitost, která se jim nabízí. A proč byste právě vy neměli mít obojí? (časopis Top Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

Ty tam jsou doby českých superžen, které zvládaly práci na plný úvazek, domácnost i péči o manžela, a chůvy byly výsadou paniček majetných mužů. Už s pohrdáním neshlížíme na matky ze Západu, u kterých výdaje za chůvu, au- air či alespoň občasné hlídání patřily do běžného rodinného rozpočtu. (časopis Super Spy, Chůva vašich dětí: Můžete jí opravdu věřit?)

Obdobně jako je diskutováno v souvislosti s *ocelovými matkami*, označení *krkavčích matek* je mediálním diskurzem výrazně odmítáno.

Ženu, která si najme chůvu už k miminku, leckdo považuje za „krkavčí matku“ a ona sama si to vyčítá. To je nesprávné. Každý z nás je jedinečný, nemá smysl tlačit se do nějakého „mustru“. (Dáša, Placená tetička)

Zdá se, že mediální diskurz propaguje nájemní domácí práci jako emancipační praktiku, za kterou se žádná žena nemusí stydět. Po hlubší úvaze však musím konstatovat, že mediální diskurz svým snažením zbrojí sám proti sobě. Jak jsem naznačila dříve v souvislostech s domácí sférou, ve které dominují ženy nebo emocionální a intuitivní praktiky, které jsou považovány vyloženě za femininní, mediální diskurz vychází z *biologického esencialismu* (Curran and Renzetti, 2005), který ženám přisuzuje určité vlastnosti a postavení včetně výše uvedených. Esencialistické praktiky mediálního

diskurzu jsou patrné i v případech absence mužského elementu v organizaci péče a práce v domácnosti, kdy žena-matka je ta, která by měla odpovídat nejen za chod domácnosti, ale i péči o děti. Mediální diskurz, který pracuje s konceptem *krkavčí matky*, jenž jej zároveň kritizuje a odmítá, tak vlastně působí proti esencialistickému předpokladu, ze kterého v jiných souvislostech vychází. Podpora najímání pracovníc v domácnosti tak vychází z ne-esencialistických praktik, jelikož právě ty potvrzují matku jako jedinou možnou legitimní formu péče o děti.

V momentě, kdy se žena rozhodne pro vlastní kariérní dráhu a muž pečovatelskou roli nepřebere, je nutné zařídit péči o domácnost, o děti nebo o jiné členy domácnosti jinak, a to prostřednictvím *třetí osoby* (Augsutín, 2003). Takto podobně situované rodiny, jako v případě dvoukariérních či dvoupříjmových, s největší pravděpodobností využívají služeb pracovníc/pracovníků v domácnosti.

Drtivá většina článků pracuje s konceptem využívání služeb v domácnosti jako s emancipační praktikou, která ženám - zaměstnavatelkám umožňuje budovat kariéru nebo poskytuje více času nejen pro sebe, ale i svého manžela či děti. Označování využívání služeb v domácnosti jako emancipační a pozitivní se na druhou stranu zdá být vcelku logické v případě diskurzivních praktik článků, ve kterých figurují aktéři *Zaměstnavatelé – agentury*, které si zvyšováním povědomí o potřebnosti služeb v domácnosti zajišťují a upevňují místo na trhu.

Možná potřebujete nastoupit do práce dřív, než vám děti vezmou do školky, možná si čas od času chcete něco zařídit anebo si prostě jen odpočinout. Najít dobrou chuťvu, na kterou je spolehnutí, se rovná výhře v loterii. (časopis Maminka, Chuťva v akci)

A nejsou to jen ženy, které se chtějí vracet do práce, ale i takové, které si chtějí udělat čas samy na sebe, případně na manžela. (MF Dnes, Hlídní: Chuťvy se postarají i v noci)

Máte-li náročnou profesi a doma děti, kterým se chcete ve svém volném čase věnovat, pak je jasné, že nehodláte strávit po práci dvě hodiny smýčením. Hospodyně vám ulehčí život, protože za vás udělá práci, na niž buď nemáte čas, nebo vás nejvíce zatěžuje, případně vám moc „nevoni“ (třeba mytí oken nebo žehlení). (časopis Glanc, Mr. House)

Reflexe moderní společnosti jako společnosti orientované na výkon podporuje ženy, aby využívaly služeb v domácnosti a tím se „osvobodily“ z domácí sféry. Aby mediální diskurz své čtenáře/ky „přesvědčil“, že se jedná o správnou cestu, využívá aktérů a akterek z oblasti psychologie či medicíny, čímž se snaží legitimizovat svoji „pravdu“ a docílit tak svého.

Maminky by si měly uvědomit, že jejich děti budou mít ke svým chůvám určitý vztah, ale ne v mateřském slova smyslu. I malé dítě totiž dokáže pochopit, že ho hlídá chůva a ne maminka. Nehrozí, že by chůva měla maminku nahradit (Deník, Dětská psycholožka: I malé dítě dokáže pochopit, že ho hlídá chůva.).

Diskurz týkající se samotné otázky zaměstnávání pracovníků v domácnosti se jeví jako pozitivně naladěný a podporující ženy k odběru těchto služeb. Jelikož se mediální diskurz najímání pracovníků v domácnosti týká explicitně žen - matek, podporuje genderovou stereotypní dělbu práce. Ženy automaticky předurčuje k domácí sféře a muže logicky k veřejné. Nepřítomnost mužů - otců v mediálním diskurzu podporuje tradiční pohled na domácí práci, která je sociálně konstruovaná jako ženská práce (Glazer-Malbin, 1976; Hochschild, 1989; Wharton, 2000, Brines, 1993). V této souvislosti můžeme hovořit o podpoře obrazu tradičně pojímané moderní rodiny.

Jelikož neparuje s konceptem genderové dělby práce jako s výsledkem kulturních procesů, vychází z esencialistického pojetí domácí sféry, které ji „vysvětluje jako přirozený a nutný produkt vrozených biologických rozdílů mezi pohlavími“ (Curran and Renzetti, 2005: 103). Domácí sféra a aktivity s ní spojené jsou prostřednictvím mediálního diskurzu „přirozeně“ přisuzovány ženám.

Je zřejmé, že dochází k legitimizaci *druhé směny*. Emancipační nádech v diskurzu, který poskytuje nájemní domácí práce, přesvědčuje zaměstnavatelku k odběru služeb v domácnosti a neposkytuje prostor pro redefinici samotné dělby práce v domácnosti.

Z toho důvodu se domnívám, že mediální diskurz koncept *druhé směny* neproblematizuje z pohledu genderové dělby práce, ale je to problém, jehož odpovědnost se dá přesunout na trh.

V této souvislosti se dá spekulovat o emancipačním charakteru nájemní domácí práce. V samotných důsledcích dělby práce v domácnosti, která je stále přisuzována ženám nejen mediálním diskurzem, je ukotvuje v soukromé sféře, jelikož pracovnice v domácnosti jsou mediálním diskurzem též prezentovány jako ženy. Emancipační potenciál nájemní domácí práce, který v sobě skrývá, se uskutečňuje na úkor žen jiných a tudíž, podle mého názoru, nemůže být nájemní domácí práce považována za emancipační praxi, jelikož udržuje ženy v soukromé sféře.

4.3.5 Chůva je stále žádanější „zboží“²³

Jedním z nejvíce zastoupených rolí v mediálním diskurzu je pečovatelka o děti, popř. o další členy rodiny²⁴. Nejčastějším příkladem nájemní práce v domácnosti se jeví práce chůvy.

Mediální diskurz pracuje obecně s pracovníci v domácnosti jako s komoditou, u které lze zvyšovat atraktivitu prostřednictvím přidání hodnot. Již v části věnované deskripci jsem se zmínila o tom, že jednotlivá slova, která mediální diskurz volí v souvislostech s pracovníci v domácnosti, podporují jejich proces komodifikace. Tato lingvistická praxe však není jedinou, která z pracovníků v domácnosti dělá komoditu. Nejvíce viditelné je to však na kategorii chůvy.

Mediální diskurz pracuje s konceptem přidané hodnoty, který zvyšuje „cenu“ a atraktivitu chůvy. Nejčastějším způsobem to aplikuje skrze kritéria, která „hrají“ důležitou roli ve výběru té „ideální“ chůvy. Nejčastějšími kritérii, následně hierarchizujícími jednotlivé chůvy, jsou věk či vzhled a kvalifikace.

Majitelé agentur na hlídání dětí se shodují, že větší zájem mají matky o chůvy ve středním věku nebo méně atraktivní ženy. Krásné, štíhlé a přilíš inteligentní chůvy jsou u manželek v nevýhodě (časopis Super Spy, Chůva vašich dětí: Můžete jí opravdu věřit?).

²³Švihel, P. 2011. „Chůva, stále žádanější „zboží““. Lidové noviny 3. Října 2011: str. 13.

²⁴ Pečovatelkám o seniory v mediálním diskurzu nebyla věnována významná pozornost.

Mediální diskurz pracuje s kategorií věku vcelku opatrně, jelikož v případě pracovníc v domácnosti, které pracují jako chůvy, nezavrhuje žádnou věkovou kategorii, oproti „chůvákům“. Na jednu stranu je mladistvý věk charakterizován jako negativní v souvislosti s rizikem odloučení životního partnera, zároveň však představuje pozitivní hodnotu, jelikož mladá dívka je plna elánu. Chůva staršího věku může být konzervativnější, ale na druhou stranu může suplovat např. chybějící element prarodičů.

Věk a zkušenosti chůvy ovlivňují interakci s dítětem. Nemá-li rodina babičky, pak ženy v „bábovském“ věku mohou nahradit její péči. Mladší chůva bývá tvořivější, někdy i liberálnější. Nemusí ale být jisté, že o dítě bude pečovat delší dobu, a tím je vystavováno nutnosti zvykat si na jiné lidi (časopis Svět Ženy, Chůva v akci).

I obrazový materiál představuje chůvy v odlišném věku odlišným způsobem. Mladé chůvy jsou mediálním diskurzem prezentovány jako ty aktivní, které si s dětmi hrají moderními formami, kdežto chůvy ve starším věku jsou vnímány jako poklidné starostlivé „babičky“. Fotografie doprovázející mediální články tak většinou mladší chůvy zachycují při situacích, kdy dětem ukazují například něco na počítači nebo v situacích, kdy užívají různých výchovných a pedagogických pomůcek při hrách s dětmi. Dávají nám tak najevo, že se jedná o všestranné mladé ženy, které zastanou jak samotnou péči o děti tak i pedagogickou funkci v jejich vývoji. Naopak s chůvou v pokročilejším věku se většinou setkáváme v takových situacích, kdy dětem čtou pohádku nebo vykonávají především „sedavé“ aktivity. Tato prezentace chův může napovídat o jejich zdravotním aj. stavu, který je v jejich práci na jednu stranu limituje, ale na druhou představuje starostlivé paní, které mohou suplovat roli prarodičů.

Obrázek 1.

Obrázek 2.

Přesto že věk chův může představovat jedno z kritérií jejich výběru, rozhodující roli v procesu zvyšování jejich hodnoty však hraje kvalifikace, kterou disponují. Více, než u jiných pracovníků v domácnosti se na chůvy kladou nároky v podobě speciálních kurzů či vlastností. Profesionalizace chůvy je jedním z kritérií, které zvyšuje jejich atraktivitu.

Chůva musí mít skvělý vztah k dětem, být přirozená autorita, trochu zdravotník, bavič, babička i kámoška, psycholog, diplomat. (časopis Květy, Dělat chůvu není hračka)

A co by měla ta pravá společnice do vaší rodiny zvládat? Měla by mít především pedagogické nebo zdravotnické vzdělání, dostatečnou praxi a dobrá doporučení, která vás ujistí o tom, že svou profesi zvládá skutečně dobře. (časopis Maminka, Babička, nebo školka?)

Profesionalizace chův je často diskutovaný fenomén, který prostupuje i diskurzem feministické perspektivy, jelikož zaujímá hierarchicky nejvyšší pozici v pomyslné pyramidě. Podle Enloe (in Andall, 2003) model profesionálních chův představuje ten nejvyšší, kterému jsou ostatní chůvy podřazeny.

Mediální diskurz pracuje s jednotlivými kritérii jako s „návodem“ na ideální chůvu. Nebojí se poskytovat vcelku detailní model „ideální chůvy“. Tento model budu prezentovat na základě desatera, které shrnuje základní požadavky mediálního diskurzu na „ideální chůvu“:

1) *Již v prvních minutách setkání byste měla cítit určitou sounáležitost a sympatii, zkrátka vědět „to je ona“.*

2) *Při hlubším rozhovoru s chůvou by vás nemělo nic obtěžovat (například přílišná upovídanost, otevřenost či naopak zamlklost). Neměla by vám „lézt na nervy“.*

3) *Chůva by měla být vždy přiměřeně sebevědomá, nesmí se samostatně práce s dětmi bát, ale zároveň není vhodné ani přehnané sebevědomí – „každý se musí učit“.*

4) *Při rozhovoru sledujte její zájem o dítě, o rodinu. Důležité je zaujetí chůvy. Ideální chůva by měla v první řadě projevovat zájem o dítě, měla by mít snahu co nejvíce jej poznat.*

5) *Mezi důležité vlastnosti a schopnosti, které můžete již při prvním setkání posoudit, jistě patří dochvilnost, upravenost, kultivovaný projev, dobré vyjadřovací schopnosti.*

6) *Vhodná chůva bez ostychu otevřeně mluví o svých předchozích zkušenostech, pracovní praxi, vlastních pohnutkách, proč se chce věnovat práci chůvy.*

7) *Kvalitní kandidátka vždy ráda a ochotně poskytne reference od předchozích zaměstnavatelů či rodin, prokáže se čistým výpisem z rejstříku trestů.*

8) *Všímejte si detailů a nebojte se zeptat i na okolnosti, které zdánlivě nemusí s prací chůvy souviset. Přeptejte se na rodinné zázemí, na vlastní děti kandidátky, na plány do budoucna. Z toho všeho si můžete udělat hezký obrázek o jejím charakteru.*

9) *Dobrá chuťva musí být diskrétní. Neberte si do domácnosti někoho, kdo říká nepatřičné a důvěrné informace o rodině, kde dříve pracovala.*

10) *Nezapomeňte se, když si chuťvu vyberete, důsledně domluvit na podmínkách spolupráce. Je dobré narovinu řešit finanční otázku, pracovní dobu, všechny povinnosti, i ty nestandardní. Dejte jí prostor pro otázky. Vyhněte se tak nedorozumění v průběhu spolupráce.*

(časopis Maminka, Jak vybrat tu nejlepší chuťvu)

Toto desatero shrnuje rady a tipy na výběr „ideální“ chuťvy, které mediální diskurz otevřeně užívá a představuje jednotlivá kritéria, která jsou na chuťvu kladena při samotném výběru té jedné „ideální“. Tato kritéria se tak odrážejí v atraktivnosti chuťvy a podílí se tak na procesu komodifikace.

Na první pohled je patrné, že desatero pracuje již se zmiňovaným konceptem *biologického esencialismu*. Již první bod desatera pojednává o „přirozených“ intuitivních ženských povahových rysech, které jsou obecně označovány za: „...*zjednodušující popisy toho, jak má vypadat [...] „femininní žena“*“ (Curran and Renzetti, 2005). Pohlavně-genderový systém společnosti obecně označuje institucionalizovaný systém genderových diferenciací. Tento systém je institucionálně přítomný i ve zkoumaném mediálním diskurzu. Genderové stereotypy, se kterými se dále v desateru setkáváme v podobě submisivní povahy, přirozeně pečující povahy, vzhledu, přirozené komunikativnosti, jsou asociované jako typicky femininní.

Na chuťvu je zároveň kladen nespočet požadavků, které se mohou vzájemně vylučovat. Jako je to v případě č. 6 a č. 9. Bezpochyby důležitou známkou „ideální chuťvy“ je její otevřenost vůči předešlému zaměstnání, vzápětí se však dovídáme, že též důležitou hodnotou je diskrétnost, která je přímo v rozporu s požadovanou komunikativností. Obdobně jako při formulaci pracovní náplně pracovnice v domácnosti, která se dá jen těžko vymezit, i požadavky, které jsou na „ideální chuťvu“ kladeny se střetávají s obtížnou definicí. Náplň domácí práce se nedá zobecnit a neexistuje standardizovaný postup (Hodnagneu-Sotelo, 2001), jelikož domácí práce představuje pojem, který zahrnuje širokou škálu činností, jež mohou být interpretovány různými způsoby. Obdobnou paralelu vnímám i v souvislosti s požadavky, které jsou na pracovnice v domácnosti obecně kladeny. Mediální diskurz se v určitých „návodcích“ shoduje, přesto není schopen poskytnout ucelenou metodiku pro výběr „ideální“ pracovnice v domácnosti. Obdobně

jako nemožnost přesného vymezení náplně domácí práce, jsou i požadavky na pracovníci v domácnosti špatně definovatelné, jelikož je možné je interpretovat odlišnými způsoby.

V desateru se můžeme setkat i s diskriminačními praktikami v samotném procesu výběru pracovníků v domácnosti. Jelikož zaměstnavatelky osmý bod ponouká k tomu, aby se ptaly na okolnosti, které s výkonem práce nemusejí souviset, se dopouštějí se tak porušení antidiskriminačního zákona (č. 198/2009 Sb.). Z tohoto důvodu se můžeme též domnívat, že desatero z časopisu Maminka (2013) nerespektuje pracovní právní náležitosti při výběru uchazeček a tedy s nájemní domácí prací nenakládá jako s legální praktikou.

Na druhou stranu pracovní právní povinnosti zaměstnavatelky jsou v desateru přece jen tematizovány (č. 10), což se jeví jako pozitivní aspekt. Vzhledem k tomu, že je dohoda asociována se zaměstnavatelkou, a nikoli s pracovníci v domácnosti, představuje typický příklad mediálního diskurzu, který se hluboce zaměřuje na potřeby zaměstnavatelky. Právě zaměstnavatelky varuje před možnými komplikacemi, nikoli pracovníci v domácnosti.

To může být způsobeno cílovou skupinou, pro kterou je mediální diskurz prezentován. Předpokládám-li, že mediální diskurz je nakloněn situacím žen, které mají zájem o nájemní domácí práci, musím vycházet z modelu, který Hochschild (2008) nazývá jako *globální řetězec péče*. Jedná se o sériové propojení osob na celém světě, především žen, které vykonávají placenou či neplacenou pečovatelskou práci. Takto organizované propojení pečujících osob představuje především ženy, které pečují o domácnosti nebo o děti lépe situovaných, a to automaticky vyvolává poptávku po nájemní domácí práci zpět na začátku tohoto řetězce. Pracovníci v domácnosti se tak může ocitát ve stejné situaci jako její hostitelská rodina. Z tohoto důvodu považují pozici zaměstnavatelky a pracovníci v domácnosti jako možné prolínající se kategorie. V takovém případě se pracovníci v domácnosti stává zaměstnavatelkou jiné pracovníci v domácnosti, a tudíž se stává zároveň cílovou skupinou mediálního diskurzu, která je ale zároveň ignorována, jelikož mediální diskurz neposkytuje „návod na ideální chůvu“ pro transnacionální matky.

V souvislosti s kampaněmi neziskových organizací²⁵, které měly úkol šířit problematiku najímání pracovníků v domácnosti, vznikla určitá metodika férového zaměstnávání pracovníků v domácnosti (Obrázek 3). Rozhodla jsem se, že věnuji malou část konfrontace s desaterem z časopisu Maminka (2013), které jsem právě představila.

DESATERO FÉROVÉHO ZAMĚSTNAVATELE

1 PRÁCE V DOMÁCNOSTI JE PRÁCE JAKO KAŽDÁ JINÁ.
Řídí se stejnými pravidly, vztahuje se na ni tedy zákoník práce. Práce v domácnosti je často podceňovaná a podhodnocená, buďte féroví ke svým zaměstnankyním.

2 UZAVŘETE S PRACOVNICÍ V DOMÁCNOSTI PÍSEMNOU SMLOUVU V JAZYCE, KTERÉMU ROZUMÍ.
Smlouva musí obsahovat: druh a rozsah práce, dobu trvání pracovního poměru, výši mzdy, nárok na dovolenou, místo výkonu práce.

3 DOHODNĚTE SI CO NEJPODROBNĚJI NÁPLŇ PRÁCE A DRŽTE SE JÍ.
Práce v domácnosti je velmi rozmanitá, od úklidu po hlídání dětí, venčení psů, práci na zahradě, mytí oken apod. Je důležité si předem vyjasnit očekávání obou stran a nepožadovat bez souhlasu domácí pracovníce více, než jste si dohodli.

4 PLAŤTE DOHODNUTOU MZDU VČAS A V PLNÉ VÝŠI, PLAŤTE PŘESČASY A PRÁCI NAVÍC.
Dodržte smlouvu a její podmínky. Domácí pracovníce je na mzdě závislá a potřebuje ji včas. Za práci navíc vždy řádně zaplatte, je to práce jako každá jiná.

5 ZAMĚSTNÁVEJTE LEGÁLNĚ.
Vyřídte pracovní povolení, pokud to zákon vyžaduje, informujte úřad práce, platte odvody, jinak hrozí migrantce vyhoštění nebo neprodoužení pobytu a stává se kvůli tomu často závislou na tzv. klientech (mafiašech), kterým platí velké částky za obcházení zákona.

6 RESPEKTUJTE PRACOVNÍ DOBU, PRÁVO NA ODPOČINEK, DOVOLENOU A NEMOCENSKOU.
I pracovníce v domácnosti si potřebuje odpočinout, jet domů za svoji rodinou a léčit se, když je nemocná. Domluvte si dopředu, kdy bude čerpat dovolenou, jak vyřešíte práci ve svátek nebo o víkend.

7 POSKYTNĚTE PRACOVNÍ PROSTŘEDKY A OCHRANNÉ POMŮCKY, DBEJTE NA BEZPEČNOST PRÁCE.
I při práci v domácnosti může dojít k úrazu. Dbejte na bezpečné pracovní prostředí, odpovědnost nese zaměstnavatel.

8 CHOVEJTE SE SLUŠNĚ A S RESPEKTEM.
Pracovnice v domácnosti je Vaše zaměstnankyně, přestože pracuje u Vás doma. Respektujte ji, pozdravte se při příchodu, domluvte se na úkolech, které od ní očekáváte. Přijďte včas, když víte, že na Vás čeká, aby mohla jít domů. Poděkujte za její práci, ona Vám poděkuje za Váš respekt.

9 V PŘÍPADĚ, ŽE PRACOVNICE BYDLÍ VE VAŠÍ DOMÁCNOSTI, RESPEKTUJTE JEJÍ SOUKROMÍ.
Poskytněte jí vlastní pokoj a sociální zařízení, důsledně respektujte pracovní dobu a volný čas. Umožněte jí přístup na internet pro kontakt s rodinou a přáteli. Domluvte si pravidla ohledně stravování a nakupování.

10 CHOVEJTE SE TAK, JAK BYSTE CHTĚLI, ABY SE K VÁM CHOVALI VAŠÍ ZAMĚSTNAVATELÉ.

WWW.PRACOVNICEVDOMACNOSTI.CZ

Obrázek 3.

Již na první pohled je patrné, že jednotlivá desatera mají stejné adresátky, na druhou stranu sledují naprosto odlišný cíl. Desatero z časopisu Maminka (2013) je postaveno především pro zaměstnavatelky a jejich pohodlí. Tematizuje převážně podmínky, které jsou kladeny na pracovníci v domácnosti. Desatero férového zaměstnávání naopak oslovuje zaměstnavatelky a poučuje je o náležitostech, které by měly splňovat ony samy, aby zajistily bezpečnou atmosféru vykonávání nájemní domácí práce.

Z toho důvodu mohu usoudit, že první desatero nereflektuje pozici pracovníce v domácnosti. Tu se snaží postihnout pouze v posledním, desátém, bodě, kdy upozorňuje zaměstnavatelku na to, aby se s pracovnící dohodla na pracovní náplni a povinnostech. Pokud se však na tento bod podíváme z kritického hlediska, můžeme lehce nabít dojmu,

²⁵ Cizinky na úklid, 2013

že „domluva“ na pracovních povinnostech nenabírá oficiálního charakteru. Tuto interpretaci zaměstnaneckého vztahu můžeme reinterpretovat jako impuls k nelegálnímu zaměstnávání pracovníc v domácnosti, proti čemuž ostře bojuje desatero férového zaměstnávání.

Desatero férového zaměstnávání apeluje na zaměstnavatelky, aby respektovaly soukromí a dovolenou pracovníc v domácnosti. Operuje tak se zaměstnaneckým vztahem, který je založen na legálním charakteru. Jelikož tomu u desatera z časopisu Maminka (2013) není, můžeme se domnívat, že koresponduje s nelegálními praktikami, tudíž netematizuje nárok na dovolenou. Díky tomu, že pracuje s nájemní domácí prací jako s nelegální praktikou, nepřijímá ji jako rovnocenné zaměstnání všem ostatním. Jde tak přímo proti prvnímu tvrzení desatera férového zaměstnávání.

Mediální diskurz, který proklamuje obdobná hesla, jako je tomu v časopise Maminka (2013), se podílí na vytváření nerovného postavení pracovníc v domácnosti, jelikož nereflektuje jejich pozici a vlastně i podporuje nelegální charakter nájemní domácí práce.

Na výše uvedeném jsem se snažila nastínit jeden z nejproblematictějších procesů, který je propleten s institucí nájemní domácí práce a stává se běžnou praktikou. Veškerá kritéria a návody, které produkuje mediální diskurz, se zároveň stávají hnacím motorem pro komodifikaci pracovníc v domácnosti. Prostřednictvím kritérií a požadavků, které jsou na chůvy kladeny, se stávají jednou z nejvíce hierarchizovaných skupin organizace práce. Kvalifikace, vzhled, osobní charakteristiky se podepisují na atraktivnosti chůvy, která se na trhu práce stává komoditou: „... *péče i osoby, které péči poskytují, se tak stávají prostředkem, nikoli účelem pro sebe*“ (Uhde, 2012b). Prostřednictvím procesů komodifikace přestává rodina v zajištění péče hrát ústřední roli, ta se přesouvá na trh a péče se stává produktem směny. I samotný vztah zaměstnavatelky s pracovnící v domácnosti odehrává důležitou úlohu v procesu komodifikace. Odměřený vztah je prostředkem odosobnění, které zaznamenávala Hondagneu- Sotelo (2001). Čím větší statusový rozdíl mezi oběma aktérkami je, tím větší se otevírá prostor pro nastolení instrumentálního vztahu. V takovém případě dochází k zneuznání pracovníc v domácnosti jako lidských bytostí. Nejsou pouze materiálně a emocionálně vykořisťovány, ale současně je s nimi zacházeno jako s prostředkem pro naplnění potřeb druhých. Odosobnění prezentuje i mediální diskurz, který s pracovnící v domácnosti jedná jako s komoditou, která může být kdykoli nahrazena.

Pokud si s chůvou hned nepadnete do oka, rozlučte se s ní a hledejte jinou! (časopis Glanc, Kdo mě pohlídá)

Komodifikace péče není totožná s peněžní směnou (Uhde, 2012a). Však jejím prostřednictvím se domácí práce stává součástí veřejného trhu a na procesu komodifikace se podílí. Obdobně jako v případě problematického vymezení náplně domácí práce a vymezení konceptu „ideální chůvy“, je morálně problematické materiální vyčíslení této emocionálně zatížené práce (Young, 2010). S tím souvisí problematika určení adekvátní odměny za odvedenou práci, která prakticky nemůže existovat. Mediální diskurz se k platovým podmínkám staví z analytické pozice, kdy pouze zprostředkovává srovnávací veřejně dohledatelné informace. K problematice vymezení platových podmínek se staví z distanční pozice a poskytuje pouze srovnávací informace, které jsou veřejně přístupné všem.

4.3.6 Když zvolíte agenturu²⁶

Přítomnost zprostředkujících agentur bylo tematizováno především v takových článcích, které se vyznačovaly aktérstvím *zaměstnavatelek* pracovníc v domácnosti, aktérstvím *agentur*, které zprostředkovávají nájemní domácí práce nebo aktérstvím samotných *vykonavatelek* domácí práce. Pro tyto články jsou charakteristické argumenty, které jsou podloženy reálnými zkušenostmi již zmiňovaných aktérů. Domnívám se, že tato opora ve zkušenostech, které vycházejí z reálných situací, vytváří dojem reálnosti, a tudíž napomáhá k uvěřitelnosti celého obsahu. Ke čtenářkám/ům přímo hovoří jeden či více z akterek či aktérů organizace nájemní domácí práce, a tudíž poskytují cenné informace „z praxe“. Proto jsem tento druh článků označila za *vycházející ze zkušeností*.

Nájemní domácí práce je mediálním diskurzem členěna dle způsobu zprostředkovávání. Zprostředkovaná služba v domácnosti skrze specializované agentury se jeví jako finančně náročnější oproti vlastní iniciativě zaměstnavatelky v podobě hledání „na vlastní pěst“. Finanční zátěž může být na druhou stranu kompenzována profesionalizací pracovníc v domácnosti.

²⁶Houdek, J. 2011. „Zn.: Hledám paní na hlídání“. STYL-právo 12. Července 2011: str. 26.

Ve vygenerovaném vzorku jsem analyzovala dva základní diskurzy, které jdou explicitně proti sobě. Prvním z nich je najímání pracovníků v domácnosti přes agentury, a druhým hledání „na vlastní pěst“.

Diskurz, který pracoval převážně s agenturami zprostředkovávajícími nájemní domácí práci²⁷, patří k nejčastějším. V tomto případě je hlas propůjčován ženám, které agenturu přímo vlastní, nebo v ní pracují nebo přímým zaměstnavatelkám, které s ní mají zkušenosti. Vzhledem k aktérství není překvapující, že právě tyto články propagují využití služeb agentury jako tu nejlepší možnou cestu. Využívání služeb agentury se v člancích objevuje nejčastěji jako opozitum k výběru „na vlastní pěst“, u kterého jsou zdůrazňovány jeho nevýhody, nebo je jiným způsobem stavěn do nižší pozice. Mezi nejdůležitější výhody zprostředkujících agentur, které jsou v mediálním diskurzu prezentovány, patří jednoznačně úspora času nejen při výběru „ideální pracovníce v domácnosti“ a odpovědnost za pracovní-právní vztahy, které mají zaručovat legální pracovní úvazek.

„Vybrat si chuť sama je riziko. Máme klienty, kteří začínali na černém trhu, ale byli okradeni nebo se s dítětem špatně zacházelo.“ Jana Mičková Sladká, agentura BIBO. (Deník, Vybíráte dětem chuť? Dejte na doporučení)

Nedbejte na to, že kamarádka byla spokojená s paní od vedle. Přestože ona byla, neznamena to, že vy budete také. Lepší je obrátit se na profesionální hlídací agenturu, která vám doporučí chuť či paní na hlídání prověřené několikastupňovým výběrovým řízením. (časopis Maminka, Hodná hlídací teta)

Agentura se v tomto diskurzu jeví jako nejlepší cesta k nájemní domácí práci, kterou může zaměstnavatelka zvolit. Důvodů k tomu udává hned několik. Nejčastějším příkladem je kvalifikace, kterou jsou agentury schopné nejen u vykonavatelek nájemní domácí práce kontrolovat, ale v případě nutnosti i doplnit. Předešlé „femininní“ pracovní kvalifikace u pracovníků v domácnosti jsou vítané, na druhou stranu nemusí zaručovat stoprocentní úspěšnost.

Nutnost důkladného prověření potvrzuje i Lenka Čerstvá z agentury BIBO. „Neplatí, že zdravotní sestra nebo učitelka z mateřské školy je

²⁷ V drtivé většině případů se agentury specializovaly pouze na péči o děti, případně kombinaci dalších služeb v domácnosti.

automaticky kvalifikovaná pro práci s dětmi.“ (Lidovky, Bez chůvy se neobejdu)

Při takovém hlídání nemůže pečovatelka při nejlepší vůli zajistit dětem profesionální péči jako naše chůva, která projde psychologickými testy a je speciálně proškolená. Navíc má praxi, často zdravotnické nebo pedagogické vzdělání a stará se nejvíce o dvě děti. (MF Dnes, O chůvy zájem neklesá).

Školení a jiné edukace uchazeček o nájemní domácí práci je charakteristickým prvkem agentur, na kterém si tyto agentury zakládají vlastní osobitou a bezkonkurenční „image“. Nejen, že agentury sjednocují svůj profesionální tým a tím zvyšují vlastní hodnověrnost, ale zároveň a převážně tím podporují povědomí o profesionalizaci pracovníků v domácnosti. Přesvědčení agentur, že práci pracovníce v domácnosti nemůže vykonávat jen tak někdo, je dle mého názoru jednou z metod prosazování vlastního zájmu agentury a vytváření jistého monopolu na „pracovníci v domácnosti“.

Diskurz, který pracoval s jinými formami zprostředkovávání než skrze agentury, nebyl zastoupen v takové míře, avšak hledání chův „na vlastní pěst“ bylo prezentováno opět jako opozitum k diskurzivním praktikám těch článků, které se věnovaly agenturám. Zkušenosti se týkaly především zaměstnavatelek - žen, které využívají služeb nájemní domácí práce nebo samotných vykonavatelek nájemní domácí práce.

Obdobně jako v předešlém případě bylo zprostředkovávání jinými formami (hledání ve zdrojích nebo využívání sítě kontaktů) prezentováno v pozitivním světle, a to především prostřednictvím nejvýraznější nevýhody zprostředkovávání skrze agenturu, kterou je vysoká finanční náročnost.

Mnohem lepší je prý vyhledat si budoucí zaměstnavatele na internetu nebo přes známé, seznámit se s nimi přes e-maily či přes telefon, a hlavně si poslechnout reference od jejich předchozích au-pair.(časopis Juicy, Do Anglie za „Americkým snem“)

Jak jsem dokázala v předešlých kapitolách, mediální diskurz pracuje s esencialistickými praktikami a svým snažením podporuje představu ženy, která náleží do domácí sféry a jako jediná představuje legitimní formu péče o děti. V případě, kdy

mediální diskurz pracuje s agenturami zprostředkujícími nájemní domácí práci, se proti tomuto argumentu obrací a pracuje s konceptem ženy, která není již ze své podstaty zárukou kvalitní péče. Podle těchto tvrzení mohu v tomto případě konstatovat, po vzoru Simone de Beauvoir (1967), že pečovatelnkami se „nerodíme, ale stáváme“.

V případě mediálního diskurzu, který se věnuje tématice zprostředkovávání nájemní domácí práce skrze agenturu, je nejvíce patrná názorová fluidita mediálního sdělení. Domnívám se, že v takových případech hraje rozhodující roli agentura, na kterou je mimo jiné v textu velmi často poukazováno. V případě přítomnosti detailních popisů agentury včetně jejího jména apod. se domnívám, že se spíše než o článek „přinášející informace“ jedná o článek „na objednávku“. „*Hlavním cílem existence většiny médií je vytváření ekonomického zisku*“ (Jiráček, 2003). V takovém případě bude mediální diskurz jednoznačně stranit agenturám či jedné specifické agentuře, zprostředkovávající nájemní domácí práci.

4.3.7 Češky vs. migrantky z jiného světa²⁸

Mediální diskurz pojímá pracovnice v domácnosti jako jeden z prostředků, jak si usnadnit život, a představuje především pozitivní aspekty pro všechny zúčastněné strany. Tento diskurz je podporován i tvrzeními, jejichž autorkami jsou samotné pracovnice v domácnosti. Zároveň se mediální diskurz podílí na přísné dichotomizaci pracovnic v domácnosti, které rozlišuje vzhledem k jejich etnické příslušnosti. Dříve, než tento trend ukáží na praktických příkladech, je na místě upozornit na důležitý aspekt, který jsem ve vygenerovaném vzorku článků analyzovala.

V případě přímé řeči, jejíž autorkou byla pracovnice v domácnosti, se domnívám, že ve většině případů jsem se nesetkala s pracovnicí, která by měla jiný původ než český. K této hypotéze jsem dospěla prostřednictvím zveřejněných jmen, které nevykazovaly známky jiného jazyka než českého, nebo na základě toho, že v článku bylo explicitně poukázáno na etnickou aj. příslušnost. Je na místě upozornit, že si jsem vědoma nelegitimní metody vyvozování právě tohoto závěru. Přesto předpokládám, že pracovnice v domácnosti, kterým byl poskytnut prostor pro vyjádření, byly převážně ženy z českého prostředí. Tento fakt je velice důležitý a problematický ve smyslu, že o migrantkách, které vykonávají nájemní domácí práci je hovořeno převážně prostřednictvím jiné osoby, oproti pracovnicím v domácnosti z českého prostředí, které hovoří výlučně za sebe.

²⁸ Kochová, L. 2013. „Z jiného světa“. Harper's Bazaar 15.srpna 2013: str. 162.

Uvnitř feministických směrů se objevuje debata, která považuje *mluvení za ostatní* jako: „*arogantní, ješitné, neetické a politicky nelegitimní*“ (Alcoff, 1991: 6). Podle ní *mluvení za ostatní* vychází ze dvou základních zdrojů. Prvním z nich je lokace řečníka, která určuje legitimitu projevu. Jako druhý znak se jeví privilegovanost, která je s řečníkem spojena. Zejména vlivem privilegované osoby, která hovoří o méně privilegovaných nebo jménem méně privilegovaných, dochází v mnoha případech k tomu, že se zvýší či posílí útlak skupiny, za kterou je hovořeno (Alcoff, 1991: 7). Vzhledem k tomu, že se ve většině případů jedná o zástupce agentur, aktivistů či samotných představitelů médií, kteří nejsou součástí skupiny, o které hovoří, může docházet k jejich zneviditelňování nebo jiným dopadům, které budou mít negativní vliv na skupinu migrantek vykonávající nájemní domácí práce v českém prostředí.

Pracovnice v domácnosti²⁹, kterým je umožněn prostor se vyjádřit, spojuje pozitivní zkušenost s nájemní domácí prací v českých rodinách.

„Bylo velké štěstí, že jsem vždy natrefila na skvělé rodiny. Pomáhala jsem v nich pravidelně a dlouho a většinou mezi námi vznikl přátelský vztah,“ vzpomíná s úsměvem bývalá majitelka úklidové firmy z Bartošovic v Orlických horách. (Deník.cz, „Brali mě trochu jako babičku“)

„Za tu dobu jsem se stala součástí rodiny, ostatně se tak ke mně i chovali. Jezdila jsem s nimi i na dovolenou k moři nebo na lyže, kde jsem hlídala,“ popisuje. (MF Dnes, „Nejlepší chůva je dědičná“)

„Naplňuje mě to. Jsem mezi lidmi, není mi smutno a mám pocit, že jsem potřebná. Člověka potěší, když mi řeknou, že beze mě by to už nezvládli, že jsem už skoro součástí rodiny,“ míní paní Dana. (Moravskoslezský deník, Pracuje nejen pro nóbl rodiny, říká hospodyně)

Mediální diskurz představuje především velmi dobré zkušenosti ze strany pracovnic v domácnosti, které svoji práci vykonávají na území České republiky. Objevuje se

²⁹ U kterých předpokládám český původ.

i negativní zkušenost s nájemní domácí prací, která je však situována za hranice České republiky.

„Dělala jsem holku pro všechno za minimální peníze,“ říká, „a s batolaty si angličtinu příliš nevylepšíte.“ (časopis Juicy, Do Anglie za „Americkým snem“?)

Obrázek 4.

Obrázek 5.

Mediální diskurz představuje především dobré zkušenosti žen, které vykonávají nájemní domácí práci. Navozuje tak pocit, že v českém prostředí je nájemní domácí práce považována za práci přinášející pouze pozitivní zkušenosti pro všechny zúčastněné strany, a s negativními aspekty této práce se prakticky nesetkávají. To potvrzuje i doprovodná fotodokumentace pracovníků v domácnosti, které se v jiných než v „usměvavých situacích“ nenacházejí.

V případech migrantek, za které hovoří jiní, se negativní prvky nájemní domácí práce objevují, avšak spíše v souvislostech s odloučením od rodiny a emocionálními či ekonomickými důsledky migrace, než se samotným pracovním vztahem v organizaci nájemní domácí práce.

Často to bývají vzdělané ženy, které mají na chudých Filipínách rodinu v tíživé ekonomické situaci, a tak se rozhodnou vycestovat za prací, zatímco jejich děti hlídá otec, babičky nebo příbuzní. Vlastní synové a dcery maminku téměř neznají, protože její pozornost jde dětem, které má v péči v bohaté rodině. (časopis Harper's Bazaar, Z jiného světa)

Ve většině případů za migrantky vykonávající domácí práci hovoří někdo jiný. V této souvislosti to na jednu stranu může být strategie mediálního diskurzu, na druhou stranu však mohou hrát role bariéry, které migrantkám brání otevřeně hovořit o práci, kterou v ČR vykonávají, jelikož se v organizaci nájemní domácí práce objevují i nelegální praktiky, které mediální diskurz reflektuje a odsuzuje.

Běžně jsou tedy migrantky zaměstnány formálně ve firmách, kde pracuje někdo z rodiny, a ve skutečnosti pracují v domácnosti. Porušování zákona o zaměstnanosti přitom může vést až k vyhoštění migrantky. (časopis Marie Claire, Au-pair z Filipín)

Česká migrační politika obecně staví migrantky/migranty do zranitelné pozice, jelikož právo na práci a právo na pobyt v České republice je legislativně svázané. „Pokud je legální migrant/migrantka v České republice zaměstnán a ztratí práci, ztratí také automaticky právo na pobyt“ (Ezzeddine, 2011: 116). Předpokládám, že verbalizování práce v domácnosti vzhledem k možným nelegálním praktikám organizace nájemní domácí práce představuje zásadní bariéru, která znemožňuje migrantkám o své práci hovořit. Je velmi problematické vyvozovat závěry, proto zůstávám pouze u efektivní situace, že česká média nedávají příliš prostor migrantkám, přičemž důvody mohou být hlubšího charakteru.

V případech, kterých není mnoho, kdy mají migrantky možnost hovořit samy za sebe, jsou ony vyobrazovány a stavěny do emocionálně zatížených pozic.

„Naši. Řekli, že všechno zařídí. Dám jim 25 nebo 22 tisíc, oni seženou potvrzení, že jsem nějaká jednatelka někde, dávám jim měsíčně 5200 korun, že prý na sociální a zdravotní pojištění, Ale já mám strach, jestli to opravdu platí, jestli nemám dluh. Tak jsem šla na sociálku, řekli mi, že dluh nemám, ale kolik platím a kdo to platí, jsem se od nich nedozvěděla,“ utírá si slzy z tváře.
(LN, Cizinky u mě doma)

Mediální diskurz v případě, kdy nechá hovořit migrantku samu za sebe, preferuje zobrazování migrantek převážně jako obětí procesu migrace. Jejich identita je postavena na základě projevení emocí a jejich vyjádření je užíváno čistě v kontextu emočního strádání v důsledku migrace. Domnívám se, že prostřednictvím této praktiky vyobrazování migrantky jako převážně matky a citově strádající bytosti, útočí mediální diskurz na osobní zabarvení předávaného sdělení, které je považováno za jedno z typických znaků zpráv či informací o ženách v médiích. Takto užitá praktiky slouží jako reflexe druhotného postavení žen ve společnosti (Curran and Renzetti, 2005). Mediální diskurz netematizuje například emancipační charakter „práce v hostitelské zemi“, který může pro migrantky znamenat. Na základě tohoto tvrzení se domnívám, že mediální diskurz se svými praktikami snaží migrantky postavit do znevýhodněných pozic, jelikož vytváří dojem potřeby a lítosti. Uhde (2012a) upozorňuje na výzkumy, které dokazují „charitativní“ postoj zaměstnavatelek/ů. Ty/i často ospravedlňují své praktiky prostřednictvím tvrzení, že migrantky potřebují zaměstnání, aby uživily rodiny v zemi původu. Ve skutečnosti se však stávají součástí globálního procesu, který vytváří nerovnosti. Už jenom z toho důvodu, že rozhodnutí o migraci není svobodnou volbou.

Domnívám se, že mediální diskurz užívající esencialistických praktik, vzbuzuje lítost a podporuje proces ospravedlňování zaměstnávání migrantek. Tudíž se neuvědoměle, podobně jako u zaměstnavatelek/ů, podílí na globálním procesu vytvářející nerovnosti (Uhde, 2012a)., jež mají negativní dopady na migrantky.

Poměrně výrazný důraz na mateřství v mediálním diskurzu, představuje esencialistické praktiky, ze kterých vychází. Jak dále ukáži, pojetí *biologického esencialismu* jako součásti *optického genderového skla* od Bem (in Renzetti, Curran, 2005) je běžnou praktikou mediálního diskurzu, která se prolíná napříč mnoha kategoriemi.

V tomto případě mediální diskurz pracuje s konceptem mateřství jako s přirozeností, nikoli jako se sociální konstrukcí, jako například Ruddick (1989), která po vzoru Simone de Beauvoir tvrdí, že ženou se nerodíme, ale stáváme, stejně jako matkou.

Mediální diskurz tvoří poměrně viditelnou hraniční čáru mezi pracovnicemi v domácnosti, které pocházejí z českého prostředí, a migrantkami. Na základě diskriminačních praktik staví vždy jednu skupinu pracovníků v domácnosti do hierarchicky významnější pozice, než druhou.

Zásadním požadavkem na zahraniční domácí personál je perfektní angličtina, česky totiž tyto slečny pochopitelně nemluví. A právě neznalost českého jazyka je to, co je pro mnohé nejcennější. (časopis Top Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

Mediální diskurz hierarchické uspořádání navíc zakládá na kolonizačních konceptech, jelikož explicitně rozlišuje na tzv. *my* a *oni* (Horáková-Novotná, 2007). Přičemž *my* představuje západní společnost, a *oni* tu východní, čímž vyjadřuje evropskou nadřazenou pozici.

Úsměv je u Asiatek odmala naučený – nemívají tak silné ego jako my Evropané, jsou více ochotné sloužit a hlavně dostávají plat, kterého si váží, tak se usmívají - mají to zkrátka v popisu práce, životní poslání. (časopis Harper's Bazaar, Z jiného světa)

V mediálním diskurzu je obecně cizí jazyk pojímán jako přidaná hodnota k migrantkám, což určuje jejich atraktivitu. Angličtina, která je nejběžnějším jazykem pro zahraniční pracovnice v domácnosti, představuje vzdělávací potenciál především pro děti, o které je pečováno, v určitých případech i pro samotnou zaměstnavatelku. Jako pozitivní však není angličtina shledávána pouze v těchto případech, ukazuje se, že důležitou roli hraje při tematizování soukromí.

Díky ní vám totiž cizí element v domácnosti nenaruší soukromí. Hospodyně s vámi komunikuje, jen když přejdete na angličtinu. U večere tedy můžete rozebírat cokoliv, jako kdyby vás přitom nikdo neobsluhoval a stejně si užívat kvalitní servis. Nezní to báječně? (časopis Top Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

Specifické institucionální uspořádání nájemní domácí práce, která se odehrává v soukromém prostředí, vyvolává určitý diskomfort, který vede: „...k mobilizaci „rasové, etnické, národnostní i genderové nerovnosti.“ (Uhde, 2012a: 16). Pracovnicím v domácnosti, které mluví jinou řečí a které pocházejí z odlišných kulturních uspořádání, tak obdobně jako pozitivní konotace mohou být přisuzovány ty negativní. Naproti tomu pracovnicím v domácnosti, které pocházejí z českého prostředí, „hraje“ do karet jejich původ. Z toho důvodu, že znají kulturní vzorce, na které jsou české zaměstnavatelky zvyklé, jsou v určitých situacích mediálním diskurzem prosazovány a prezentovány jako výhoda, jelikož je zaměstnavatelky nemusí „učit českým zvyklostem.“

Organizace nájemní domácí práce je obecně výrazně etnicky hierarchizovaná, jelikož ženy z určité etnické skupiny, často bez účasti jiných faktorů jako je vzdělání, jsou primárně zaměstnávány jako hospodyně, kdežto ženy z jiné etnické skupiny jako pečovatelky o děti (Andall, 2003). V mediálním diskurzu jsem analyzovala dvě základní praktiky ohledně definování práce vzhledem k etnické příslušnosti. Explicitně se jedná o Ukrajinky a Filipínky, které jsou zaměstnávány v prvním případě jako uklízečky a hospodyně a ve druhém jako chůvy a pečovatelky o děti.

V posledních letech se k nám vkrádá trend cizojazyčných hospodyň a chův z třetích zemí. Nejčastěji jsou to Ukrajinky a nově Filipínky. (časopis Top Class, Hospodyně a chůvy v Čechách)

Filipínky jsou v mediálním diskurzu jedno z nejfrekventovanějších a nejkontroverznějších témat. Zaměstnávání pracovníků v domácnosti z Filipín se jeví jako moderní strategie „úspěšných“, slavných a dobře situovaných rodin. Navíc tyto migrantky disponují angličtinou, která se pro mnoho zaměstnavatelek/ů stává přidanou hodnotou. Koncept Filipínky se tak podílí na procesu třídní stratifikace společnosti a pracuje s nimi jako s komoditou, která je určena pouze určité skupině ve společnosti.

Moderní záležitosti, především mezi celebritami a podnikateli, je také najímání chův původem z Filipín. Jenže se nejedná zase o tak levnou záležitost, jak by se mohlo zdát. Paní, které si vyberete, jste povinna jednou až dvakrát za rok zaplatit letenku domů, platit za ni sociální a zdravotní pojištění a dávat jí adekvátní mzdu. (časopis Maminka, Babička, nebo školka?)

V mediálním diskurzu jsem analyzovala i protichůdný postoj k „přidané hodnotě“ v podobě angličtiny a bilingvního výchovného programu, který byl však spojen se zájmy zprostředkující agentury. Proto se domnívám, že mediální diskurz, pokud nepracuje v něčí prospěch, jako v tomto příkladu v zájmu zprostředkující agentury, propaguje cizojazyčnost jako přidanou hodnotu, která zvyšuje atraktivitu³⁰ těchto pracovníků.

Agentura BIBO s Filipínkami nespolupracuje. „Jedna rodina měla paní z Filipín, potíž byla v tom, že ji museli se vším seznamovat – s naší kulturou, jídlem, hygienickými nároky, ale i s výchovnými pravidly, která považujeme za normální. Ani její angličtina nebyla na vysoké úrovni. Nakonec paní propustili a vzali si chůvu z naší nabídky.“ (MF Dnes, Chůva už dnes nemusí být luxus)

Druhou definicí pracovní náplně, která je spojována s etnicitou, je případ Ukrajinky, která v českém prostředí figuruje jako uklízečka či hospodyně.

V češtině se zabydluje synonymum pro uklízečku či hospodyně: Ukrajinka. (Pátek LN, Cizinky u mě doma)

Ukrajinka a její kulturní blízkost s Českou republikou může být, oproti kulturnímu zázemí Filipínky, spojována s negativními konotacemi. Soukromí, které prostřednictvím své kulturní blízkosti „narušuje“, představuje kategorii, která staví Ukrajinky do znevýhodněných pozic.

Mediální diskurz pracuje s cizím jazykem jako s přidanou hodnotou pouze v případě, že se jedná o angličtinu, která je jedním z nejvíce rozšířených jazyků po celém světě. V případě ukrajinštiny se mediální diskurz staví do opozice a argumentuje soukromím, ale pokud se na oba dva jazyky podíváme z jiného pohledu, dojdeme k zásadnímu poznatku

³⁰ Podílí se tak na procesu komodifikaci, o kterém budu hovořit později.

o vztahu mezi nimi. Postoj mediálního diskurzu opět naráží na dělení světa na západní a nezápadní, což je koncept spojený s kolonialismem, jež ovlivnil myšlení lidí na celém světě a dal také vzniknout představě o evropské nadřazenosti (Horáková-Novotná, 2007). Domnívám se, že anglický jazyk je asociován se západem z toho důvodu, že v řadě těchto zemí figuruje jako úřední jazyk a zároveň se stal komunikačním prostředkem pro světový obchod, kdežto ukrajinština je vymezena za hranice „západu“. Filipínky jsou pro svoji schopnost hovořit anglicky vítaným „přírůstkem“ do rodiny, kdežto ukrajinská kulturní blízkost je paradoxně považována za negativní prvek ohrožující soukromí rodiny.

Mediální diskurz obecně pracuje se zaměstnáním chůvy či pečovatelky jako s přirozeností každé Filipínky obdobně jako v případě Ukrajinek, které jsou považovány za skvělé uklízečky. Napovídá tomu i zjištění, která učinila Anderson (2004). Ta upozorňuje na tendence chápání migrantek jako obraz „ženy třetího světa“, která je přirozenou pečovatelkou předurčenou k láskyplnému mateřství.

„Filipíny mají péči o děti skoro jako národní řemeslo, skoro všichni mají několik dětí. Dívky jsou na ně zvyklé a umí se o ně starat,“ říká Pokorná. (LN, Chůva, stále žádanější „zboží“)

Shierly měla všechny vlastnosti typické filipínské chůvy. Dokonale uklízela, byla milá, pečlivá a s dětmi to uměla. Neužívala jsem si to dlouho. Když dostala nabídku z Rakouska pracovat za víc peněz u starého nemocného pána, ani na chvíli neváhala. Nakonec jsem se nezlobila, že tak brzy utekla. Spočítala si totiž, co všechno budou eura znamenat pro její děti. Schopnost obětovat se pro rodinu je výrazným rysem Filipínek. Většinu peněz rovnou běží poslat domů. (Pátek LN, Cizinky u mě doma)

Mediální diskurz pojímá pracovnice v domácnosti, které pocházejí z jiného kulturního prostředí, jmenovitě Filipínky a Ukrajinky, jako představitelky určitých schopností a dovedností. Nejen, že se mi obdobné techniky po vzoru Gerlindy Šmausové (1999), zdají být poněkud rasistické, ale i mediální diskurz v tomto případě opět pracuje s konceptem biologického esencialismu. A ten hovoří o ženách jako o pečovatelkách a náležitých k soukromé sféře a o „povinnostech“ s nimi spojených.

4.3.8 Cizí element vs. člen rodiny

Domnívám se, že mediální diskurz tematizuje koncept soukromí velice problematickým způsobem, jelikož převádí pozornost na soukromí pouze v souvislosti se zaměstnavatelkou. Nejvíce problematické se přitom jeví vymezení soukromí v takové organizaci nájemní domácí práce, kterou představuje *live-in* forma, na čemž se shodují i teoretičky, jako Hondagneu-Sotelo (1997).

Live-in forma je typická tím, že pracovnice v domácnosti bydlí společně s hostitelskou rodinou. Průzkum, který provedla Hondagneu-Sotelo (1997: 555), ukázal, že pracovnice, které figurují v *live-in* formě domácí práce, pracují v průměru až 64 hodin týdně. Tato forma poskytování služeb je populární u zaměstnavatelky/e především z toho důvodu, že neposkytuje prostor pro udržení každodenního kontaktu s vlastní rodinou migrantky a tedy poskytuje plné pracovní nasazení. V takové organizaci nájemní domácí práce se pracovnice v domácnosti ocitá v nejvíce rizikovém prostředí.

Přesto, že je v mediálním diskurzu prezentována spíše forma *live-out*, která je typická tím, že pracovnice do domácnosti pravidelně dochází, je v opačných případech, tedy *live-in* formě, problematizováno soukromí pouze v souvislosti se zaměstnavatelkou a její rodinou.

Kromě toho je samozřejmostí, že jí zajistíte ubytování, ideálně u vás v domě. Je skvělé, že ji budete mít stále po ruce, jste ale skutečně připravena na takový zásah do soukromí? (časopis Maminka, Babička, nebo školka?)

Zásah do soukromí představuje koncept *cizího elementu*, který se v mediálním diskurzu objevoval v hojné míře. Mediální diskurz deklaruje pracovnice v domácnosti jako *cizí element* zasahující do rodiny. Domnívám se však, že *cizí element* představuje protichůdné označení pro pracovnici v domácnosti, která vykonává práci, jež se odehrává v soukromí domácnosti. Jak dále ukáží, hranice mezi soukromím zaměstnavatelky a pracovnice v domácnosti jsou ve skutečnosti setřené, přesto jsou však soukromí a cizosti mediálním diskurzem důkladně tematizovány.

Společný znak mediálního diskurzu představuje argument, že pracovnice v domácnosti ztělesňuje jakýsi cizí element, který může pozitivně, ale převážně negativně ovlivnit chod domácnosti. V opačném případě je pracovnice v domácnosti považována mediálním diskurzem za člena domácnosti, avšak takové případy jsou nepříliš časté.

A v neposlední řadě je třeba se přichystat na příchod chůvy, tedy cizího elementu do rodiny. (časopis Maminka, Jak vybrat tu nejlepší chůvu)

Cizí osoba ve vašem bytě se stane součástí rodiny, a proto je třeba jejímu výběru věnovat velkou pozornost. (MF Dnes, Chůva už dnes nemusí být luxus)

Rollins (1985) mluví o vztahu založeném na tzv. maternalismu, pro který je typický vztah mezi dvěma ženami, jež jsou díky genderovým strukturám, zástupkyněmi podřízených postavení ve společnosti. Jedná se o hierarchický vztah odrážející skutečnost, že se jedná o sice ochránářský přístup, ale kontrolovaný. V takovém případě jsou zaměstnavatelky schopné si od najatých pracovnic v domácnosti udržovat náležitý odstup, který je v tomto případě charakterizován skrze „cizost“.

Koncept „cizosti“ je nejvíce patrný v případě využití služeb v domácnosti v podání pracovnice, která paradoxně pochází z blízkého okolí zaměstnavatelky.

Nyní si však představte situaci, kdy u Vás jako chůva figuruje Vaše švagrová nebo kamarádka a dítěti pouští pohádku pokaždé, když si řekne. Cizí chůvu byste na daný problém důrazně upozornila a v případě dalšího opakování pravděpodobně vyhodila. Můžete však důrazně upozornit a následně vyhodit svoji kamarádku či příbuznou bez toho, aby to pošramotilo Vaše vztahy? (časopis Doktorka, Kde najít tu správnou chůvu)

Dle zjištěných informací mohu konstatovat, že kulturní blízkost, dle mediálního diskurzu, hraje zásadní roli v procesu najímání pracovnic v domácnosti a zároveň je úzce spojena s kategorií soukromí. Pokud pracovnice v domácnosti pochází z „kulturně bližšího“ společenského uspořádání (může se jednat i o příbuznou či jinak blízkou osobu), představuje pro zaměstnavatelku problematickou kategorii, jelikož je „nucena“ zohledňovat jazyk, kulturní zvyklosti či vztah s osobou, prostřednictvím čehož může docházet k narušení soukromí rodiny.

V této souvislosti se zaměstnávání Ukrajinky v domácnosti v mediálním diskurzu jeví též jako problematické, a to z hlediska historické a kulturní blízkosti Ukrajiny a České Republiky. Je tak ohrožováno soukromí zaměstnavatelky a její rodiny.

Do českých domácností už sice léta na úklid i hlídání dětí docházejí Ukrajinky, Čechům ale začala vadit jejich emancipace. Zvyšují ceny a tento fakt v kombinaci s tím, že rozumějí česky, mnoho rodin postrčil k rozhodnutí hledat si náhradu. (časopis Respekt, Asijská služba)

Obdobně, jako je v případě žen - zaměstnavatelek tematizováno soukromí, v případě slavných osobností se jedná o mnohem „dražší“ komoditu. V mediálním diskurzu jsou pracovnice v domácnosti spojovány v souvislosti se soukromím jako „narušitelky“, představující zvýšené riziko úniku informací, které mohou odhalit intimní prostředí slavné rodiny.

Zpěvačka s kariérou připomínající horskou dráhu při výchově syna Artura dlouho spolupracovala s chůvou Goldou. Ta byla nejen prostředníkem mezi Bartošovou (47) a veřejností, ale Ivetě i několikrát zachránila život. Vztahy mezi ženami se nakonec vyostřily a vše skončilo tím, že Golda o své bývalé zaměstnavatelce napsala knihu plnou skandálů (časopis Šíp Plus, Pomáhají, nebo škodí).

Soukromí je jedním ze zásadních témat nájemní domácí práce. Domnívám se, že se soukromí týká jak zaměstnavatelky, tak pracovnice v domácnosti, a to při jakékoliv formě nájemní domácí práce. Mediální diskurz nepracuje se soukromím jako s kategorií, která náleží všem aktérům nájemní domácí práce. Tato mylná představa o nepotřebnosti soukromí v případě pracovnic v domácnosti přispívá k procesu dehumanizace (Ally, 2009), a vytváří tak obraz pracovnice v domácnosti jako čistého zdroje pracovní síly. Při bližším pohledu na práci v domácnosti však zjišťujeme, že se hranice mezi soukromím rodiny a pracovníci v domácnosti oboustranně stírají. Teoretičky/kové jako Hochschild (2008) zdůrazňují emocionální složku práce v domácnosti, především v podobě práce pečovatelky o děti. Osobní a morální povaha péče ze své podstaty nemůže být oddělena od jedince a mediálním diskurzem to není navíc žádoucí.

Nezáleželo mi na věku, barvě vlasů nebo vzdělání. Šlo mi o přístup. Hledala jsem chuť, kterou budou především zajímat děti, bude je mít ráda. Ne někoho, kdo jen shání práci. (LN, Šlo mi o přístup)

I kritická teoretička Iris Marion Young (2000) pro tuto morální dimenzi domácí práce – ne jen péče - usiluje o odlišení kreativního aspektu těchto činností, jimž je připisován „nekonečný“ charakter koloběhu. Usiluje o její společenskou žádoucnost, jelikož obdobně jako péče jsou vzájemně provázány řadou podobností. Ať už hovoříme o péči či práci v domácnosti, obě činnosti spojuje jejich femininní definice, jsou prostoupeny nerovnostmi a pokud jsou přesunuty na trh práce, představují nejistý sektor nízko placeného zaměstnání bez výrazné právní ochrany. Z této podstaty nemůžeme podobně organizovanou práci považovat za neosobní aktivitu. Jelikož jsou hranice mezi soukromím zaměstnavatelky a pracovnice v domácnosti setřené ze své podstaty nájemní domácí práce, nepovažují za přípustné, aby bylo téma soukromí explicitně spojováno pouze se zaměstnavatelkou a její rodinou, jež produkuje mediální diskurz. Je patrné, že soukromí by mělo být tematizováno i v souvislosti s pracovnicí v domácnosti a s charakterem práce, kterou vykonává.

Obrázek 6.
Obrázek 7.

Přesto, že mediální diskurz představuje pracovníci v domácnosti jako element narušující soukromí rodiny, fotografie, kterými jsou články doprovázeny, vyobrazují chůvy v takových momentech, jež neodpovídají charakteristice *cizího elementu*. Chůvy se naopak nacházejí v takových situacích, pro které je typická emocionální blízkost a důvěra.

O pochybných praktikách vymezení soukromí, které představuje mediální diskurz, se můžeme přesvědčit i na příkladech aktérů, které jsem označila jako *odborné autority*. Odbornice/íci „z oboru“ se neshodují v pojetí pracovnice v domácnosti jako *cizího elementu*. V tomto případě si expertky a experti v mediálním diskurzu protirečí. Na jednu stranu je chůva chápána jako *cizí element*, na který bychom si měli dávat přinejmenším pozor, a na druhou stranu představuje ničemu neškodící zásah do rodiny.

„Když syn chodil do první třídy, platila jsem si dvakrát týdně slečnu, aby ho vyzvedla ze školy a pobyla s ním doma, než přijdu z práce. Nebyla ale cizí, domluvila jsem se s kolegyní, co byla zrovna na mateřské,“ popisuje Jeklová (MF Dnes, Vztít si na vsi chůvu? Za pomluvy to nestojí).

Mnoho českých žen si ale hlavně dovede jen těžko představit, že by své potomky svěřily někomu cizímu. Kdo v zásadě není proti, jsou dětští psychologové. (LN, Hledám paní k dětem. Zn.: spolehlivou)

Jedním z faktorů ovlivňování mediálního obsahu je *vliv médií ve společnosti podmíněný jejím hodnotovým a názorovým uspořádáním* (Jiráček, 2003: 130). Média se tedy mohou k hodnotám, které ve společnosti panují, postavit různými způsoby - buď je přijmout a posilovat tím konsenzus, nebo je zpochybňovat.

V rámci diskurzivní praxe, která užívá *odborných autorit* pro legitimizaci „vlastní pravdy“, jsem analyzovala aspekt, který pro mě hraje rozhodující roli. Diskurz, který pracovníci v domácnosti - chůvu příliš nespojoval s konceptem *cizího elementu* a jeho dalšími negativními aspekty, zastával organizaci nájemní domácí práce skrze zprostředkující agentury. Na druhou stranu mediální diskurz autorit hodnotící pracovnice v domácnosti – chůvy jako možný škodlivý zásah *cizího elementu*, strnil jiným formám nájemní domácí práce než těm, které jsou zprostředkovány skrze agentury.

Kristina Stiefelová, ředitelka agentury Axial, říká: „Při hledání chův do rodin usilujeme o to, aby spokojenost panovala na obou stranách – jak v rodině s dětmi, tak i u paní na hlídání.“ (Právo, Zn.: Hledám paní na hlídání)

Z výše uvedeného důvodu se domnívám, že využíváním autorit „z oboru“ mediální diskurz ukotvuje své stanovisko a odvoláváním se na experty a expertky pouze legitimizuje vlastní pravdu. Tedy diskurz, který pracovnice v domácnosti nespojoval s *cizím elementem*, podporoval instituci najímání domácí práce zprostředkovanou právě skrze agentury, a tudíž se domnívám, že skrytě propagoval zájmy jednotlivých agentur. Důkazem tohoto jednání, mohou být více či méně skryté reklamy na zprostředkovávající agentury.

5 ZÁVĚR

Hlavní otázku, kterou jsem si v úvodu mé práce položila, byla, jakým způsobem je mediálním diskurzem konstruována nájemní domácí práce. Na tuto otázku bych obdobně jako byla členěna moje diplomová práce, zodpověděla prostřednictvím diskurzivních praktik, které se mi podařilo analyzovat.

Celou institucí nájemní domácí práce, kterou představuje mediální diskurz, prostupují mocenské vztahy. V prvních kapitolách jsem nastínila proces stratifikace společnosti, kdy mediální diskurz dělí společnost na tzv. schopné a ty druhé, tudíž na méně schopné, kteří si pracovníci v domácnosti nemohou dovolit. Takto nastíněná stratifikace společnosti s sebou nese i znaky nadřazenosti a podřazenosti. Nejen, že se nadřazený vztah objevuje mezi jednotlivými zaměstnavatelkami/zaměstnavateli, podle toho zda patří do zmiňované kategorie tzv. schopných, ale i v rámci samotného pracovního vztahu mezi zaměstnavatelkou a pracovníci v domácnosti. Nadřazenou pozici zaměstnavatelky interpretuji ve své práci prostřednictvím mediálního diskurzu, který pracuje s pracovníci v domácnosti pouze jako s prostředkem k uspokojování potřeb ostatních. Mediální diskurz explicitně poukazuje na podřadnou pozici pracovnice v domácnosti, a tím se podílí na procesu dehumanizace a komodifikace pracovnice v domácnosti.

Způsobem, který mediální diskurz prezentuje vzájemné postavení pracovnice v domácnosti a zaměstnavatelky, přispívá podle mého názoru k určité představě nerespektování zaměstnance. Pokud bych se měla odvolat k *Desateru férového zaměstnávání* (2013), mediální diskurz, obdobně jako zaměstnavatelky samy, by měl pracovat se zaměstnaneckým vztahem jako s partnerským, tedy: „*Chovejte se tak, jak byste chtěli, aby se k vám chovali vaši zaměstnavatelé*“ (Desatero férového zaměstnávání, 2013).

Často absentujícím tématem v instituci nájemní domácí práce bývá mužský element. Jako důvod této absence považuji obecně diskurzivní tendence založené na esencialistických praktikách, kdy jsou muži ze soukromé sféry záměrně vytlačováni z jejich „biologické podstaty“. Mediální diskurz mužský element na jednu stranu prezentuje jako jednu z neobvyklých forem nájemní domácí práce, především v oblasti péče, na druhou stranu ho však limituje a tím znemožňuje přístup mužům do soukromé sféry. Kde však mediální diskurz vychází z esencialistických praktik, jinde brojí proti němu. Důkazem toho může být dominantní perspektiva mediálního diskurzu pramenící z předpokladu, že matky nemusejí být jedinou osobou, která se stará o domácnosti či děti, a tudíž se mediální diskurz podílí na popírání esencialistických praktik založených

na monopolu matky či ženy jako pečovatelky o domácnost či děti. Tato tvrzení představují mediální diskurz a jeho protichůdné techniky.

Za esencialistické bych pojmenovala i heteronormativní systém ve společnosti, který mediální diskurz propaguje. Napovídá tomu fakt, že jsem se v analýze nesečkala s jinou formou uspořádání rodiny, než s tradičním modelem matky a otce. I případ mužského elementu byl prezentován převážně jako suplující mužský element v případech rodin se samoživitelkou.

Esencialistické praktiky se také výrazně podepisují na genderovanost dělby práce v domácnosti, se kterou mediální diskurz pracuje. Nejen, že ženy bývají odpovědné za péči o děti či domácnost, v případě organizace nájemní domácí práce jsou to ony, které odpovídají za najmutí pracovnice v domácnosti, další ženy, která odpovídá za péči o děti či domácnost.

Mediální diskurz se také prostřednictvím mocenských praktik představuje jako předpojatý vůči jednotlivým stranám. V mé práci jsem analyzovala techniky mediálního diskurzu, které stranily například zprostředkujícím agenturám. Na druhou stranu jsem analyzovala i rasistickou předpojatost. Mediální diskurz pracuje prostřednictvím rasistických praktik s pracovnicemi v domácnosti jiné etnické příslušnosti jako s předpokladem správně odvedené a profesionální práce. Zároveň je staví do znevýhodněných pozic, jelikož je podrobuje srovnávacím procesům s pracovnicemi v domácnosti, které pochází z českého prostředí.

Doplňující otázky v úvodu mé práce se zabývaly vizualitou a schopnostmi, které „musí“ pracovnice v domácnosti splňovat. Mediální diskurz pracuje s těmito kategoriemi velmi otevřeně. V případě vizuality se odvolává na „potřeby“ zaměstnavatelky, a pracovnice v domácnosti tak staví do antagonistických pozic, které však podléhají situaci v rodině, a proto není mediálním diskurzem odsuzována žádná z kategorií. Mediální diskurz v případě schopností či vlastností, které by měla pracovnice v domácnosti mít, pracuje s jejich neobvykle obsáhlým seznamem. Kombinace vlastností a nároků na jednotlivou pracovnici v domácnosti se tak zdají být až nemožné.

Mediální diskurz také pracuje otevřeně s tématikou pracovní náplně, kterou nepodrobuje bližší kategorizaci, což považuji za velmi problematické, jelikož přispívá k dojmu, že pracovnice v domácnosti je kompetentní ke všemu, co zaměstnavatelka uzná za vhodné. Na jednu stranu je nemožné aby docházelo ke standardizaci práce v domácnosti (Hondagneu - Sotelo, 2007), ale stejně problematické považuji praktické vyhnutí se definici pracovní náplně, která otvírá širokou paletu možností.

Kdybych měla představovat publikum, které čte sdělení prostřednictvím dominantního klíče (Hall, 1997), odnesla bych si z analyzovaného materiálu zajisté následující:

- Chci se cítit výjimečně a ukázat sousedům, že mám na to, abych si pořídila uklízečku.
- Jako zaměstnavatelka pracovnice v domácnosti si vyhrazuji právo na určování podmínek spolupráce.
- Zprostředkovávající agentury jsou dražší, upřednostním výběr na *vlastní pěst*, vyhnu se tak i pracovní smlouvě, která přináší další finanční a administrativní zátěž.
- *Chůvák* pro mé dva syny představuje ideálního parťáka pro jejich zájmové aktivity. Holka přece neumí hrát fotbal.
- Když si najmu chůvu a nebudu s ní spokojená, jednoduše ji vyměním.
- Filipínka jako chůva pro mé děti je ideální kombinací užitečného s prospěšným. Mé děti naučí anglicky a mě zase vařit exotická jídla.

Všechny zmíněné aspekty mediálního diskurzu, které se mi podařily analyzovat, hrají neodmyslitelnou roli v konstruování určitého veřejného mínění o instituci nájemní domácí práce. Domnívám se, že mnoho lidí, kteří čtou denní tisk, považují mediální diskurz za odraz skutečné reality a neuvědomují si, že za jedním takovým článkem stojí mnoho faktorů, které formují nás, ale naopak i my formujeme je. Za mediálním diskurzem se schovávají společenské ideologie, mocenské vztahy, přístupy jednotlivých aktérů a techniky, které napomáhají k udržení určité představy ve společnosti. Tyto představy mohou odehrávat manipulativní úlohu v našich životech, a proto je důležité, abychom se snažili o dekonstrukci nejrůznějších tvrzení, s nimiž se setkáváme v každodenním životě.

6 Použitá literatura a elektronické zdroje

Acker, J. 1988. *Class, Gender, and the Relations of Distribution*. [online] Signs, Vol. 13, No. 3, The University of Chicago Press, 473-497 s. [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/3174169>>.

Alcoff. L. 1991. *The Problem of Speaking for Others*. [online] Cultural Critique, No. 20, 5-32 [cit. 18. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/1354221> >.

Ally, S. 2009. *From Servants to Workers. South African Domestic Workers and the Democratic State*. Ithaca: Cornell University Press.

Anderson, B. 2004. *Just another job?* in Ehrenreich, B., Hochschild, A. R. (eds.). *Global Woman*. New York: Owl Books.

Beauvoir, S. 1967. *Druhé pohlaví*. 3. vyd. Praha: Orbis, 410 s.

Andall, J. 2003. *Hierarchy and Interdependence: The Emergence of a Service Caste in Europe*. In : Andall, j. ed. *Gender and ethnicity in contemporary Europe*. Oxford: Berg, 39-60.

Augustín, L. M. 2003. *A migrant World of Services*. [online] Social Politics, Oxford University Press. Vol. 10, n. 3 [cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/login?auth=0&type=summary&url=/journals/social_politics/v010/10.3agustin.html >.

Becker, G. S. 1985. *Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor*. [online] Journal of Labor Economics 3 (1): 33-58. [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2534997>>.

Brines, J. 1993. *The Exchange value of housework*. [online] Rationality and Society 5: 302-340 s. [cit. 13. 1. 2014]. Dostupné z: <<http://rss.sagepub.com/content/5/3/302>>.

Curran D., Renzetti C. 2005. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.

Davis, S. N., Greenstein N. T. 2009. *Gender Ideology: Components, Predictors, and Consequences*. [online] Annual Review of Sociology 35: 88-105 s. [cit. 16.2.2014]. Dostupné z: <<http://majorsmatter.net/gender/Readings/Gender%20Ideology.pdf>>.

- Ehrenreich, B. Hochschild, A. 2004. *Global woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. Henry Holt and Company, LLC.
- Ezzeddine, P. 2011. *Neviditelné ženy (analýza genderové perspektivy migrační a integrační politiky)*. In: *Mezi obzory: Gender v interdisciplinární perspektivě*. Editor Knotková BLANKA, Praha: Gender Studies o.p.s., s. 113-123.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis fo Social Research*. Psychology Press.
- Fairclough, N. 2001. *Language and power*. Longman, London and New York.
- Fairclough, N. 1995. *Critical Discourse Analysis. The Critical Study of Language*. Longman, London and New York.
- Frevert, Ute. 1986. *Lidská práva a povinnosti žen na konci 18. Století: Měšťanský projekt*.
- Friedan, B. 1998. Ženská mystika. In L. Oates-Indruchová, ed. *Dívčí válka s ideologií*. Praha: Slon. 58-67 s.
- Foucault, M. 1980. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings*. Knopf Doubleday Publishing Group.
- Foucault, M. 1994. *Diskurs, autor, genealogie*. Svoboda: Praha.
- Giddens, A. 2003. *Důsledky modernity*. Sociologické nakladatelství: Slon, Praha.
- Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Praha: Argo.
- Gilligan, C. 2001. *Jiným hlasem. O rozdílné psychologii žen a mužů*, Praha
- Gilligan, C. 1994. *Jiným hlasem. Psychologická teorie a vývoj ženy*, In: *Aspekt 1994*, číslo 2, s. 17-23.
- Glazer-Malbin, N.. 1976. *Housework*. [online] *Signs* 1 (4): 905-922 s. [cit. 12. 1. 2014]. Dostupné z: < <http://www.jstor.org/stable/3173241>>.
- Guba, E. G., a Lincoln, Y.S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. In Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. *Handbook of qualitative research*. London: SAGE Publications.

Havlíček, Z, S. 2007. *Znovunalezení „ideologie“: návrat potlačeného zpět do mediálních studií*. [online] Mediální studia, č. 1. 68- 78 s. [cit. 22. 3. 2014]. Dostupné z: < http://medialnistudia.files.wordpress.com/2011/08/ms_2007_01_preklad.pdf>.

Hall S. 2005, „Kódování/dekódování“. In *Teorie vědy XIV*, s. 41–58

Hall. S. 2003. *The Work of Representation" Hall, Stuart*. Ed. Representation. Cultural Representation and Signifying Practices. Culture, Media and Identities. London: Sage.

Hall. S. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage.

Havelková, H. 2004. *První a druhá vlna feminizmu: podobnosti a rozdíly*. In Decarli. Valdřová, J., a kol. *Abc feminizmu*. Brno: Nesehnutí, s. 169-182.

Havelková, H., & Divadelní ústav (Prague, Czech Republic). 1995. *Existuje střeoevropský model manželství a rodiny?: Sborník z mezinárodního sympozia, Praha 24.-25. listopadu 1994*. Praha: Divadelní ústav.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum*. Portál: Praha.

Hendlová, T. 2007. *Dynamika domácích prací z globálního hlediska*. [online] Gender, rovné příležitosti, výzkum: r. 8, č. 1: 6 - 13s. [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z: < http://www.genderonline.cz/uploads/ad1b30b411994a9657a37095e3c2d56b830f3fde_dynamika-domacich-praci.pdf>.

Hochschild, A. 2008. *Láska a zlato. Globální řetězce péče*. Pp. 107–128 in Marek Hrubec et al. *Sociální kritika v éře globalizace. Odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů*. Praha: Filosofia

Hochschild, A. 1989. *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.

Horáková-Novotná, H. 2007. *Kolonialismus a postkolonialismus*. In Tomeš, J., D. Festa, J. Novotný (eds.) *Konflikt světů a svět konfliktů: střety idejí a zájmů v současném světě*. Praha.

Chaloupková, J. 2007. *Rozdělení domácí práce: ekonomická racionalita, mocenské zdroje a symbolické významy*. [online] Praha: Fakulta sociálních věd UK. [cit. 11. 1. 2014]. Dostupné z: < http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/189_006_Chaloupkova.pdf>.

- Jaggar, A. M. 1992. *Feministická etika: projekty, problémy, perspektivy*. Filosofický časopis č. 5, r. XL. Pp. 782-798.
- Jiráček, J. 2003. *Média a společnost. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Portál.
- Katrnák, T. 2005. *Třídní analýza a sociální mobilita*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Kearney M. 1986. *From the Invisible Hand to visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development*. Annual Review of Anthropology 15:331-61.
- Knotková-Čapková, B. a kol.. 2007. *Stylistika, argumentace a akademické psaní*. Praha: FHS UK v Praze.
- Kraus, J a kol. 2005. *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Academia: Praha.
- Letherby, G. 2003. *Feminist research in theory and practice*. Philadelphia: Open University Press.
- Lorenz-Meyer, D. 2005. *O politice lokace: strategie používané ve feministické epistemologii a jejich význam pro výzkum prováděný z feministické perspektivy*. In Linková M., Červinková A. Myšlení hranic: genderové pohledy na racionalitu, objektivitu a vědoucí subjekt. Sociologický ústav AVČR.
- Mills, S. 2004. *Discourse*. Psychology Press.
- Mills, S. 1998. *Post-feminist text analysis*. [online] Language and Literature. Vol. 7 n. 3. [cit. 25. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://lal.sagepub.com/content/7/3/235.abstract>>.
- Morrow, R. A. 1994. *Critical theory and methodology*. London: SAGE Publications.
- Oakley, A. 1974. *The Sociology of Housework*. New York: Pantheon Books.
- Parreñas, R. 2001. *Servants of Globalization: Women, Migration, and Domestic Work*. University of California Press.
- Parreñas, R. 2005. *Children of Global Migration. Transnational Families and Gendered Woes*. Stanford University Press.

- Pedraza, S. 1991. *Women and Migration: The Social Consequences of Gender*. [online] Annual Review of Sociology, Vol. 17, pp. 303-325. [cit. 25. 1. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2083345>>.
- Perrons, D. 2005. *Women's paid work and moral economies of care*. [online] in Social & Cultural Geography, 6 (2). pp. 219-235. Social & Cultural Geography [cit. 25. 4. 2014]. Dostupné z: <<http://www.journalonline.tandf.co.uk/openurl.asp?genre=article&issn=14649365&volume=6&issue=2&spage=219>>.
- Ramazanoglu, C., a Holland, J. (2004). *Feminist methodology: challenges and choices*. London: SAGE.
- Reinharz, S. 1992. *Feminist methods in social research*. New York: Oxford University Press.
- Redlová, P. 2013. *Global care chains: Philippina nannies in Czech households and comodification of care*. Urban People, č. 2.
- Rollins, J. 1985. *Between Women: Domestic and Their Employers*. Temple University Press.
- Ruddick, S. 1989. *Maternal Thinking: Towards Politics of Peace*. London: Beacon Press.
- Sassen, S. 2004. *Global Cities and Survival Circuits*. Pp. 254–274 in Ehrenreich, B., Hochschild, A. R. (eds.). *Global Woman*. New York: Owl Books.
- Shelton, B. A., Daphne J.. 1996. *The Division of Household Labor*. [online] Annual Review of Sociology 22: 299-322. [cit. 11. 1. 2014]. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2083433>>.
- Sotelo, P. H. 2001. *Doméstica*. University of California Press: Berkeley, (kapitola 3: Inside the Job) in Constable N. 2007. *Maid to Order in Hong Kong (Stories of Migrant Workers)*.
- Tong, R. 1998. *Feminist Thought. A More Comprehensive Introduction*. USA: Westview Press.

Sotelo, P. H. Avila. E. 1997. *I'm Here, but I'm There": The Meanings of Latina Transnational Motherhood*. Gender and Society, Vol. 11, No. 5 (Oct., 1997), pp. 548-571. Sage Publications.

Šmausová, G. 1999. „Rasa“ jako rasistická konstrukce. Sociologický časopis, vol. 35 (No:4: 433-446).

Titscher, S a kol. 2000. *Methods of Text and Discourse Analysis*. Sage Publication

Tronto, J. 2012. *Problém chůvy ve feminizmu*. [online] Gender, rovné příležitosti, výzkum. r. 13, č. 1. [cit. 25. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/uploads/17dfddbc8778bcad7bfa9ec18239c5da4e02ed54_tronto-problem-chuvy.pdf>.

Vodochodský, I. 2007. „Superženy“ a „velké děti“ : konceptualizace postavení mužů v rámci genderového řádu státního socialismu. Praha: Fakulta sociálních věd UK, Pražské sociálně vědní studie. Sociologická řada, 32 s.

Uhde, Z. 2012a. *Slepá ulička instituce nájemní domácí péče*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. roč. 13, č. 1: 12-23.

Uhde, Z. 2012b. *Transnacionální praktiky péče a deformovaná emancipace žen*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. Roč. 13, č.1 :

Uhde, Z. 2009. *K feministickému pojetí péče jako kritické kategorie sociální nerovnosti*. [online] Sociologický časopis 45 (1): 9–29. [cit. 25. 4. 2014]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/379bc6fe29258c550668c2a2e85ad69ba75e6748_518_Uhde2009-1.pdf>.

Valentová, M. 2007. *Genderová segregace trhu práce*. [online] Gender a rovné příležitosti, r. 8, č. 2 [cit. 25. 4. 2014]. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/uploads/4f65927f9219ae00c4b73e6f9b0dc7612fba3c88_genderove-segregace-trhu-prace.pdf>.

Vašát, P. 2008. *Kritická diskurzivní analýza: Sociální konstruktivismus v praxi*. [online] Antropowebzin. 2008/2-3. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://antropologie.zcu.cz/media/webzin/webzin_23_2008/8_KRITICKA_DISKURSIVNI_ANALYZA_SOCIAL.pdf>.

West, C., Don H. Zimmerman. 1987. *Doing Gender*. [online] Gender and Society 1 (2): 125-151. [cit. 10. 2. 2014]. Dostupné z: <<http://links.jstor.org/sici?sici=0891-2432%28198706%291%3A2%3C125%3ADG%3E2.0.CO%3B2-W>>.

Wetherel, M. 2001. *Discourse as Data. A Guide for Analysis*. Open University.

Wharton, A. S. 2000 *Feminism at work*. [online] The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science 571: 167-182. [cit. 22.1.2014]. Dostupné z: <<http://ann.sagepub.com/content/571/1/167>>.

Young, I. M.. 2010. *Feministické variace na téma dům a domov*. Pp. 43 – 95 in *Proti útlaku a nadvládě. Transnacionální výzvy politické a feministické teorii*. Praha: Filosofia.

Elektronické zdroje:

Eurostat. 2014. <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h> [cit. 22.1.2014].

Cizinky na úklid. 2013. <http://pracovnicevdomacnosti.cz> [cit. 20.4.2014].

Úmluva o domácích pracovnících. 2011.

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C189 [cit. 20.4.2014].

Zákon č. 198/2009 Sb, rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

http://www.mpsv.cz/ppropo.php?ID=z198_2009#par1 [cit. 20.4.2014].

7 Seznam obrázků

Obrázek 1.

IDNES. 2011. „Mít chuť už je normální. Jak najít tu nejlepší?“. Idnes.cz 7. Dubna 2011.

Obrázek 2.

DENÍK. 2012. „Dětská psycholožka: I malé dítě dokáže pochopit, že ho hlídá chuť“. Deník.cz 10. Července 2012.

Obrázek 3.

Desatero férového zaměstnavatele, 2013. Dostupné z: <www.pracovnicevdomacnosti.cz>

Obrázek 4.

FEMINA. 2011. „Jak správně vybrat chuť?“. Femina.cz 2. února 2011.

Obrázek 5.

NOVINKY. 2010. „Chuťvy, řidiči a hospodyně českých celebrit: Loajalita se cení“. Novinky- žena 8. Září 2010.

Obrázek 6.

DOKTORKA. 2010. „Kde najít tu správnou chuť?“. Doktorka.cz 3. Září 2010.

Obrázek 7.

EROL, KATEŘINA. 2013. „Jak vybrat tu nejlepší chuť?“. Maminka 28. srpna 2013: str. 30

9 Přílohy

Příloha 1 – Seznam analyzovaných článků

- FEJTKOVÁ, VERONIKA. 2012. „Filipínská hospodyně za 25 tisíc měsíčně“. Lidové noviny 16. Února 2012: str. 22.
- FEJTKOVÁ, VERONIKA. 2012. „Šlo mi o přístup“. Lidové noviny 16. Února 2012: str. 22.
- FEJTKOVÁ, VERONIKA. 2012. „Hledám paní k dětem. Zn.: spolehlivou“. Lidové noviny 16. Února 2012: str. 21.
- FROUZOVÁ, KATEŘINA. 2011. „Nejlepší je chůva dědičná“. MF Dnes: 2. Března 2011: str. 1.
- HUDEČKOVÁ, KAMILA. 2009. „Hlídaní: chůvy se postarají i v noci“. MF Dnes 13. Listopadu 2009: str. 32.
- KARÁSKOVÁ, IVANA. 2013. „Vzít si na vsi chůvu? Za pomluvy to nestojí“. MF Dnes 17. Října 2013: str. 5.
- KOUBOVÁ, MICHAELA. 2011. „Vybíráte dětem chůvu? Dejte na doporučení“. Hodonínský deník 7. června 2011: str. 13.
- KRUMPHOLZOVÁ, TEREZA. 2012. „Pracuje nejen pro nóbl rodiny, říká hospodyně“. Moravskoslezský deník 18. Zář 2012: str 21.
- MF DNES. 2012. „Profesionální chůvy pohlídají i nejmenší děti“. Mladá fronta Dnes 11. února 2012: str. 5.
- MF DNES. 2009. „Hlídaní dětí je v kurzu“. MF Dnes 14. Listopadu 2009: str. 5.
- MORAVSKOSLEZSKÝ DENÍK. 2012. „Dítě pochopí, že ho opatruje chůva. Mateřský vztah si k ní ale nevytvoří“. Moravskoslezský deník 10. Červenec 2012: str. 11.
- MUDRANINOCOVÁ, MONIKA. 2011. „Chůva už dnes nemusí být luxus“. MF Dnes 29. Března 2011: str. 32.
- NOVÁ, MAGDALENA. 2011. „Jesle, nebo spíš chůva? Obojí může vyjít až na desetitisíce“. MF Dnes 26. Srpna 2011: str. 3.
- SYNÁČKOVÁ, JARKA. 2011. „Pomoc v domácnosti už není luxus“. Lidové noviny 15. Prosince 2011: str. 22.
- ŠVIHEL, PETR. 2011. „Chůva, stále žádanější „zboží““. Lidové noviny 3. Října 2011: str. 13.

- VICHNAROVÁ, LENKA. 2009. „O chůvy zájem neklesá“. MF Dnes 25. Března 2009: str. 8.
- ZEMANOVÁ, BARBORA. 2013. „Brali mě trochu jako babičku“. Rychnovský deník 16. Srpen 2013: str. 3.
- AŠENBRENEROVÁ, IVANA. 2012. „Mr. HOUSE“. Glanc 8. listopadu 2012: str. 80.
- BEDNÁŘOVÁ, JUDITA. 2014. „Služky z dovozu“. Květy 9. Ledna 2014: 56.
- BEJČKOVÁ, LUCIE. 2013. „Hospodyně a chůvy v Čechách“. Top Class 24. Května 2013: str. 139.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, HANKA. 2013. „Hledáte chůvu?“. Betyнка 18. prosince 2013: str. 48.
- DÁŠA. 2012. „Placená tetička“. Dáša 22. Října 2012: str. 30.
- EROL, KATEŘINA. 2013. „Jak vybrat tu nejlepší chůvu“. Maminka 28. srpna 2013: str. 30
- GORNEYOVÁ, CYNTHIA. 2014. „Daleko od domova“. National Geographic Česko 3. Ledna 2014: str. 66.
- KATKA. 2014. „Když je všeho moc“. Katka 10. Ledna 2014: 36.
- KOCHOVÁ, LUCIE. 2013. „Z jiného světa“. Harper's Bazaar 15. Srpna 2013: str. 162.
- KOŠTÁLOVÁ, MICHAELA. 2009. „Do Anglie za „Americkým snem“?“. Juicy 25. Února 2009: str. 40.
- KOTÁBOVÁ, KLÁRA. 2011. „Hodná hlídací teta“. Maminka 25. Března 2011: str. 66.
- KOTÁBOVÁ, KLÁRA. 2014. „Babička, nebo školka?“. Maminka 20. Ledna 2014: str. 74.
- LABUDOVÁ, ZUZANA. 2010. „Chůva v akci“. Maminka 25. Března. 2010: str. 16.
- MATUŠTÍKOVÁ, MICHAELA. 2010. „KONEČNĚ JE TADY pravá profesionální CHŮVA“. Vlasta 9. Června 2010: str. 34.
- PECKOVÁ, STANISLAVA. 2009. „Zvesela k dětem, rázně s kladivem“. Týden 16. Března 2009: str. 88.
- PITÁKOVÁ, MICHAELA. 2012. „Chůva v akci“. Svět Ženy 27. Zář 2012: str. 52.
- PROCHÁZKOVÁ, BÁRA. 2011. „Asijská služba“. Respekt 22. Srpen 2011: str. 40.
- NEUBERGEROVÁ, BARBORA. 2014. „Jak svou roli zvládají matky čtyřicátnice“. Moje zdraví 5. Února 2014: str. 24.
- STOJAR, PAVEL. 2013. „Pracovat s dětmi byl můj sen, říká majitelka školky“. Náš Zlín 9. Zář 2013: str. 6.
- SOUKUPOVÁ, MIRKA. 2014. „Kdo mě pohlídá?“. Glanc 26. Února 2014: str. 76.

- ŠÍP PLUS. 2013. „Pomáhají, nebo škodí“. Šíp Plus 9. Května 2013: str. 20.
- ŠMERGLOVÁ, MICHAELA. 2014. „Dělat chůvu není hračka“. Květy 23. Ledna 2014: str. 14.
- TRNKOVÁ, PETRA. 2013. „Au-pair z Filipín“. Marie Claire 18. Zář 2013: str. 80.
- WALLEROVÁ, RADKA. 2013. „Nástrahy mateřské dovolené“. Marianne 27. Března 2013: str. 50.
- FENCLOVÁ, MARTA. 2011. „Jak se hledá Marry Poppins?“. OnaDnes 4. Dubna 2011: str. 26.
- HORKÁ, HALKA. 2013. „Chůva nad zlato“. City Dnes 29. Ledna 2013: str. 26.
- HOUDEK, JIŘÍ. 2011. „Zn.: Hledám paní na hlídání“. STYL-právo 12. Července 2011: str. 26.
- MITROFANOVÁ, MARKÉTA. 2013. „Cizinci ve službách českých rodin“. Magazín Práva 5. Ledna 2013: str. 18.
- PECHÁČKOVÁ, MARCELA. 2012. „Cizinky u mě doma“. Pátek LN 14. Zář 2012: str. 14.
- PROCHÁZKOVÁ, BÁRA. 2012. „Vietnamské“ babičky“. Víkend HN 13. Ledna 2012: str. 24.
- TICHÁ, EVA. 2013. „Chůva na předpis“. Ona Dnes 18. Února 2013: 16.
- AKTUÁLNĚ. 2009. „Filipínci cestují za prací, jejich rodiny se rozpadají“. Aktuálně.cz 25. Října 2009.
- ASHBY, IVANA. 2010. „Au-pair: holka pro všechno, služtička, člen rodiny?“. Blog-iDnes 23. Prosince 2010.
- BLESK. 2014. „Zatímco jsem byla na chemoterapii, muž si užíval s chůvou“. Blesk.cz 20. Února 2014: č. 51.
- ČT 24. 2012. „Organizace pro migranty: Vláda zlehčuje problém domácích prací“. ČT24 12. Srpna 2012: č. 225.
- ČT 24. 2012. „Víte, kdo vám doma uklízí?“. CT24.cz 12. Března 2012.
- ECN. 2013. „Co všechno byste měli vědět o své uklízečce (a nechcete se zeptat)“. Ecn.cz 3 května 2013.
- DENÍK. 2012. „Dětská psycholožka: I malé dítě dokáže pochopit, že ho hlídá chůva“. Deník.cz 10. Července 2012.
- DOKTORKA. 2010. „Kde najít tu správnou chůvu“. Doktorka.cz 3. Zář 2010.
- DŮMĚNY, EVA. 2012. „Chůva vašich dětí: Můžete ji opravdu věřit?“. Super Spy 29. května 2012.

- FEEDIT. 2013. „Agentura Cizinky na úklid není skutečná, ale mohla by být“. Feedit.cz 16. Října 2013.
- FEMINA. 2011. „Jak správně vybrat chůvu?“. Femina.cz 2. února 2011.
- IDNES. 2011. „Mít chůvu už je normální. Jak najít tu nejlepší?“. Idnes.cz 7. Dubna 2011.
- IHNED. 2012. „Co s dětmi, když chcete do práce? Jak vybrat chůvu a kolik vás bude stát“. Zprávy. Ihned.cz 15. Května 2012: č. 133.
- LIDOVKY. 2011. „Chůvy jsou v Česku stále žádanější, nejvíce Filipínky“. Lidovky.cz 4. Října 2011.
- LIDOVKY. 2009. „Bez chůvy se neobejdu“. Centrum.cz – Lidovky 5. Května 2009.
- MĚŠEC. 2010. „Kdo hlídá vaše dítě, aneb budou rodiče na mateřské konkurovat školkám?“. Měsíc.cz 15. Června 2010.
- NOVINKY. 2010. „Chůvy, řidiči a hospodyně českých celebrit: Loajalita se cení“. Novinky- žena 8. Září 2010.
- NOVINKY. 2012. „Situaci zahraničních uklízeček a chův v Česku zmapuje výzkum“. Novinky.cz 3. srpna 2012.
- NOVINKY. 2010. „Bartošová a Pomeje zuří, bývalá uklízečka odkryje jejich soukromí“. Novinky-koktejl.cz 1. Února 2010.
- NOVINKY. 2011. „Jak najít správnou chůvu? Chce to čas, pevné nervy a také dostatek financí“. Novinky.cz- žena 20. Července 2011.
- PARLAMENTNÍ LISTY. (2012). „Vláda zlehčuje problém domácí práce, miní organizace pro migranty“. Parlamentní listy 12. srpna 2012.
- PENÍZE. 2012. „Líbejte babičkám ruce, chůva stojí majlant!“. Peníze.cz 13. Prosince 2012.
- ROZHLAS. 2013. „Desítky vietnamských dětí mají v posledních letech svoje české chůvy“. Rozhlas.cz 16. dubna 2013.
- ŠRAJBROVÁ, MARKÉTA. 2013. „Kampaň jinak. Za skandální agenturou stojí neziskovky“. Aktuálně.cz 16. Října 2013: č. 289.
- TÝDEN. 2009. „Před rokem chtěly au-pair auto a bazén. Dnes prosí o práci“. Týden.cz 15. června 2009.
- VITALITA. 2011. „Hledá se: Ideální chůva“. Vitalita.cz 25. srpna 2011.